

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Πέτρος Παναγιωτόπουλος

Θέματα Χριστιανικής Ηθικής και Ποιμαντικής Θεολογίας

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Γ΄ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΘΕΜΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

**ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ
ΟΜΑΔΑ**

π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής, ΑΠΘ
Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής, ΑΠΘ

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ**

Κωνσταντίνος Κορναράκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Θεολογικής Σχολής, ΕΚΠΑ
(πρόεδρος)
Γεώργιος Ζήσιμος, Καθηγητής Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής (μέλος)
Ελευθέριος Βεκρής, Σύμβουλος Α΄ του ΙΕΠ (μέλος)
Ευστράτιος Ψάλτου, Σύμβουλος Β΄ του ΙΕΠ (μέλος)

**ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ-
ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ**

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Το παρόν εκπονήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) στο πλαίσιο της Πράξης με τίτλο «Αναβάθμιση της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης», MIS 5007907, η οποία εντάσσεται στο Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020» και συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Ιωάννης Αντωνίου
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Υλοποίησης Έργου
Ευστράτιος Ψάλτου
Σύμβουλος Β΄ του ΙΕΠ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εικόνα Εξωφύλλου: Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος, λεπτομέρεια εικόνας Βυζαντινού Μουσείου, 14ος αιώνας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Πέτρος Παναγιωτόπουλος

*Θέματα Χριστιανικής Ηθικής
και Ποιμαντικής Θεολογίας*

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Γ' ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Περιεχόμενα

1. Ο θεολογικός και παιδαγωγικός χαρακτήρας της Ποιμαντικής	9
2. Το Οικουμενικό εύρος της Εκκλησιαστικής Ποιμαντικής	13
3. Ο Χριστός «καλός Ποιμένας» – Ιεράρχες πρότυπα Ποιμαντικής	20
4. Τα χαρίσματα του κληρικού και ο σύγχρονος κόσμος	26
5. Η Ποιμαντική των Μυστηρίων της Εκκλησίας	32
6. Το «κατ' Οικονομίαν» στην εκκλησιαστική παράδοση	40
7. Η διακονία του λόγου στην Εκκλησία	47
8. Το νόημα της Μετανοίας και οι κίνδυνοι της νομικής αντίληψης της εκκλησιαστικής ζωής	53
9. Η Ποιμαντική της Νεότητας και των κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων	61
10. Ποιμαντική αντιμετώπιση της ασθένειας και του πόνου	69
11. Ποιμαντική προσέγγιση του μυστηρίου του θανάτου και του πένθους	75
12. Η Εκκλησία μπροστά στις προκλήσεις της επιστημονικής προόδου	83

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Ο θεολογικός και παιδαγωγικός χαρακτήρας της Ποιμαντικής

1.1. Κείμενα

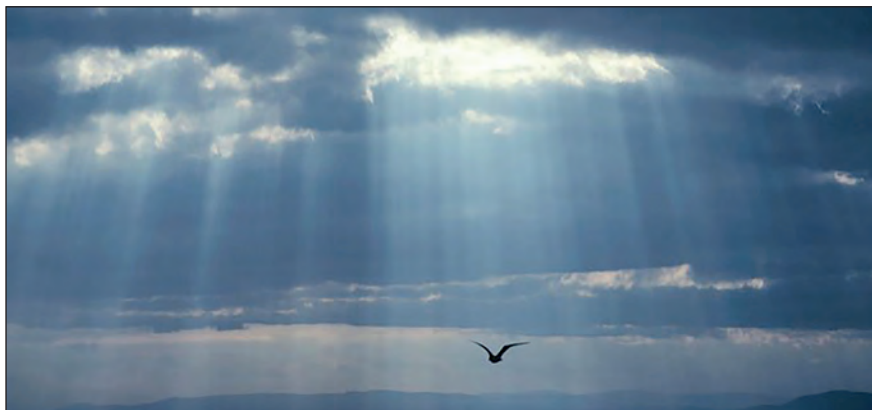
α) Θεμέλιο της Ποιμαντικής αποτελεί το μυστήριο της θείας οικονομίας

Το ενδιαφέρον της Ποιμαντικής δεν εξαντλείται στην κατάρτιση ενός πίνακα καθηκόντων για τους κληρικούς. Αφού η Εκκλησία υπάρχει για να συνεχίσει το έργο που ξεκίνησε ο Χριστός στον κόσμο, δηλαδή το έργο της σωτηρίας και της λύτρωσης του ανθρώπου, η ποιμαντική πράξη της Εκκλησίας φανερώνει τη θυσιαστική αγάπη του Θεού για τον κόσμο.

Από τη μεγάλη του αγάπη, ο Θεός Λόγος παίρνει τη μορφή ανθρώπου και μάλιστα φτάνει μέχρι τα «έσχατα του Άδη». Δεν μένει όμως εκεί: Παίρνει από το χέρι τον πεσμένο άνθρωπο, τον αναστηλώνει και τον ανεβάζει μέχρι τους κόλπους της Θεότητας. Ακόμη, μέσω του Αγίου Πνεύματος στέλνει τις δωρεές Του σε όλη τη Δημιουργία. Αυτή τη θεία αγάπη μιμήθηκαν αιώνες τώρα οι άγιοι της Εκκλησίας και αυτή πρέπει να είναι το πρότυπο της δράσης και των ποιμένων σήμερα.

Το Έργο της Ποιμαντικής

Το σχέδιο της Θείας Οικονομίας

Συνεπώς, βάση της Ποιμαντικής είναι το σχέδιο της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτό το σχέδιο προέρχεται από την προαιώνια αγάπη του Θεού για το πλάσμα του, τον άνθρωπο, ενώ κεντρική στιγμή του είναι η ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου του Θεού. Καθήκον του κληρικού είναι να αφουγκράζεται το λαό του Θεού για την προσαρμογή του κηρύγματος της σωτηρίας μέσα στις συνθήκες της ανθρώπινης ζωής, η οποία στις μέρες μας διαρκώς αλλάζει. Αυτή η προσαρμογή αφορά οπωσδήποτε τα μέσα και την εξωτερική μορφή της χριστιανικής διδασκαλίας, σε καμιά περίπτωση όμως δεν μπορεί να παραποιήσει το περιεχόμενό της.

Παράδοση
και σύγχρονα
προβλήματα

Ο λόγος της Εκκλησίας θεμελιώνεται στην παράδοσή της. Η χριστιανική παράδοση όμως δεν είναι κάτι που αναφέρεται μόνο στο παρελθόν, αλλά έχει μεγάλη δυναμική. Είναι ζωντανή και μπορεί να δώσει απαντήσεις και στα προβλήματα της σημερινής εποχής. Γι' αυτό και μπορούμε να πούμε ακόμη ότι κεντρικοί στόχοι της Ποιμαντικής είναι η υπενθύμιση του νοήματος της ανθρώπινης ζωής και των προϋποθέσεων της σωτηρίας.

Καλό θα ήταν όμως να μην ξεχνάμε ότι δεν μπορούν να δοθούν για όλα τα θέματα της καθημερινής ζωής άμεσες απαντήσεις. Κάποτε χρειάζεται προσευχή, περίσκεψη και εξέταση όλων των δεδομένων που υπάρχουν. Η Εκκλησία ακόμη οφείλει να ακολουθεί το πρότυπο της θείας φιλανθρωπίας και να αντιμετωπίζει με συγκατάβαση τις ανάγκες των ανθρώπων, διδάσκοντάς τους και δείχνοντάς τους το δρόμο που οδηγεί στη σωτηρία.

Το χρέος των
κληρικών

Σε γενικές γραμμές λοιπόν, οι κληρικοί στην Εκκλησία έχουν χρέος

- να συντονίζουν το έργο της εκκλησιαστικής κοινότητας με πνεύμα θυσίας και διακονίας,
- να τελούν τα ιερά μυστήρια και
- να διδάσκουν το λαό, υπενθυμίζοντάς του το θέλημα του Κυρίου.

synodoiporia.blogspot.com

β) Οι δυσκολίες κατανόησης του σχεδίου της θείας οικονομίας

Οι παραβολές
του Χριστού

Όπως γνωρίζουμε από την Καινή Διαθήκη, ο Χριστός μιλούσε συχνά στους ανθρώπους που τον ακολουθούσαν με παραβολές. Με τις διηγήσεις αυτές αποκάλυπτε τις μεγάλες αλήθειες που σχετίζονται με την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην είναι το ίδιο κατανοητές σε όλους. Για αυτό και συχνά επαναλάμβανε στο τέλος: «Όποιος έχει αυτιά για να ακούει, ας ακούει»¹.

journeytoorthodoxy.com

Δυσκολίες
κατανόησης

Η μέθοδος αυτή σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τις ίδιες ικανότητες αντίληψης είτε ότι δεν βρίσκονται πάντοτε στην ίδια κατάσταση για να κατανοήσουν αυτό που ακούνε. Κυρίως όμως έχει να κάνει με το γεγονός ότι χρειάζονται πάντοτε κάποιες προϋποθέσεις, όπως καθαρή καρδιά και άσκηση, θείος φωτισμός και γυμνασμένες πνευματικές αισθήσεις αλλά και μαθητεία σε έμπειρο πνευματικό πατέρα.

Ο εμπειρικός
χαρακτήρας
της πίστης

Οι σημαντικές αλήθειες, όμως, δεν προσλαμβάνονται μόνο διανοητικά, σαν ένα είδος «τροφής της σκέψης», αλλά έχουν κυρίως έναν εμπειρικό χαρακτήρα. Ο πιστός δηλαδή δεν τις καταλαβαίνει τόσο εγκεφαλικά, όσο τις ζει, τις βιώνει. Η συνειδητοποίηση λοιπόν του βάθους της χριστιανικής διδασκαλίας είναι καρπός μιας μακροχρόνιας προσπάθειας: όσο πιο πολύ αγωνίζεται ο χριστιανός για την προσωπική του τελείωση, τόσο περισσότερο κατανοεί τη σημασία των δογμάτων της πίστης.

1. «ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω», Ματθ. 13, 43, Λουκ. 8,8.

pemptousia.gr

Επίσης, η βίωση αυτή δεν γίνεται ατομικά, αλλά μέσα στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής κοινότητας. Ο πιστός δεν αγωνίζεται μόνος του για την προσωπική του πνευματική βελτίωση, αλλά παλεύει μέσα στο εκκλησιαστικό σώμα. Βοηθά τους αδελφούς του αλλά και βοηθιέται από αυτούς, ώστε όλοι μαζί προχωρούν στη γεύση των καρπών του Αγίου Πνεύματος. Η ζωή των μυστηρίων της Εκκλησίας και η συμμετοχή στις δράσεις της κοινότητας των πιστών συντελούν στην εν Χριστώ ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Ακόμη, η εμπειρία μάς δείχνει ότι η απόσταση από την εκκλησιαστική ζωή δυσκολεύει ιδιαίτερα την ορθή κατανόηση των αληθειών της πίστης.

Η εκκλησιολογική
διάσταση της
πίστης

Από τα παραπάνω μπορούμε να καταλάβουμε γιατί, ενώ από την πρώτη του στιγμή το χριστιανικό κήρυγμα απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους, λίγοι είναι αυτοί που ανταποκρίνονται στο κάλεσμά του. Είναι λογικό επίσης να παρεξηγούν τις διδασκαλίες της Εκκλησίας όσοι στέκονται με αρνητική διάθεση απέναντί της. Εκεί όμως που χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή είναι η περίπτωση όσων ζουν μέσα στην ατμόσφαιρα της Εκκλησίας, αλλά κατανοούν επιφανειακά το μήνυμά της, παρανοούν τη σημασία του και παρερμηνεύουν το χαρακτήρα του. Είναι πιθανό τότε να μη βιώνεται αυθεντικά η ζωή του Αγίου Πνεύματος και να υπεισέρχονται στην πράξη των χριστιανών στοιχεία ξένα με το πνεύμα της αγάπης, της διακονίας και της θυσίας που διδάσκει το Ευαγγέλιο.

Αδυναμίες
ανταπόκρισης

γ) Μορφές ποιμαντικής θεολογίας

Οι εντολές της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης έχουν προληπτικό ποιμαντικό χαρακτήρα. Αυτές εκφράζουν το θέλημα του Θεού και προσπαθούν να προστατεύσουν εκ των προτέρων τον άνθρωπο από τον «πνευματικό θάνατο» που συνεπάγεται η απομάκρυνση από τη θεία Χάρη. Όπως λέει και ο ίδιος ο Χριστός, η τήρηση των εντολών φανερώνει τη γνήσια αγά-

Προληπτική
ποιμαντική

Θεραπευτική
Ποιμαντική

πη προς τον Κύριο². Υπάρχει βέβαια και ο κίνδυνος της εξωτερικής τήρησης των τύπων της πίστης, χωρίς την ουσιαστική συμμετοχή στο πνεύμα των εντολών. Αυτό ισοδυναμεί με φαρισαϊσμό και θεραπεύεται μόνο με την καλλιέργεια της ταπείνωσης.

Η παράβαση των θείων εντολών δεν ισοδυναμεί με την αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας, αφού πάντοτε δίνεται στον πιστό η δυνατότητα της μετάνοιας και της εξομολόγησης (εκτός αν υπάρχει

iglesiaortodoxa.cl

Προσωποκεντρική
Ποιμαντική

σκληροκαρδία και αμετανοησία). Ο πνευματικός πατέρας εξετάζει το βαθμό της μετάνοιας του πιστού και τον εντάσσει και πάλι τη ζωή του Πνεύματος. Η Εκκλησία είναι θεραπευτήριο, που μεριμνά για την επάνοδο των αδελφών που αστοχούν³ στην οδό της κατά Χριστόν ζωής.

Επομένως, η χριστιανική ποιμαντική έχει έναν προσωποκεντρικό χαρακτήρα. Λαμβάνει δηλαδή υπόψη της τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά κάθε προσώπου. Δεν λειτουργεί ισοπεδωτικά και απρόσωπα. Εξάλλου, η οδός της σωτηρίας δεν είναι μία και μοναδική, αλλά ο κάθε πιστός μπορεί να γνωρίσει το Θεό με τις δικές του δυνατότητες και μέσα από την ανάπτυξη των ξεχωριστών και ιδιαίτερων «ταλάντων» του, τα οποία θέτει στη διακονία του εκκλησιαστικού σώματος.

Προϋποθέσεις
χρήσης των Ιερών
Κανόνων

Κατά την άσκηση του ποιμαντικού έργου χρησιμοποιούνται οι Ιεροί Κανόνες που έχουν θεσπιστεί από Τοπικές και Οικουμενικές Συνόδους. Η χρήση τους έχει παιδαγωγικό και θεραπευτικό χαρακτήρα. Επίσης, κατά την εφαρμογή τους λαμβάνονται υπόψη οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες και δεν θα πρέπει να καταλύεται η εν Χριστώ ελευθερία που χαρακτηρίζει το πνεύμα της Εκκλησίας και να μην ισοπεδώνεται η αξία του ανθρώπινου προσώπου. Εξάλλου, όπως ο Κύριος τόνιζε, το Σάββατο θεσπίστηκε για να υπηρετεί τον άνθρωπο και όχι το αντίθετο⁴.

Η κρύπτη του Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη.
Πηγή: ekklesiaonline.gr

2. Ιωάν. 14, 15: «ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με».

3. Η αρχική σημασία του ρήματος «αμαρτάνω» είναι «αστοχῶ».

4. Βλ. Μάρκ. 2, 27.

1.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Ο Χριστός σωτήρας των ανθρώπων

«Κάρτες με συναισθήματα»: Ο Χριστός στον Άδη, κρατά τους πεσμένους Πρωτοπλάστους και τους αναστηκώνει. Εικόνα της Ανάστασης από τη Μονή της Χώρας (Κωνσταντινούπολη). Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σε κάρτες τα συναισθήματα που γεννιούνται μέσα τους από τη συγκεκριμένη εικόνα.

2η Δραστηριότητα

Οι διαστάσεις της προσωποκεντρικής ποιμαντικής

«Μελέτη περίπτωσης με Σκέψου, Συζήτησε Ισότιμα, Μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το κείμενο του αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου και στη συνέχεια εκθέτουν τη σημασία της προσωποκεντρικής ποιμαντικής.

Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ομιλία Β΄.

Όταν ο Ευτρόπιος βρέθηκε έξω από την Εκκλησία
(PG 52, 408-9)

Επειδή λοιπόν γνώριζε ο Κύριός μας, ότι αν χαράξει ένα δρόμο, πολλοί μπορεί να διστάσουν, χάραξε διαφορετικούς δρόμους. Δεν μπορείς να μπεις με την παρθενία; Μπες με ένα μόνο γάμο. Δεν μπορείς με ένα μόνο γάμο; Τουλάχιστο με δεύτερο γάμο. Δεν μπορείς με την εγκράτεια; Μπες με την ελεημοσύνη. Δεν μπορείς με την ελεημοσύνη; Μπες με τη νηστεία. Δεν μπορείς μ' αυτό το δρόμο; Έλα μ' εκείνον.

Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος.
Πηγή: Wikimedia commons

Δεν μπορείς να είσαι ο πολύτιμος λίθος; Γίνε χρυσάφι. Δεν μπορείς να είσαι χρυσάφι; Γίνε ασήμι, μόνο να είσαι επάνω στο θεμέλιο. Και πάλι αλλού λέγει· «άλλη είναι η λαμπρότητα του ήλιου και άλλη η λαμπρότητα της σελήνης και άλλη η λαμπρότητα των αστεριών». Δεν μπορείς να είσαι ήλιος; Γίνε σελήνη. Δεν μπορείς να είσαι σελήνη; Γίνε αστέρι. Δεν μπορείς να είσαι αστέρι; Γίνε τουλάχιστο μικρό, μόνο να είσαι στον ουρανό.

Δεν μπορείς να είσαι παρθένος; Παντρέψου με σωφροσύνη, μόνο μέσα στην Εκκλησία. Δεν μπορείς να είσαι ακτήμονας; Κάμε ελεημοσύνη, μόνο μέσα στην Εκκλησία, μόνο μέσα στο ένδυμά της, μόνο κάτω από τη βασίλισσα.

Γιατί παράδεισος; γιατί ποικίλος; Επειδή έχει άνθη διάφορα και δένδρα και πολλά μαργαριτάρια. Πολλά είναι τα αστέρια, αλλά ένας ο ήλιος. Πολλοί οι τρόποι ζωής, αλλά ένας ο παράδεισος. Πολλοί είναι οι ναοί, αλλά ένας ο παράδεισος· πολλοί οι ναοί, αλλά μία η μητέρα. Το ένα είναι το σώμα, το άλλο τα μάτια, το άλλο τα δάκτυλα, αλλά όλοι είμαστε ένας. Γιατί είναι το ίδιο το μικρό και το μεγάλο και το ελάχιστο. Η άγαμη γυναίκα χρειάζεται την παντρεμένη, γιατί και η άγαμη από γάμο προέρχεται, για να μην περιφρονεί το γάμο. Η παρθένος είναι ρίζα του γάμου. Όλα συνδέονται μεταξύ τους, τα μικρά με τα μεγάλα και τα μεγάλα με τα μικρά.

3η Δραστηριότητα

Οι δέκα εντολές ως προληπτική ποιμαντική

«Μελέτη περίπτωσης»: Οι μαθητές/μαθήτριες εξετάζουν τις δέκα εντολές ως περίπτωση προληπτικής ποιμαντικής, αν δηλαδή φροντίζουν να «προλάβουν» τον πιστό από δυσάρεστες καταστάσεις.

Πάπυρος Nash (2ος αι. π.Χ.). Περιέχει τις δέκα εντολές από το εβραϊκό κείμενο.

Πηγή: Wikimedia commons

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Το Οικουμενικό εύρος της Εκκλησιαστικής Ποιμαντικής

2.1. Κείμενο

α) Το ποιμαντικό ενδιαφέρον υπέρ του σύμπαντος κόσμου

Όπως διδάσκει η Ιστορία, στο δυτικό μεσαίωνα, στην προσπάθεια να αντιμετωπισθεί το κακό, υιοθετήθηκε η φυσική σύγκρουση μαζί του. Στο πλαίσιο αυτό, φαινόμενα όπως η Ιερά Εξέταση, θάνατοι στην πυρά, κυνήγι μαγισσών, απαγόρευση βιβλίων, καλλιέργησαν τη λεγόμενη «ποιμαντική του φόβου». Σύμφωνα με αυτήν, οι πιστοί εξαναγκάζονταν να ακολουθήσουν τη χριστιανική πίστη φοβούμενοι τις τιμωρίες.

Η ποιμαντική
του φόβου

Η Ιερά Εξέταση. Πηγή: nuevografico.com

Για την αυθεντική διδασκαλία της Εκκλησίας όμως, το κακό δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με το κακό. Η Εκκλησία δεν αντιτάσσει βία στη βία. Ο φόβος και η βία δεν μπορούν να γίνουν μέσα ποιμαντικής. Ο Θεός σέβεται απόλυτα την ελευθερία των ανθρώπων και δεν επιθυμεί να τον ακολουθήσει κανένας με οποιονδήποτε εξαναγκασμό¹. Είναι αδιανόητο, το μήνυμα

Η Ποιμαντική
της ελευθερίας

1. «Όστις θέλει όπίσω μου ακολουθεῖν», Μάρκ. 8, 34.

Το οικουμενικό
ενδιαφέρον
της Εκκλησίας

της θείας αγάπης να επιβάλλεται εκβιαστικά. Οι άνθρωποι καλούνται να εμπνευσθούν από το θείο λόγο και να ρυθμίσουν ανάλογα τη ζωή τους.

Ο Θεός θέλει να σωθούν όλοι οι άνθρωποι. Αυτός εξάλλου είναι και ο σκοπός της ενανθρώπησής του. Γι' αυτό και όταν έστειλε τους μαθητές του να κηρύξουν το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης, τους έδωσε εντολή να επισκεφθούν όλα τα Έθνη². Παράλληλα όμως, τους τόνισε ότι αν δεν τους θέλουν σε κάποιο μέρος, εκείνοι να αποχωρούν και ο Θεός θα κρίνει τι θα γίνει έπειτα³. Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι το ποιμαντικό ενδιαφέρον της Εκκλησίας δεν περιλαμβάνει μόνο τα μέλη της, αλλά είναι οικουμενικό. Εκτείνεται δηλαδή σε όλους τους ανθρώπους, ακόμη και σε εκείνους που βρίσκονται έξω από τα κανονικά όριά της. Είναι επόμενο λοιπόν, αυτό το ενδιαφέρον να εκδηλώνεται με ποικίλες μορφές. Μπορεί δηλαδή να εμφανιστεί:

- Ως ιεραποστολή
- Ως θεολογικός διάλογος
- Ως αναγνώριση της άρνησης και της διαφοράς
- Ως κοινωνική προσφορά
- Ως έμπονη λειτουργική προσευχή

Το ενδιαφέρον
της Εκκλησίας
για τον άνθρωπο

Εξάλλου, στην εκκλησιαστική παράδοση είναι σαφές ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην πλάνη και στον πλανεμένο άνθρωπο. Μπορεί δηλαδή οι Πατέρες της Εκκλησίας να καταδίκάζαν την αίρεση και να έλεγχαν τις ασεβείς αντιλήψεις, συμπονούσαν όμως τους ανθρώπους που δεν ανήκαν στο εκκλησιαστικό σώμα και εύχονταν για τη σωτηρία τους. Οι χριστιανοί οφείλουν να αγωνίζονται για τη διαφύλαξη της αλήθειας, αλλά ο ζήλος τους πρέπει να καθοδηγείται από το αυθεντικό εκκλησιαστικό ήθος και να υποτάσσεται στο ήθος αυτό. Αυτό το ήθος επιβάλλει να ακολουθούμε τον Κύριο, ο οποίος ακόμη και την ώρα της Σταύρωσης προσευχόταν για όσους τον εκθρεύονταν⁴. Αυτό ακριβώς ήταν και το παράδειγμα που μας παρέδωσε στη συνέχεια ένα πλήθος αγίων, οι οποίοι την ώρα του μαρτυρίου τους προσεύχονταν υπέρ των βασανιστών τους.

Πηγή: epanosifi.blogspot.com

Προσευχή. Πηγή: agiosnikolaosalimou.gr

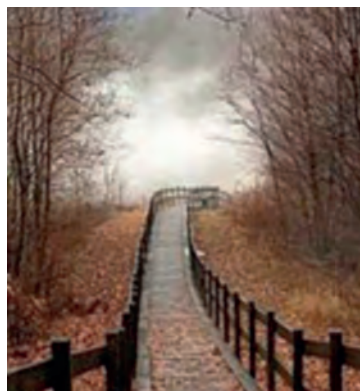
2. Ματθ. 28, 19.

3. Λουκ. 10, 10-12.

4. «Πάτερ, άφες αύτοις· ου γάρ οϊδασι τί ποιούσι», Λουκ. 23, 34.

β) Το χρέος των χριστιανών για την Ιεραποστολή

diakonima.gr

Το παραμελημένο
καθήκον

Αμέσως μετά την Ανάσταση του Κυρίου, οι μαθητές πήραν την εντολή να διαδώσουν το χαρμόσυνο νέο (δηλαδή το Ευ-αγγέλιο) σε όλη τη γη⁵. Αυτή η εντολή δεν απευθύνεται μόνο στο στενό πλαίσιο των ακροατών του Ιησού, ούτε στους συγχρόνους τους αποκλειστικά. Αφορά κάθε άνθρωπο που θέλει να είναι μαθητής και ακόλουθος του Κυρίου, σε όλη της διάρκεια της Ιστορίας και σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και αν βρίσκεται. Αυτό το καθήκον όμως οι χριστιανοί το παραμέλησαν – και ως ένα βαθμό το παραμελούν ακόμα και σήμερα.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται μια διευκρίνιση. Ως Ιεραποστολή συνηθίζουμε να εννοούμε τη λεγόμενη εξωτερική Ιεραποστολή, δηλαδή τη διάδοση του χριστιανικού κηρύγματος σε περιοχές που κατοικούνται κυρίως από αλλόθρησκους ή ετερόδοξους. Η ιεραποστολική δράση είναι όμως ενιαία, δηλαδή η Ποιμαντική και η Ιεραποστολή αποτελούν πλευρές της ίδιας πράξης. Αυτή είναι η διάδοση της χαράς για τη νίκη επί του θανάτου και η προετοιμασία για την είσοδο στη Βασιλεία των Ουρανών. Αυτό το έργο είναι διαρκές για την πορεία της Εκκλησίας μέσα στο χρόνο και έχει οικουμενικό, παγκόσμιο, χαρακτήρα.

Στην Ιεραποστολή συναντιόμαστε με τις ανάγκες ανθρώπων, που δεν είναι οικείοι μας ή δεν τους γνωρίζουμε από κοντά, αλλά είναι αδελφοί και κοινωνούν από το ίδιο με εμάς Ποτήριο. Η κίνηση να τους γνωρίσουμε και να τους διακονήσουμε φανερώνει τη διάθεση για την έξοδο από τον εαυτό μας και για την αγαπητική συνάντηση με τον άλλον. Εκεί καταθέτουμε τα δικά μας τάλαντα σε ένα μεγάλο σύνολο, στο οποίο ο καθένας προσφέρει αυτά που μπορεί και αντέχει. Όλοι μπορούν να συνεισφέρουν και όλοι είναι απαραίτητοι. Και εκείνοι που βρίσκονται στην «πρώτη γραμμή» της προσφοράς και εκείνοι που τους υποστηρίζουν από μακριά. Δεν μπορούν όλοι να επιτελέσουν τον ίδιο ρόλο, αλλά χάρη στην ποικιλία των χαρισμάτων οι ελλείψεις του καθενός αναπληρώνονται από τον άλλον⁶. Τότε πράγματι λειτουργούμε ως αληθινή Εκκλησία, ως μέλη Σώματος Χριστού, και όχι σαν μεμονωμένα άτομα που ενδιαφέρονται μόνο για τη δική τους αποκλειστική σωτηρία⁷. Η ιεραποστολική δράση έχει επίσης έναν ασκητικό χαρακτήρα: όταν είμαστε έτοιμοι να διαθέσουμε το υστέρημά μας, ή κάποιο μέρος από τον προσωπικό μας χρόνο, για χάρη των αναγκών κάποιων συνανθρώπων που δεν τους γνωρίζουμε (και ίσως το σημαντικότερο: δεν περιμένουμε από εκείνους κάποιο αντάλλαγμα), τότε κατορθώνουμε κατά κάποιον τρόπο και ασκούμε στην αγάπη του Κυρίου υπέρ των ελάχιστων αδελφών του.

Αυτή η δραστηριοποίησή μας βέβαια οφείλει να είναι ευσυνείδητη, δίχως υπεροψία και χωρίς υστερόβουλες σκέψεις αυτοπροβολής. Οφείλουμε επίσης να ενεργούμε με πνεύμα διάκρισης, χωρίς να προσβάλλουμε τους ανθρώπους, σεβόμενοι την αξιοπρέπειά τους και τις ιδιαίτερες πολιτισμικές καταβολές τους. Θα μπορέσουμε τότε ακόμη και να ωφεληθούμε, αν διδαχθούμε από την αγνή διάθεση με την οποία προσέρχονται οι νεοφώτιστοι στις αλήθειες της πίστης μας.

5. «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», *Ματθ.* 28, 19.

6. Βλ. Α' Κορ. 12, 29-30.

7. Βλ. Α' Κορ. 12, 25-27.

Ορθόδοξη Εκκλησία στην Κορέα – Πηγή: ierapostoli.gr

γ) Οι παγκόσμιες διαστάσεις της άσκησης και της λειτουργικής προσευχής

Η Θ. Ευχαριστία
ως σύναξη
αγάπης

Η θεία Λειτουργία είναι μεταξύ άλλων και ο τόπος συνάντησης και προσευχής υπέρ του σύμπαντος κόσμου. Οι χριστιανοί όταν ενώνονται, δεν ανανεώνουν την αντιπαλότητα και το μίσος τους εναντίον κάποιων άλλων, αλλά δηλώνουν την αγάπη τους για όλους τους ανθρώπους. Γι' αυτό και στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορούν να έχουν θέση τα λεγόμενα «ορθόδοξα τόξα», τα οποία υποτίθεται ότι συνασπίζουν τους Ορθοδόξους για να αντιμετωπίσουν άλλους συνανθρώπους μας. Η Εκκλησία μάλλον τοξεύεται και η δύναμή της «έν ασθενεία τελειούται»⁸.

Η υπέρβαση
των διαιρέσεων

Στο σώμα της Εκκλησίας ξεπερνιούνται οι διαιρέσεις αυτού του κόσμου. Κάθε περιορισμός του Χριστού στο επίπεδο των εθνοτήτων είναι μία ολέθρια έκπτωση. Στην Εκκλησία γιατρεύεται η έχθρα και το μίσος που γεννιούνται ανάμεσα σε έθνη και κοινωνικές ομάδες. Όποιος λοιπόν λέει ότι θέλει να μιμηθεί τον Χριστό, θα πρέπει να αγωνιστεί και να θυσιάστεί, για να θεραπευτεί και να σωθεί όλη η ανθρωπότητα και όχι μόνο ένα μέρος της.

Προσευχή και
άσκηση για όλο τον
κόσμο

Όταν η συνείδηση του πιστού πλαταίνει, αγκαλιάζει όλον τον κόσμο – όπως ακριβώς και ο Χριστός έφερε μέσα του ολόκληρη την ανθρωπότητα. Όταν μαθαίνουμε να συμβιώνουμε με ένα πρόσωπο, μαθαίνουμε στην ουσία να ζούμε με εκατομμύρια άλλων ανθρώπων. Αντίστοιχα επίσης, μαθαίνουμε να συμπονάμε και τους άλλους. Η λειτουργική προσευχή της Εκκλησίας «υπέρ της των πάντων ενώσεως» και «υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου» δηλώνει ακριβώς την οδύνη για τις διαιρέσεις και τα σχίσματα ανάμεσα στους χριστιανούς, αλλά και για τα μίση που δημιουργούνται μεταξύ των λαών. Όταν λοιπόν καλλιεργείται η έμπονη άσκηση και διατηρείται η λειτουργική προσευχή για τη σωτηρία όλης της ανθρωπότητας, ο ποιμένας

8. Β' Κορ. 12, 9.

αποκτά συνείδηση ότι η διακονία του δεν περιορίζεται μόνο στην τοπική του κοινότητα, αλλά εκτείνεται στο «σύμπαντα κόσμο».

2.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Ανοχή σε ανθρώπους με διαφορετικές πεποιθήσεις

«Δάσκαλος σε ρόλο»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν τα παρακάτω κείμενα. Στη συνέχεια, θέτουν τα ερωτήματά τους στον/στην εκπαιδευτικό, που υποτίθεται ότι εκφράζει μια αντίθετη άποψη. Ο/Η εκπαιδευτικός δίνει απαντήσεις και θέτει απορίες που προωθούν τη συζήτηση.

Α. ... και έστειλε από πριν αγγελιαφόρους, οι οποίοι έφτασαν σε ένα χωριό Σαμαρειτών, για να προετοιμάσουν την επίσκεψή του. Οι κάτοικοι όμως δεν τον δέχθηκαν επειδή θα πήγαινε στα Ιεροσόλυμα. Τότε οι μαθητές του Ιάκωβος και Ιωάννης του είπαν: «Κύριε, θέλεις να ζητήσουμε να έρθει φωτιά από τον ουρανό και να τους καταστρέψει, όπως έκανε και ο Ηλίας»; Εκείνος γύρισε και τους επιτίμησε, λέγοντας: «Δεν ξέρετε ποιο είναι το πνεύμα σας; Ήρθα να σώσω τους ανθρώπους και όχι να τους εξοντώσω» (Λουκ. 9, 52-56).

Β. Εγώ πάλι σας λέω να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να ευλογείτε αυτούς που σας καταριούνται, να κάνετε καλό σε όσους σας μισούν και να προσεύχεσθε για εκείνους που σας κακομεταχειρίζονται και σας καταδιώκουν, για να γίνετε παιδιά του Ουράνιου Πατέρα που ανατέλλει τον ήλιο του και για τους καλούς και για τους κακούς και στέλνει τη βροχή του τόσο για τους δίκαιους όσο και για τους άδικους. Γιατί, αν αγαπάτε μόνο αυτούς που σας αγαπούν, τι ανταμοιβή θα πάρετε; Και οι τελώνες το ίδιο δεν κάνουν; Και αν χαιρετάτε μόνο τους φίλους σας, τι παραπάνω κάνετε; Δεν κάνουν το ίδιο και οι τελώνες; Να γίνετε λοιπόν κι εσείς τέλειοι, όπως είναι τέλειος ο Πατέρας σας, που βρίσκεται στους ουρανούς (Ματθ. 5, 44-48)

Κόπτες χριστιανοί στην Αίγυπτο προστατεύουν μουσουλμάνους συμπατριώτες τους, την ώρα που προσεύχονται
Πηγή: www.dailymail.co.uk

2η Δραστηριότητα

Το καθήκον της Ιεραποστολής

«Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν τα παρακάτω κείμενα και επιχειρούν να περιγράψουν τις δυσκολίες της ιεραποστολικής προσπάθειας.

Α. Τελικά αδιαφορούμε για τη συμμόρφωσή μας με μια σαφή εντολή του Κυρίου, η οποία επι-σφράγισε όλες τις άλλες, το «Πορευθέντες ουν μαθητεύσατε πάντα τα έθνη» (Ματθ. 28,19). Εί-ναι εκπληκτικό, και το θεωρώ αληθινά σκάνδαλο, πόσο εύκολα πολλοί Ορθόδοξοι περιφρονούν και ουσιαστικά ακυρώνουν από τον κατάλογο των εντολών του Χριστού αυτήν τη βασική εντολή, με μια απλή επίκληση κάποιας ελληνικής παροιμίας: «όταν διψά η αυλή σου, μη ρίχνεις το νερό έξω», θέτοντας έτσι πάνω από την εντολή του αναστάντος Κυρίου τη δική τους φτωχή λογική και τάχα σύνεση. Θεολογική και ιστορική κριτική σχετικά με αυτό το σκάνδαλο έχει επανειλημμένως γίνει στα τελευταία 40 χρόνια. Όμως αυτός ο ψίθυρος, σαν φύσημα ψυχρής λογικής, εξακολου-θεί να σβήνει σε πολλές καρδιές τη σπίθα της επιθυμίας συμμετοχής τους στην Ιεραποστολή.

...Αποτελεί, λοιπόν, φοβερή αντινομία, από τη μια πλευρά εμείς οι Ορθόδοξοι να επιμένου-με ότι είμαστε η κατεξοχήν Εκκλησία της Αναστάσεως και της Πεντηκοστής και από την άλλη να παραμένουμε κλεισμένοι στα δώματα των φόβων και των δισταγμών μας για την οικουμενική μας ευθύνη και να υιοθετούμε στην πράξη μια τοπικιστική τακτική.

(Αναστασίου, Αρχιεπισκόπου Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας,
Εγρήγορση: Χρέος των Ορθοδόξων, εκδ. Εν πλω, Αθήνα 2017, σ. 61, 63)

Β. «Αργότερα, θυμάμαι, στην Κένυα το 1988, σε 2.000 μ. υψόμετρο... Ανάμεσα στους νεο-φώτιστους ήταν πολλοί που μέχρι πρότινος ζούσαν σε πρωτόγονες συνθήκες. Είχα τη χαρά να λειτουργήσω μαζί τους σε ένα παράπηγμα που άφηνε ελεύθερο τον βουνίσιο δυνατό αέρα και τη βροχή να ανακατεύονται με τις ψαλμωδίες. Βλέποντας τα ηλιοκαμένα πρόσωπα των νεοφωτίστων Αφρικανών να προσέρχονται εκστατικά στη Θεία Κοινωνία, ένοιωσα την ανάγκη να ομολογήσω: Εκ μέρους του λαού και της Εκκλησίας της χώρας μου, που την ίδρυσε ο Απόστολος Παύλος, θέλω να σας ζητήσω συγγνώμη γιατί ήρθαμε τόσο αργά, με καθυστέρηση αιώνων».

(Συνέντευξη Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου, εφημ. Καθημερινή, 18-1-2009)

Ιεραποστολή στο Κονγκό (φωτ. Στέλλα Παπαδοπούλου)

3η Δραστηριότητα

Η πανανθρώπινη ενότητα μέσα στην Εκκλησία

«Μετασχηματισμός κειμένου»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το κείμενο του Απ. Παύλου, από την *Προς Γαλάτας Επιστολή* του (3, 28): «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» και το συσχετίζουν με τη ρήση του Γέροντα Σωφρονίου του Έσσεξ: «Δεν γνωρίζω Χριστό Έλληνα, Ρώσο, Άγγλο, Άραβα ... Ο Χριστός είναι για μένα το παν» (*Περί πνεύματος και ζωής*, Ι. Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995, σ. 27).

picdeer.com

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Ο Χριστός «καλός Ποιμένας» — Ιεράρχες πρότυπα Ποιμαντικής

Ο Ποιμήν ο Καλός. Πρωτοχριστιανική παράσταση από το Μουσείο της Γάλλας Πλακιδίας.
Πηγή: britannica.com

3.1. Κείμενο

α) Ιησούς Χριστός, ο Μεγάλος Ποιμένας των λογικών προβάτων

Η διαφορετική
αυθεντία του Ιησού

Ο Χριστός έδειξε μία διαφορετική ποιμαντική οδό από αυτήν που ακολουθούνταν στην Παλαιά Διαθήκη. Ήρθε στη γη πρᾶος και φτωχός, χωρίς να έχει «ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη»¹. Η παρουσία του ανάμεσα στους ανθρώπους δεν στηρίχθηκε σε καμία πολιτική, κοινωνική ή ακόμα και θρησκευτική αυθεντία. Γι' αυτόν το λόγο δεν χρειάστηκε κοσμικά σχήματα εξουσίας για να αντιμετωπίσει όσους αμφισβητούσαν το σωτηριώδες έργο του. Η πνευματική εξουσία του στηρίχθηκε αποκλειστικά στην αλήθεια και το λόγο που προσκόμιζε. Και ήταν μια εξουσία που διέφερε ριζικά από αυτήν των γραμματέων και των φαρισαίων. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι γραμματεῖς στηρίζονταν στις αυθεντίες του παρελθόντος για να κατευθύνουν το λαό στην ορθή τήρηση του Νόμου και στην ελπίδα προς τον αναμενόμε-

1. Ματθ. 8, 20.

Ο Καλός Ποιμένας αφήνει τα 99 πρόβατα, για να αναζητήσει το ένα που κινδυνεύει. Πηγή: pinterest.com

Η Άκρα Ταπείνωσης. Εικόνα του Θεοφάνη του Κρητός (Ι.Μ. Ιβήρων). Πηγή: ekirikas.com

μενο Μεσσία. Ο Χριστός όμως αποκαλύπτει την αυθεντική αλήθεια στο παρόν. Και αυτό συντελείται με το βίο, τη διδασχή, τα θαύματα, το Σταυρό και την Ανάστασή του.

Ο Χριστός είναι ο καλός ποιμένας, που θυσιάζει τον εαυτό του για να σώσει τα λογικά πρόβατα από τη μανία των «λύκων»². Είναι ο αρχιποιμένας, που δημιουργήσε τον άνθρωπο και τον εξαγόρασε με το αίμα του από τη δουλεία της αμαρτίας. Σε αντίθεση με τον πρώτο Αδάμ, που θέλησε να «αρπάξει» την ισότητα με το Θεό, ο Χριστός ως δεύτερος Αδάμ φανερώνει και καταξιώνει την οδό της ταπείνωσης. Αποδεικνύει δηλαδή ότι η άνοδος προς

το Θεό δεν γίνεται με έπαρση και υπερηφάνεια, αλλά με τη θυσία και τη διακονία προς τους αδελφούς. Ανατρέπει το κοσμικό πνεύμα που ζητά δόξες και αξιώματα³ και προτείνει την οδό του Σταυρού, ως τον κατεξοχόν τρόπο της μίμησής του. Δεν ήλθε για να τον υπηρετούν, αλλά για να διακονήσει τους αδελφούς του⁴. Και το αποδεικνύει, πλένοντας τα πόδια των μαθητών.

Ο Χριστός οφείλει να είναι το παράδειγμα για κάθε ποιμένα και για κάθε πιστό που δραστηριοποιείται στους κόλπους της Εκκλησίας σε κάθε εποχή. Με λόγο που αφορά το παρόν και δείχνει το μέλλον, με την εκούσια θυσία και όχι τις πρωτοκαθεδρίες, με το σταυρικό φρόνημα αντί της εξουσιαστικότητας, το υπόδειγμα του Χριστού οφείλουν να το φανερώνουν οι χριστιανοί στην καθημερινή ζωή. Ειδικότερα όμως οι ποιμένες έχουν μεγαλύτερη ευθύνη για την πνευματική τους πορεία.

Ο Χριστός ως
πρότυπο ποιμένα

β) Το ποιμαντικό έργο σπουδαίων Ιεραρχών της εκκλησιαστικής παράδοσης

Επιβλητική φυσιογνωμία που σφράγισε την Εκκλησιαστική Ιστορία υπήρξε οπωσδήποτε ο Μέγας Βασίλειος, αρχιεπίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας (330-379). Ο ασκητικός βίος του και το ενδιαφέρον του για την οργάνωση του μοναχισμού συνέβαλαν στην ανάπτυξη πρότυπης ποιμαντικής φροντίδας για το σύνολο του λαού του Θεού. Ενδιαφέρθηκε καταρχάς για τη λατρεία και συνέταξε το θαυμάσιο κείμενο της θείας Λειτουργίας, συνδυάζοντάς την με την καθημερινότητα των πιστών. Οργάνωσε ακόμη την παροχή της κοινωνικής φροντίδας, η έκταση της οποίας ισοδυναμούσε με μία μικρή πόλη. Η «Βασιλειάδα», όπως ονομάστηκε αυτό το συγκρότημα, περιλάμβανε νοσοκομείο, ορφανοτροφείο, πτωχοκομείο και άλλα παρόμοια ιδρύματα για την ανακούφιση του πόνου των συνανθρώπων του. Εξίσου μεγάλο υπήρξε και το ενδιαφέρον του για την πνευματική κατάρτιση των χριστιανών της επαρχίας του.

Ο Μέγας
Βασίλειος

2. Βλ. Ιωάν. 10, 11-12.

3. Βλ. Μάρκ. 10, 42-44.

4. «ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν», Ματθ. 20, 28.

Ιωάννης ο
Ελεήμων

Μια εξίσου σημαντική, αν και όχι τόσο γνωστή, προσωπικότητα είναι ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Ιωάννης ο Ελεήμων (556-619). Η αγάπη του για τους αδυνάτους ήταν τόσο μεγάλη, ώστε όπως μας πληροφορούν οι βιογράφοι του, συνήθιζε δύο φορές την εβδομάδα να πηγαίνει στην αγορά με συνοδεία ενός διακόνου, να κάθεται μόνος του και να δέχεται όποιον απλό άνθρωπο ήθελε να του μιλήσει. Έτσι οι άνθρωποι μπορούσαν ελεύθερα να του εκμυστηρευτούν τα παράπονα και τα αιτήματά τους και εκείνος στη συνέχεια καλούσε το διάκονο να τα καταγράψει, ώστε στη συνέχεια να μεριμνήσει ο ίδιος για την επίλυσή τους.

Ο άγ. Ιωάννης ο Ελεήμων. Πηγή: [wikimedia commons](https://commons.wikimedia.org/)

Μέγας Φώτιος

Πολύ σημαντική προσωπικότητα διέθετε επίσης ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μ. Φώτιος (820-893). Φρόντισε πολύ για την ιεραποστολή (ήταν εκείνος που απέστειλε στην Κεντρική Ευρώπη και αλλού τους αγίους Κύριλλο και Μεθόδιο) και για την ανάπτυξη των γραμμάτων, έχοντας μάλιστα για αυτό ιδιαίτερη συνεργασία με Άραβες λογίους. Ενδιαφερόταν για τις θετικές επιστήμες και ήταν τόσο ευρυμαθής, που λέγεται πως ήταν ο πιο μορφωμένος άνθρωπος της εποχής του. Συνδύασε ωστόσο

Ο Πατριάρχης Φώτιος κάθεται στον πατριαρχικό θρόνο και συζητά με μαθητές του. Από το χειρόγραφο του Σκυλίτζη, στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Μαδρίτης. Πηγή: wikipedia.gr

εξαιρετικά την πολυμαθία με την εκκλησιαστική ευλάβεια. Αν και ταλαιπωρήθηκε εξαιτίας της εμπλοκής του σε μια έντονη εκκλησιαστικο-πολιτική διαμάχη, αργότερα φρόντιζε προσωπικά τον κύριο αντίπαλό του Πατριάρχη Ιγνάτιο.

Ο Μ. Φώτιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Πηγή: diakonima.gr

γ) Πρότυπα ποιμαντικής στην εποχή μας

Η Εκκλησία όμως δεν σταματά να αναδεικνύει νέους αγίους. Και αν στο παρελθόν πέρασαν από τους κόλπους της πολύ σημαντικές μορφές, αυτό δεν σημαίνει ότι η εποχή μας θα στερηθεί από την παρουσία προσωπικοτήτων ικανών να στηρίξουν και να εμπνεύσουν τους πιστούς. Μάλιστα, μπορούμε να πούμε ότι όσο περισσότερο αυξάνονται οι πειρασμοί και κλυδωνισμοί του «σκάφους» της Εκκλησίας, τόσο το θείο έλεος θα αναδεικνύει ανθρώπους που θα φέρουν πάνω τους ορατά τα σημάδια της θείας χάρης, για να ενδυναμώνουν τους υπόλοιπους.

Ένας τέτοιος υπήρξε αναμφίβολα ο άγιος Ιωάννης της Κροστάνδης, στη Ρωσία (1829-1908). Η μεγάλη φτώχεια δεν τον άφησε να πραγματοποιήσει τα όνειρά του για ιεραποστολή στην Κίνα, αλλά η θεία Πρόνοια τον προόριζε να γίνει ιεραπόστολος της θείας αγάπης στην υποβαθμισμένη Κροστάνδη. Ο έγγαμος εφημέριος Ιωάννης αναλώθηκε στη διακονία των πιστών, αναζητώντας κυριολεκτικά τους εξαθλιωμένους συνανθρώπους του για να ανακουφίσει τον πόνο τους. Για να εξυπηρετήσει, από την άλλη, όσους προσέτρεχαν σ' εκείνον για βοήθεια, δημιούργησε ένα μεγάλο

Άγ. Ιωάννης της
Κροστάνδης

Ο άγ. Ιωάννης της Κροστάνδης. Πηγή: pemptousia.gr

Ο άγ. Νεκτάριος. Πηγή: amoustakis.wordpress.com

ίδρυμα που αντιμετώπιζε τις ανάγκες τους. Ανταποκρινόταν με συνέπεια στο πλήθος των επιστολών που καθημερινά του ζητούσαν πνευματική και υλική βοήθεια, ενώ ξεκινούσε τη Θ. Λειτουργία πριν τα ξημερώματα, για να προλάβει να διαβάσει στην Προσκομιδή τα χιλιάδες ονόματα που του έφερναν.

Εξίσου μεγάλη προσωπικότητα στάθηκε ο άγιος Νεκτάριος, Επίσκοπος Πενταπόλεως (1846-1920). Αφού πέρασε πολύ δύσκολα παιδικά χρόνια, βρέθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και χειροτονήθηκε Επίσκοπος. Οι ικανότητές του τον έκαναν αντικείμενο φθόνου και κατηγοριών στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και έτσι αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Ελλάδα. Εκεί έζησε νέες ταλαιπωρίες, αλλά δεν σκλήρυνε ούτε και έχασε την προσήνεια και τη σπλαχνικότητά του. Όταν διορίστηκε διευθυντής στη Ριζάρειο Σχολή, έδειξε το φιλάνθρωπό του πρόσωπο και τη μεγάλη του αγάπη προς τους σπουδαστές, επιδεικνύοντας έναν ασυνήθιστο τρόπο διοίκησης, που βασιζόταν στην ταπείνωση. Κάποτε λ.χ. που κάποιοι σπουδαστές είχαν μεταξύ τους προβλήματα, επέβαλε ποινή ... στον εαυτό του, με ασιτία κάποιων ημερών! Άλλοτε δίδαξε ξυπόλητος, επειδή έδωσε τα παπούτσια του σε κάποιον φτωχό, καθώς πήγαινε στο μάθημα. Τέλος, σε μια άλλη περίπτωση, όταν δημιουργήθηκε πρόβλημα με τους εργαζόμενους στις τουαλέτες της Σχολής, τις καθάριζε ο ίδιος νωρίς το πρωί, για να μην τον αντιληφθούν! Ο άγιος Νεκτάριος μάς άφησε επίσης ένα σπουδαίο συγγραφικό έργο, και ειδικότερα έγραψε βιβλίο ποιμαντικής, από το ζήλο του να καταρτιστούν οι κληρικοί και ο λαός του Θεού από τα ζωογόνα ύδατα των θείων αληθειών.

Άγιος Νεκτάριος

Πολλοί κληρικοί, επίσης, σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος και του εξωτερικού ανέπτυξαν πλούσια ποιμαντική δραστηριότητα, όπως:

- Ο όσιος Πορφύριος ο Κουσοκαλυβίτης, γνωστός και ως ο «γέροντας της Ομόνοιας», στην Πολυκλινική Αθηνών
- Ο γέροντας Σωφρόνιος (Σαχάροφ), ο οποίος ίδρυσε μετά από τη σύσταση του αγ. Σιλουανού του Αθωνίτου την Ι. Μονή Τιμίου Προδρόμου στο Έσσεξ της Αγγλίας, ως ένα σημείο γνωριμίας της Ορθόδοξης παράδοσης με το δυτικό πολιτισμό
- Ο όσιος Παΐσιος ο Αγιορείτης, στον οποίο προσέτρεχαν πλήθη πιστών για να τους παρηγορήσει και ο ίδιος είχε τόσο αγάπη, ώστε ευχόταν «να κοπεί η καρδιά του σε μικρά κομμάτια και να μοιραστεί σε όλο τον κόσμο».

Πρόσφατα υποδείγματα ποιμαντικής πράξης

3.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Η στάση του Ποιμένα απέναντι στην κοσμική εξουσία

«Ανάγνωση φωναχτά και Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Ανάγνωση και σχολιασμός σε ομαδοσυνεργασία του κειμένου που αναφέρεται στη συνάντηση του Μ. Βασιλείου με τον

Έπαρχο Μόδεστο. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εντοπίσουν τις πηγές από τις οποίες ο Ιεράρχης αντλεί το θάρρος του απέναντι στον ισχυρό εκπρόσωπο της πολιτικής εξουσίας.

Μόδεστος: Πώς γίνεται αυτό και δεν φοβάσαι;

Βασίλειος: Και να μου δημεύσεις την περιουσία, εγώ δεν θα πάθω τίποτε, γιατί δεν έχω τίποτε. Όλη μου η περιουσία είναι τριμμένα παλιά ρούχα και μερικά βιβλία. Η εξορία δεν με τρομάζει γιατί δεν με κλείνει κανένας τόπος. Και ούτε εδώ που μένω τώρα δεν είναι ο τόπος μου. Αλλά κι όπου κι αν με ρίξεις, εκεί θα είναι η χώρα μου, γιατί ανήκει στο Θεό κι εγώ θα είμαι περαστικός από εκεί! Τα βασανιστήρια; Τι να κάνουν κι αυτά σε ένα σώμα που σχεδόν δεν υπάρχει; Μόνο το πρώτο χτύπημα θα μπορέσεις να δώσεις. Και όσο για το θάνατο, αυτός θα είναι ευεργέτης. Πιο γρήγορα θα με στείλει στο Θεό, για τον οποίο ζω και κινούμαι. Βιάζομαι να συναντήσω το Θεό μου.

Μόδεστος: Κανείς μέχρι τώρα δεν μου μίλησε με τόσο θάρρος...

Βασίλειος: Γιατί ίσως δεν συνάντησες ποτέ σου (αληθινό) επίσκοπο!

(Γρηγορίου του Θεολόγου, Λόγος 43, *Επιτάφιος εις Βασίλειον*, 49-50, PG 36, 560-561, απόδοση του πρωτοτύπου)

Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης

2η Δραστηριότητα

Το πρότυπο του πνευματικού πατέρα κατά τον άγ. Σιλουανό Αθωνίτη

«Επ' αυτού θα είχα να πω»: Δίνεται κείμενο που περιγράφει τον πνευματικό πατέρα βάσει μιας εμπειρίας του αγ. Σιλουανού Αθωνίτη. Οι μαθητές/μαθήτριες σημειώνουν σε φύλλο εργασίας τις σκέψεις τους και συζητούν ποιες βασικές αρετές περιγράφει ο άγιος.

«Εγώ δεν έφθασα στο μέτρο του πατέρα μου. Εκείνος ήταν εντελώς αγράμματος. Έλεγε ακόμη και το “Πάτερ ημών” με λάθη – το έμαθε εξ ακοής στο ναό – αλλά ήταν πρῶτος και σοφός άνθρωπος...»

Μια φορά κατά το θεισμό ήταν η σειρά του Συμεών (του μετέπειτα αγίου Σιλουανού) να ετοιμάσει το γεύμα. Ξέχασε, όμως, ότι ήταν Παρασκευή, έβρασε χοιρινό κρέας κι έφαγαν όλοι. Πέρασε μισός χρόνος. Το χειμώνα, σε μια γιορτή, ο πατέρας λέει στον Συμεών με γλυκό χαμόγελο:

– Θυμάσαι, παιδί μου, που μου έδωσες να φάω χοιρινό κρέας στο χωράφι; Ήταν Παρασκευή, ξέρεις, και το έτρωγα σαν να ήταν πτώμα.

– Και γιατί δεν μου το είπες τότε;

– Δεν ήθελα να σε στενοχωρήσω, παιδί μου.

Διηγούμενος ο Γέροντας παρόμοια γεγονότα από τη ζωή τους στο πατρικό σπίτι, συμπληρώνει:

«Να, τέτοιον γέροντα ήθελα να έχω. Ποτέ δεν θύμωνε και ήταν πάντοτε πράος και συνετός. Σκεφθείτε, έκανε υπομονή μισό χρόνο και βρήκε την κατάλληλη στιγμή, ώστε να με διορθώσει και να μη με ταραξεί».

(Αρχιμ. Σωφρονίου [Σαχάρωφ], *Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, Ι. Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 102003, σ. 15)

3η Δραστηριότητα

Το ήθος των μαθητών του Χριστού

«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο με Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)» Δίνεται κείμενο, στο οποίο ο Χριστός εξηγεί στους μαθητές του πώς να αντιμετωπίζουν τον πειρασμό της εξουσίας. Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν τις πρακτικές οδηγίες που προκύπτουν από το κείμενο

Γνωρίζετε ότι αυτοί που θεωρούνται άρχοντες των εθνών, τα καταδυναστεύουν και οι ηγέτες τους τα καταπιέζουν. Με εσάς όμως δεν θα συμβαίνει το ίδιο, αλλά εκείνος που θέλει να υπερέχει ανάμεσά σας, θα είναι διάκονος και όποιος θέλει να είναι πρώτος μεταξύ σας, θα γίνει δούλος όλων. (Απόδοση του εδαφίου Μάρκ. 10, 42-44)

4η Δραστηριότητα

Η εικόνα ενός Ιεράρχη και ο τρόπος που παρουσιάζεται σήμερα

Αριστερά: Ο τρόπος που εικονίζεται ο Μ. Βασίλειος στην εκκλησιαστική παράδοση (εικόνα από τον Καθεδρικό Ναό της Μόσχας)

Δεξιά: Ο τρόπος που παρουσιάζεται εμπορικά ο «Αη Βασίλης»

Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να διακρίνουν το περιεχόμενο που εκπέμπει για τον άγιο κάθε μία από τις δύο εικόνες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Τα χαρίσματα του κληρικού και ο σύγχρονος κόσμος

uk.livemedia.com

4.1. Κείμενο

α) Ο εφημέριος και η ενορία ως σημεία αναφοράς των χριστιανών

Σχέσεις
κλήρου και
λαού

Η Εκκλησία γίνεται ορατή όταν οι άνθρωποι συγκεντρώνονται στο όνομα της θείας αγάπης, δηλαδή στο όνομα του Χριστού. Αυτή η σύναξη προϋποθέτει πνευματικό πατέρα και Χριστιανούς. Σε μια ζωντανή Εκκλησία ηγείται ο τοπικός επίσκοπος και ακολουθεί κλήρος και λαός. Ωστόσο οι διακρίσεις ανάμεσά τους υπερβαίνονται μέσα στο πνεύμα της αγάπης και της διακονίας. Εξάλλου, σημείο αναφοράς και κεντρικό πρόσωπο της Εκκλησίας είναι ο Χριστός. Επομένως, σημαντικός είναι μόνο αυτός που μιμείται τον Χριστό και σηκώνει το μεγαλύτερο βάρος του σταυρού της ευθύνης, της διακονίας και της θυσίας.

Από την άλλη, οι χριστιανοί αποκαλούνται στην Εκκλησία *αδελφοί*. Δεν μπορεί όμως να αποκαλεί κάποιος τους άλλους ως αδελφούς, αν δεν τους αισθάνεται ως αδελφούς και δεν έχει κοινό πατέρα με αυτούς. Κοινός πατέρας των χριστιανών είναι βέβαια ο Θεός. Σε διαφορετικά επίπεδα, πατέρας τους είναι ο επίσκοπός τους και ο εφημέριος της ενορίας τους.

facebook.com

pemptousia.gr

Μέσα στην εκκλησιαστική κοινότητα συνυπάρχουν διαφορετικοί άνθρωποι, με διαφορετικά χαρίσματα και νοοτροπίες. Όλοι μπορούν να συνεργαστούν αρμονικά και ο ένας να αναπληρώνει τις αδυναμίες του άλλου. Επίσης, η κοινή πίστη στο Θεό ενδυναμώνει τους δεσμούς μεταξύ των μελών της κοινότητας. Για αυτό και η ενοριακή ζωή έχει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης και δράσης. Κάθε ενοριακός ναός, ιδιαίτερα στις μεγαλουπόλεις, λόγω του πλήθους των πιστών που είναι άγνωστοι μεταξύ τους, μπορεί να αποτελέσει σημείο σταθερής πνευματικής αναφοράς.

Βέβαια ο ποιμένας έχει το ιδιαίτερο χάρισμα της Ιεροσύνης που συνδέεται με ορισμένα ποιμαντικά λειτουργήματα, όπως αυτά που ακολουθούν.

Καταρχάς, ο ποιμένας συγκαλεί το λαό του Θεού σε σώμα. Συγκροτεί με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος τη σύναξη της Εκκλησίας. Σε αυτήν έχουν θέση όλοι οι βαπτισμένοι Χριστιανοί και δυνάμει όλοι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από κοινωνική θέση, φυλή, ηλικία, γένος, χρώμα και φύλο. Ο ποιμένας, ακόμα, προσφέρει την αναίμακτη θυσία εκ μέρους του λαού του Θεού. Συνεχίζει μυστηριακά το σωτηριώδες έργο του Χριστού μέσα στην Ιστορία. Με την προσφορά του κατεξοχήν μυστηρίου της Εκκλησίας, της θείας Ευχαριστίας, καταλύονται οι δυνάμεις του δαιμονοκρατού-

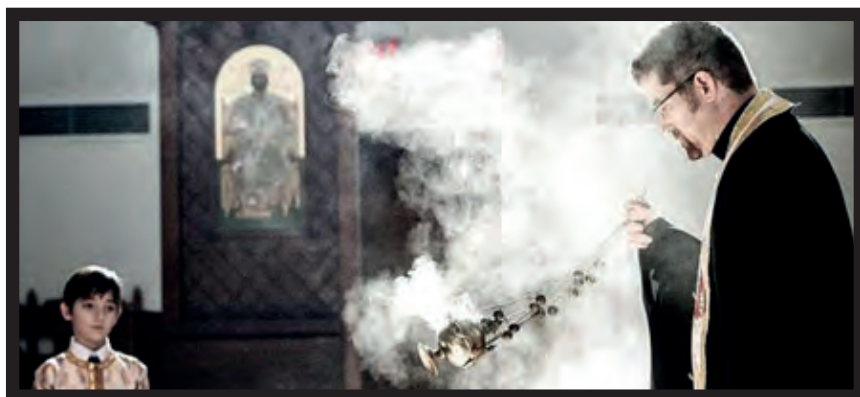
μενου κόσμου και διανοίγεται η οδός του αγιασμού των πιστών. Οι Χριστιανοί αγιάζονται, ζωοποιούνται από την εν Χριστώ κοινωνία και προγεύονται την έλευση της βασιλείας του Θεού.

Ο ποιμένας, ευρύτερα, μυσταγωγεί τους Χριστιανούς στο μυστήριο του Χριστού και της Εκκλησίας. Σε αυτό το μυστήριο διευρύνεται η χριστιανική συνείδηση, αναπτύσσεται το κοινοτικό πνεύμα και καλλιεργείται η κοινωνική ευθύνη. Έτσι αποκτά ιδιαίτερη αξία η κοινωνική προσφορά, η φιλανθρωπία και η ανάληψη πρωτοβουλιών για την αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης, την επικράτηση της ειρήνης και τη διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος. Στη Θεία Λειτουργία οι Χριστιανοί συγκωρούνται, καταλαγιάζουν τα πάθη τους, ειρηνεύουν και βοηθούν, ώστε τα φίλαυτα και εμπάθη μέλη της εκκλησιαστικής κοινότητας να αποκτήσουν την αυθεντική αγάπη και να γίνουν φίλοι και οικείοι του Θεού.

Η αρμονική
συνύπαρξη των
πιστών

Ο αγιασμός των
πιστών

Το κοινοτικό
πνεύμα

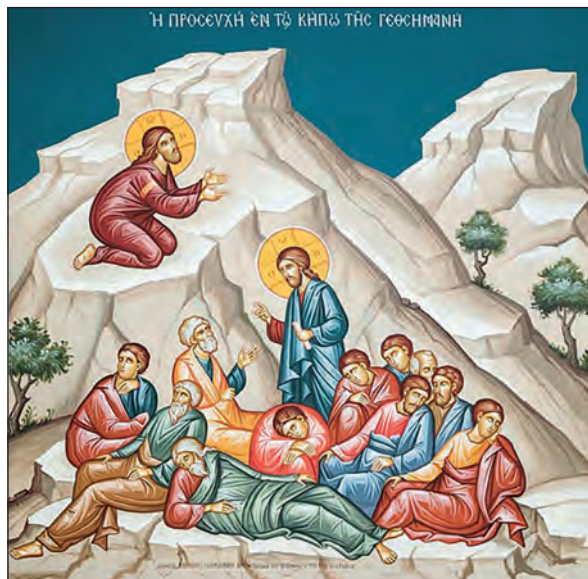

seleo.gr

β) Ο κενωτικός χαρακτήρας της ιεροσύνης

Η αληθινή
φύση της
Εκκλησίας

Πολλοί σήμερα παρουσιάζουν την Εκκλησία κυρίως σαν ένα ίδρυμα και την ιεροσύνη σαν ένα εγκόσμιο θεσμό. Το γεγονός αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις. Η Εκκλησία γίνεται αντιληπτή ως εγκόσμιος οργανισμός με διοικητική εξουσία και ανάλογη γραφειοκρατική οργάνωση. Συνήθως χρησιμοποιούνται για το σκοπό αυτό κείμενα του αγίου Ιγνατίου του Θεοφόρου, ο οποίος όμως μιλούσε όχι μόνο ως υπεύθυνος εκκλησιαστικός ηγέτης, αλλά και ως υποψήφιος μάρτυρας. Όταν λοιπόν αγνοηθεί αυτή η διάσταση, δεν προβάλλεται και κυρίως δε βιώνεται ο κενωτικός και διακονικός χαρακτήρας της ιεροσύνης.

choratouaxoritou.gr

Το σχήμα της
«ανεστραμμένης»
πυραμίδας

Ο ποιμένας είναι διάκονος της Εκκλησίας και προσφέρει την κτιστή του ύπαρξη στην υπηρεσία του Χριστού και του λαού Του. Στο σημείο αυτό, είναι μεγάλη η συμβολή του π. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ο οποίος έδωσε σχετικά μία πολύ παραστατική εικόνα, αυτήν της «ανεστραμμένης πυραμίδας». Σύμφωνα με αυτήν, στις ανθρώπινες κοινωνίες παρατηρείται κάποια ιεραρχική τάξη. Άλλος είναι ανώτερος και άλλος κατώτερος. Όσοι βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας εξουσιάζουν και συμπίεζουν όσους βρίσκονται στη βάση της. Από το άλλο μέρος, το ανθρώπινο πνεύμα ποθεί την ισότητα. Πώς μπορεί λοιπόν να βρεθεί λύση στο αδιέξοδο;

Ο Γέροντας Σωφρόνιος προβάλλει το πρόσωπο και το παράδειγμα του Χριστού. Ο Χριστός δεν αρνείται το γεγονός της ανισότητας, αλλά ανατρέπει την πυραμίδα. Γίνεται η κορυφή της ανεστραμμένης πυραμίδας που επωμίζεται το βάρος όλης της ανθρωπότητας, και έτσι αναδεικνύει την έσχατη τελειότητα. Αυτό στηρίζεται στη διδασκαλία και το πάθος του. Ο Χριστός ανέτρεψε την κοσμική λογική και έλεγε για τον εαυτό του ότι δεν ήρθε για να τον υπηρετούν, αλλά για να υπηρετήσει ο ίδιος τους ανθρώπους και καλούσε το λαό να προσέλθει κοντά του για να σηκώσει τα βάρη του.

Το παράδειγμα
του Χριστού

Για να επιβεβαιώσει ο Χριστός τα λόγια του, πλένει πριν το πάθος τα πόδια των μαθητών του και τους συνιστά να ακολουθούν το παράδειγμά του. Κορύφωση της θείας συγκατάβασης αποτελεί η προσευχή στη Γεθσημανή και η θυσία του Σταυρού. Την ίδια οδό της διακονίας και του μαρτυρίου ακολουθήσαν και οι απόστολοι του Χριστού. Οι πνευματικοί ποιμένες καλούνται να μιμηθούν τον Χριστό και τους αποστόλους και να πορευθούν με διακονικό πνεύμα προς τη βάση της ανεστραμμένης πυραμίδας, για να σηκώσουν το βάρος της κακίας και της αμαρτίας του κόσμου.

Ο γέρ. Σωφρόνιος. Πηγή: diakonima.gr

portal.tfm.ro

γ) Η θέση του κληρικού στην κοινωνία

Κάθε εποχή εμφανίζει τις δικές της απαιτήσεις από τους κληρικούς. Υπάρχουν όμως και κάποια στοιχεία, τα οποία είναι अपαραλλάκτα μέσα στη ροή του χρόνου. Αυτά, συνοπτικά, είναι τα εξής:

Λειτουργός και δάσκαλος

Καταρχάς ο κληρικός είναι υπεύθυνος για την τέλεση των ιερών μυστηρίων και για τον αγιασμό των πιστών και όλου του κόσμου. Ακόμη έχει χρέος να διδάξει στο λαό το θείο θέλημα και γενικότερα τις αλήθειες της χριστιανικής πίστης. Για να μπορέσει όμως να εισακουστεί ο λόγος του από τους πιστούς, θα πρέπει να τους έχει «κερδίσει» πρώτα με το παράδειγμά του. Να μην τους κοιτά «αφ' υψηλού», ούτε να αντιμετωπίζει το λειτούργημά του εξουσιαστικά και γραφειοκρατικά. Να διακονεί τις ανάγκες τους, να είναι συγκαταβατικός, να τους παραστέκεται και να τους παρηγορεί στα βάσανά τους.

Αυτό βέβαια είναι ένα έργο που δύσκολα μπορεί να το φέρει κάποιος σε πέρας. Γι' αυτό χρειάζεται ισχυρή πίστη και κυρίως ελπίδα στο έλεος του Θεού, που μπορεί να αναπληρώσει τις αδυναμίες, να ενισχύσει κάθε καλό έργο και να πραγματοποιήσει εκείνα που για την ανθρώπινη λογική φαίνονται ακατόρθωτα. Αυτό προϋποθέτει επίσης ζωή προσευχής, διαρκή επικοινωνία με το Θεό και την προδιάθεση του ανθρώπου να αναγνωρίσει πως ό,τι κι αν καταφέρει ο άνθρωπος, οφείλεται κατά πρώτο λόγο στην ευεργεσία της θείας χάριτος και δευτερευόντως στην ανθρώπινη συνέργεια.

Ανάγκη προσευχής

Στις μέρες μας επίσης βλέπουμε ότι έχει ανεβεί κατά πολύ το γενικό μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι και ο κληρικός πρέπει κατά το δυνατόν να καταρτίζεται με υπευθυνότητα στα θέματα που απασχολούν το ποίμνιό του, ώστε ο λόγος του να μην ακούγεται ως «παλιομοδίτικος» και εξωπραγματικός.

Φορέας σύγχρονης γνώσης

4.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Η πνευματική προετοιμασία του ποιμένα

«Στοχασμός σε ερώτημα»: Με τη βοήθεια του κειμένου που ακολουθεί, οι μαθητές/μαθήτριες συζητούν για την πνευματική προπαρασκευή του πνευματικού ποιμένα και το είδος της

δραστηριότητας που θα αναπτύξει.

Το είδος ή ο τύπος του χαρακτήρα του ποιμένα συνδέεται οργανικά με τους συγκεκριμένους ποιμαντικούς στόχους, τους οποίους θέτει ... Έτσι λ.χ. ο εσωστρεφής ποιμένας επιλέγει ποιμαντικούς προσανατολισμούς, οι οποίοι εναρμονίζονται με τη χαρακτηρολογική του ιδιοτυπία. Το ίδιο εξάλλου κάνει και ο εξωστρεφής ή ο δραστήριος και δυναμικός σε εξωτερικά έργα ποιμένας... Ορισμένοι ποιμένες ρίχνουν το βάρος του πνευματικού τους έργου στην προσωπική τους οικοδομή και άλλοι προτιμούν να εργάζονται περισσότερο για τους άλλους... Γι' αυτό είναι πάντοτε επίκαιρο το ερώτημα: τι πρέπει να προηγείται, η πνευματική οικοδομή του ποιμένα ή του ποιμνίου; Ο όσιος Ισαάκ ο Σύρος τάσσεται υπέρ της πνευματικής καλλιέργειας του ποιμένα.

(Ιωάννη Κορναράκη, *Ποιμαντικά Θέματα*, εκδ. Αδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 157-158 – Απόδοση)

Ο Χριστός Παντοκράτορας στο κέντρο. Μονή της Χώρας, Κωνσταντινούπολη

2η Δραστηριότητα

Οι διαστάσεις της ποιμαντικής πράξης

«Ανάλυση Διαστάσεων»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το παρακάτω κείμενο και καταγράφουν τις διαστάσεις της ποιμαντικής δράσης.

Το κυρίως περιεχόμενο της ποιμαντικής θεωρίας και πράξης είναι η διακονία των ανθρώπων, οι οποίοι χρειάζεται να εμπεδώσουν και να βιώσουν τι σημαίνει να ζουν κατά μίμηση Χριστού, με εκκλησιαστικό ήθος και πορεία προς την αγιότητα. Κεντρικός στόχος για την ποιμαντική είναι να οδηγήσει κάθε ξεχωριστό άνθρωπο «στη μοναδική ποίμνη υπό τον Ένα Ποιμένα, να τον εντάξει και να τον συντάξει στην Εκκλησία του Χριστού που είναι σύναξη και κοινωνία

Θεού και ανθρώπων» (Αλ. Σταυρόπουλος).

(π. Αδαμαντίου Αυγουστίδη, *Πόνημα Ελευθερίας, Εισαγωγή στην Ποιμαντική Θεολογία*, εκδ. Επιστροφή, Αθήνα 2017, σ. 37)

Ο Ιερός Νιπήρας: Ο Ιησούς πλένει τα πόδια των μαθητών
(Ψηφιδωτό του 11ου αι. της Ι. Μονής Οσίου Λουκά Βοιωτίας)

3η Δραστηριότητα

Η προσέγγιση του Θεού μέσα από την κοινότητα των ανθρώπων

«Μελέτη περίπτωσης»: Οι μαθητές/μαθήτριες εξετάζουν το παρακάτω κείμενο και αναστοχάζονται περιπτώσεις εφαρμογής του από την παράδοση της Εκκλησίας και από την καθημερινότητα.

Ας υποθέσουμε ότι είναι ένας κύκλος πάνω στη γη, σαν ένα στρογγυλό χάραγμα γινωμένο με διαβήτη και έχοντας ένα κέντρο. Κέντρο ονομάζεται το μέσον του κύκλου. Προσέξτε τι εννοώ: Ας υποθέσουμε ότι αυτός ο κύκλος είναι όλος ο κόσμος. Το κεντρικό σημείο του κύκλου είναι ο Θεός, οι δε ευθείες γραμμές που ξεκινούν από την περιφέρεια του κύκλου προς το κέντρο οι δρόμοι, δηλαδή οι τρόποι ζωής των ανθρώπων. Εφόσον λοιπόν προχωρούν οι άγιοι προς το κέντρο, θέλοντας να πλησιάσουν τον Θεό, ανάλογα με το πόσο προχωρούν, πλησιάζουν και το Θεό και μεταξύ τους. Και όσο πλησιάζουν το Θεό, πλησιάζονται μεταξύ τους και όσο πλησιάζονται, πλησιάζουν το Θεό.

Κατά τον ίδιο τρόπο εννοήστε και το χωρισμό. Γιατί όταν απομακρύνονται από το Θεό και γυρίζουν πίσω, προς τα έξω, είναι ολοφάνερο ότι, όσο βγαίνουν προς τα έξω και απομακρύνονται από το Θεό, τόσο απομακρύνονται και μεταξύ τους, και όσο απομακρύνονται μεταξύ τους, τόσο απομακρύνονται και από το Θεό. Αυτή λοιπόν είναι η φύση της αγάπης. Όσο μεν βρισκόμαστε έξω και δεν αγαπάμε το Θεό, τόσο απομακρυνόμαστε ο ένας από τον άλλο. Αν όμως αγαπήσουμε το Θεό, όσο πλησιάζουμε το Θεό με την αγάπη μας σ' Αυτόν, σε ανάλογο βαθμό ενωνόμαστε με τον πλησίον, τόσο ενωνόμαστε με το Θεό.

(Αββά Δωροθέου, *Έργα Ασκητικά*, εκδ. Ετοιμασία, Άθήνα 1983, σ. 201-203)

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Η Ποιμαντική των Μυστηρίων της Εκκλησίας

imkastorias.gr

5.1. Κείμενο

α) Ο μυσταγωγικός και θεραπευτικός χαρακτήρας των Μυστηρίων

Η σημασία της συμμετοχής στα μυστήρια

Ο ρόλος των Μυστηρίων στην εκκλησιαστική ζωή είναι κεντρικός. Μέσα από αυτά ο πιστός βιώνει τις αλήθειες της χριστιανικής πίστης και γίνεται μέτοχος της Χάρης του Θεού. Ταυτόχρονα θεραπεύεται η φύση και το θέλημά του. Για να ενεργήσει όμως η θεία Χάρη, πρέπει ο πιστός να το θέλει, αλλά και να το αποδεικνύει διαρκώς με τον αγώνα του. Αυτός ο αγώνας περιλαμβάνει οπωσδήποτε και τη συμμετοχή στα ιερά μυστήρια. Με το βάπτισμα εισάγεται ο χριστιανός στην Εκκλησία, με το χρίσμα λαμβάνει τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος, ενώ με τη θεία Ευχαριστία τρέφει τη Χάρη που δέχθηκε με τα προηγούμενα μυστήρια. Με τη μετάνοια και το ευχέλαιο αναζωογονείται η Χάρη, δίνεται η άφεση των αμαρτιών και εκφράζεται η προσευχή της Εκκλησίας για την αποκατάσταση της σωματικής υγείας του ασθενούς. Στο γάμο ο βιολογικός δεσμός προσλαμβάνει πνευματικές διαστάσεις. Στα μυστήρια γενικά φανερώνεται η Εκκλησία και θεραπεύονται οι αδυναμίες των πιστών.

Ο κλειστός και ο ανοικτός χαρακτήρας τους

Όπως φανερώνει και η σημασία της λέξης, τα μυστήρια κατά τους πρώτους χρόνους της Εκκλησίας είχαν ένα μυστικό και αδημοσίευτο χαρακτήρα. Σε αντίθεση προς το χριστιανικό κήρυγμα που απευθυνόταν προς όλους τους ανθρώπους, στα μυστήρια μετείχαν μόνο οι μνημένοι πι-

kefaloniapress.gr

στοί. Οι αμήτοι και οι εκτός Εκκλησίας, επειδή δεν κατανοούσαν το νόημα των μυστηρίων, συχνά παρεξηγούσαν και κατηγορούσαν τους Χριστιανούς. Γι' αυτό και οι απολογητές των πρώτων αιώνων αναγκάζονταν να απαντούν σε τέτοιες κατηγορίες και να υπερασπίζονται τις θείες αλήθειες.

Αργότερα, οι σύνοδοι και οι Πατέρες της Εκκλησίας ξεκαθάρισαν πολλές πλευρές από το περιεχόμενο της πίστης, και έτσι δεν άφησαν να παρερμηνεύονται τα μυστήριά της, τα οποία έχουν συνεργιακό χαρακτήρα. Ο χριστιανός συνεργεί εθελουσίως στη δωρεά της Χάρης. Όταν ο Χριστιανισμός έγινε επίσημη θρησκεία του κράτους, υπήρξε μαζική σχεδόν προσέλευση στα μυστήρια. Έτσι όμως χάθηκε ο αρχικός μυστικός χαρακτήρας τους, ενώ παραμένει πάντοτε επίκαιρο το ζήτημα της εμπειρικής βίωσής τους.

β) Ο αγιαστικός-αγιοπνευματικός και εκκλησιολογικός χαρακτήρας των Μυστηρίων

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η Εκκλησία φανερώνεται κυρίως στα μυστήριά της. Αυτή η φανέρωση όμως δεν είναι συμβολική, αλλά πραγματική. Στις λατρευτικές πράξεις τα μέλη του σώματος της Εκκλησίας ενώνονται με την κεφαλή της, τον Χριστό. Όπως δηλαδή το ψωμί και το κρασί που προσφέρονται στη Θεία Ευχαριστία δεν *συμβολίζουν* αλλά *είναι* το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, έτσι και η σύναξη των πιστών στα μυστήρια είναι η κατεξοχήν φανέρωση της Εκκλησίας. Μέσα από αυτά η χριστιανική κοινότητα ξεπερνά τα μέτρα μιας συνηθισμένης ανθρώπινης συνάντησης και γίνεται Εκκλησία¹.

Το κατεξοχήν εκκλησιαστικό μυστήριο είναι η θεία Ευχαριστία. Όπως παρήγγειλε και ο ίδιος ο Κύριος, η τέλεσή της γίνεται για την ανάμνησή Του² και σ' αυτήν όλοι οι πιστοί γίνονται ένα σώμα μεταξύ τους και με το Θεό. Γίνεται λοιπόν κατανοητό, ότι σε μία Ενορία, η πιο σημαντική πράξη

Τα μυστήρια
φανερώνουν την
Εκκλησία

Η θεία
Ευχαριστία

1. Βλ. π. Γ. Φλορόφσκυ, *Αγία Γραφή, Εκκλησία, Παράδοσις*, μτφρ. Δ. Γ. Τσάμη, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 84.
2. «Τούτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν», Α' Κορ. 11, 24.

είναι η τέλεση της λατρείας του Θεού και ειδικότερα της θείας Ευχαριστίας. Όλες οι υπόλοιπες δράσεις, όσο σημαντικές και αξιόλογες και αν είναι, δεν φτάνουν στο ύψος των μυστηρίων, καθώς και όλων των αγιαστικών πράξεων της Εκκλησίας.

Η θ. Ευχαριστία
κέντρο της
Εκκλησίας

Το τελευταίο ισχύει, διότι στην πραγματικότητα όλες οι ποιμαντικές δραστηριότητες της Εκκλησίας έχουν την αρχή τους στη μυστηριακή ζωή και τρέφονται από αυτήν. Τα μυστήρια είναι ο «αγωγός» με τον οποίο αγιάζεται η ζωή της Εκκλησίας και η ασφαλής οδός μέσω της οποίας κατέρχεται το Άγιο Πνεύμα στους πιστούς. Εξάλλου, όλες οι πτυχές της ζωής του πιστού συνδέονται με κάποιο επιμέρους μυστήριο, ενώ και αυτή η ζωή του χριστιανού μέσα στην Εκκλησία αποτελεί συνολικά ένα μεγάλο μυστήριο. Κάποιοι Πατέρες ακόμη διευρύνουν τη μυστηριακή ζωή σε όλα τα πεδία του βίου: διδάσκουν λ.χ., ότι η ευσπλαχνία προς τον αδελφό αποτελεί ένα είδος ευχαριστίας ή λειτουργίας προς το Θεό!

ekklesiaonline.gr

γ) Τα Μυστήρια στη σύγχρονη ποιμαντική πράξη

Σύνδεση
μυστηρίων με τη
σύναξη

Όπως γνωρίζουμε από την εκκλησιαστική παράδοση, για αιώνες η τέλεση όλων των μυστηρίων συνδεόταν με τη θεία Ευχαριστία. Στις μέρες μας αυτός ο δεσμός δεν υπάρχει. Επίσης, αν εξαιρέσει κανείς τη θεία Ευχαριστία και το μυστήριο της Ιεροσύνης, τα υπόλοιπα μυστήρια κινδυνεύουν να χάσουν το συλλογικό τους χαρακτήρα και να θεωρηθούν ιδιωτικές τελετές. Στην πραγματικότητα όμως αφορούν όλο το σώμα της Εκκλησίας. Όταν λ.χ. τελείται ένα μνημόσυνο στο τέλος της θείας Λειτουργίας, είναι κάτι που δεν αφορά μόνο τους συγγενείς του νεκρού, αλλά όλο το εκκλησίασμα. Όλοι οι πιστοί, ανεξάρτητα αν γνώριζαν αυτόν που πέθανε ή όχι, προσεύχονται για την ανάπαυση της ψυχής του, καθώς πρόκειται για έναν αδελφό που άφησε την επίγεια Εκκλησία για να μεταβεί στην ουράνια.

Κίνδυνος
τυποποίησης

Μία άλλη προβληματική πτυχή της σύγχρονης εκκλησιαστικής ζωής αφορά την τυποποίηση των μυστηρίων. Είτε λόγω άγνοιας των πιστών είτε λόγω αδιαφορίας τους είτε εξαιτίας της χαλάρωσης των δεσμών τους με την εκκλησιαστική ζωή, τα μυστήρια έχουν πάρει τη μορφή κάποιας συμβατικής κοινωνικής υποχρέωσης και διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει καμία διάθεση να μνηθούν οι χριστιανοί στις ζωντανές αλήθειες που αυτά περικλείουν. Στους γάμους και τις βαπτίσεις λ.χ. υπάρχει μία γενική προσοχή στην ενδυμασία των προσώπων και τη διακόσμηση του Ναού. Η θεία Ευχαριστία ή η Μετάνοια εκλαμβάνονται σαν δευτερεύοντα γεγονότα ή απλά καθήκοντα του πιστού και η προσέλευση σε αυτά είναι σπάνια ή «διεκπεραιωτική» (δηλαδή γίνεται από συνήθεια).

verianews.blog.gr

blogs.sch.gr

Ευθύνη όμως τόσο του ποιμένα όσο και κάθε συνειδητού μέλους της Εκκλησίας είναι η ανάδειξη της μεγάλης αξίας των μυστηρίων και η συνειδητή προσέλευση των πιστών σε αυτά. Για να γίνουν τα μυστήρια μέσο αγιασμού, θα πρέπει να συνεργήσει και ο άνθρωπος. Για να το καταφέρει όμως αυτό, θα πρέπει να γνωρίζει τη βαθιά σημασία τους, να μην περιφρονεί την τέλεσή τους και να μην τα βλέπει σαν «μαγικές» και ακατανόητες τελετουργίες. Οι πιστοί λοιπόν θα πρέπει να βοηθηθούν να ανακαλύψουν το βάθος και τον πλούτο που έχει κάθε μυστήριο ξεχωριστά, καθώς και να εμπνευστούν από αυτά στον καθημερινό τους βίο. Η συχνή και συνειδητή προσέλευση στη θεία Ευχαριστία «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον», ο αγώνας για την ενεργοποίηση των χαρισμάτων του Βαπτίσματος και του Χρίσματος, η αξιοποίηση των ευκαιριών για Μετάνοια κ.λπ., αποτελούν μοναδικά στοιχεία της εκκλησιαστικής ζωής που μπορούν να αναζωογονήσουν τους πιστούς και να αναπτέρωσουν το φρόνημά τους.

Ανθρώπινη
συνέργεια

Η πνευματική ευθύνη των κληρικών τόσο για τη θεολογική νοηματοδότηση των ιερών μυστηρίων όσο και για την τέλεσή τους είναι μεγάλη. Όταν ο ποιμένας κατανοήσει το νόημα και το θεολογικό βάθος των ιερών μυστηρίων, δεν μπορεί να μείνει ασυγκίνητος. Θα προετοιμασθεί κατάλληλα και τελώντας με επίγνωση τα μυστήρια, θα διδάξει συγχρόνως τις αλήθειες της πίστεως στους συμμετέχοντες. Ίσως βρεθεί αντιμέτωπος με την κοσμικότητα και τη χαλαρή συνείδηση των ανθρώπων. Εκείνος όμως έχει ιερό χρέος να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε η τέλεση των ιερών μυστηρίων να γίνει ευκαιρία συνειδητής σύνδεσης των χριστιανών με τον Χριστό και την Εκκλησία.

Η ευθύνη των
ποιμένων

5.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Ο ρόλος και η λειτουργία των μυστηρίων στη ζωή του πιστού

«Ομαδοσυνεργασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες εργασίας και αναλαμβάνουν να αναδείξουν τη σημασία κάθε Μυστηρίου. Ως παράδειγμα παρατίθεται κείμενο που παρουσιάζει ορισμένες πλευρές της προσφοράς του Χρίσματος στον πιστό.

Το χρίσμα είναι η σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος. Πρόκειται για πραγματική επιφοίτηση όπως κατά την Πεντηκοστή. Η αλλοίωση που επιφέρει στον πιστό παριστάνεται χαρακτηριστικά ως μόνιμο εντύπωμα στην καρδιά του: Το Πνεύμα το Άγιο ως γλώσσα του Θεού και Πατρός ... αποτυπώνει το σημείο του Χριστού όχι με χαρτί και μελάνι αλλά με το μύρο της χρίσεως και χαράζει στις καρδιές των πιστών σαν σε καινούργιο βιβλίο το σταυρό του Χριστού, όπως είπε και ο προφήτης: «Και έγραψα το νόμο μου στις καρδιές τους» (Ιερ. 31, 33), κατά τον άγιο Γερμανό Κωνσταντινουπόλεως. Ποιητικά στην Παλαιά Διαθήκη είχε αποδοθεί με την υπέροχη φράση «βάλε με σφραγίδα στην καρδιά σου» (Ψαλμ. 8, 6)

... Η άσκηση αποτελεί απόδειξη ότι λάβαμε Άγιο Πνεύμα και όχι το αντίστροφο. Η πνευματική ζωή είναι ασκητική επειδή εμείς είμαστε πνευματοφόροι. Μόνο που δεν λειτουργεί σαν απλή συντήρηση, αλλά ως αύξηση του δώρου... Τι είναι εκείνο που επιβουλεύεται τη δωρεά; Κάθε είδους αμαρτία, ιδιαίτερα όμως η ψύχρανση της αγάπης, κάτι στο οποίο οι Πατέρες ομόφωνα δίνουν έμφαση.

(π. Βασιλείου Θερμού, *Το ξεχασμένο Μυστήριο. Εκκλησιολογικές συνέπειες του Χρίσματος*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2004, σ. 19-20, 273, 279)

<http://agiosthomas.gr>

2η Δραστηριότητα

Η σύνδεση του λαού με τα Μυστήρια

«Ομαδοσυνεργασία – Συζήτηση στρογγυλής τράπεζας». Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες, προβληματίζονται από τα ερωτήματα που θέτει το παρακάτω κείμενο και προσπα-

θούν να δώσουν απαντήσεις σε αυτά. Εναλλακτικά διενεργούν έρευνα μεταξύ των ιερέων και των μελών μιας ενορίας. Στη συνέχεια ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

Τα ερωτήματα που τίθενται σχετικά με τη λατρεία είναι: 1. Πώς θα διεγείρουμε το ενδιαφέρον του λαού για τη θεία λατρεία και θα τον βοηθήσουμε να μετάσχει ενεργότερα σε αυτή, να την κατανοήσει και να την αγαπήσει; 2. Πώς θα ενθαρρύνουμε και θα καθοδηγήσουμε το λαό του Θεού να μετέχει συχνότερα «μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης» στα άχραντα μυστήρια και 3. Πώς θα μπορούσε να διευκολυνθεί ο λαός να προσέρχεται στις συνάξεις, ιδιαίτερα στη θεία λειτουργία και άλλα όμοια τούτοις;

(Σεβ. Μητροπολίτου Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης κ. Εφραίμ, «Η ποιμαντική φυσιολογία της Ενορίας», στα *Πρακτικά* του 2ου Ιερατικού Συνεδρίου Εφημερίων «Σύγχρονες Ποιμαντικές Διαστάσεις του Ενοριακού Έργου», Τήνος 18 – 20 Σεπτεμβρίου 2007, Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού, έκδ. Ι. Μητρόπολης Σύρου, Τήνος κ.κ., σ. 182)

eclass.sch.gr

3η Δραστηριότητα

Η σχέση των Ιερών Μυστηρίων με τη ζωή των πιστών

«Ημερολόγιο αναστοχασμού»: Κάθε μαθητής/μαθήτρια μελετά το παρακάτω κείμενο για την απόσταση που παίρνουν τα Ιερά Μυστήρια από τη ζωή του πιστού, καταγράφει τις σκέψεις του/της για το τι σημαίνει για αυτόν/αυτήν ένα Μυστήριο στην καθημερινή του/της ζωή και ανατοχάζεται την απόσταση μεταξύ του σκοπού και της εφαρμογής τους.

Οι περιστατικές ευχές και γενικά όλος αυτός ο ορίζοντας του καθημερινού βίου που εμπίπτει στο προσευχητικό στόχαστρο του Ευχολογίου σημαίνουν ότι η Εκκλησία δεν κάνει απόλυτο διαχωρισμό μεταξύ πνευματικού του υλικού κόσμου, όπως δεν διχοτομεί τον άνθρωπο σε υλικό σώμα και άυλη ψυχή... Στην προσευχητική του αναφορά προς το Θεό, ο άνθρωπος εμφανίζεται ως μία αδιαίρετη ψυχοσωματική ενότητα, ζητώντας τη χάρη του και για την ευόδωση των καθημερινών του έργων. Από αυτή τη σχιζοφρένεια του διαχωρισμού του ανθρώπου από τα έργα του μας προφυλάσσει Εκκλησία όταν στην πιο επίσημη προσευχή της, που είναι η μεγάλη συναπτή της Θείας Λειτουργίας, επισυνάπτει αδιακρίτως υλικά και πνευματικά αιτήματα και τα συνοψίζει στην προτροπή «εαυτούς και αλλήλους και πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθήμεθα».

... Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που απειλεί σήμερα τα μυστήρια της Εκκλησίας μας είναι η έκπτωση από τη σωτηριολογική τους σημασία στο επίπεδο μιας ιδιωτικής-κοινωνικής τελετής... Η χωρίς ποιμαντικές προϋποθέσεις χρήση του Βαπτίσματος οδήγησε στο αποτέλεσμα να μη βαπτίζουμε σήμερα μυημένους στο μυστήριο της εν Χριστώ σωτηρίας ανθρώπους, αλλά νήπια των οποίων η κατήχηση εξαρτάται από το κατά πόσον οι ανάδοχοι και ιερείς έχουν συνειδητοποιήσει την πνευματική ευθύνη που αναλαμβάνουν. Ο γάμος με τα λαϊκά έθιμα και την κοσμικότητα που προσέλαβε, από μυστήριο της εν Χριστώ ενώσεως των μελλονύμφων κινδυνεύει να καταντήσει κοινωνική τελετή. Και το ευχέλαιο από ιερό μυστήριο αποκαταστάσεως της ψυχοσωματικής υγείας του ανθρώπου, τελούμενο κατ' οίκον και χωρίς αποχρώντα λόγο, εκφυλίζεται σε μία εκκλησιαστική τελετή με μετέωρα αιτήματα, όπως επίλυση οικογενειακών και επαγγελματικών προβλημάτων κ.λπ.

...Κάθε εκκλησιαστική κοινότητα, κάθε λειτουργική και ευχαριστιακή σύναξη με την τέλεση των ιερών μυστηρίων και των άλλων αγιαστικών τελετών καλείται ... να φέρει το Χριστό ανάμεσα στις καρδιές των πιστών μελών της, ώστε να γευτούν άμεσα και εμπειρικά τους καρπούς της εν σαρκί επιδημίας του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, και ιδιαίτερα της σταυρικής απολυτρωτικής θυσίας και της ένδοξης Ανάστασής του που έγινε και η απαρχή της δικής μας ανάστασης

(Το Ενοριακό Ποιμαντικό Έργο στη Σύγχρονη Κοινωνία. Εγχειρίδιο οργάνωσης και δράσης, Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, έκδ. Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος – Συνοδική Επιτροπή Θείας Λατρείας και Ποιμαντικού Έργου, Αθήνα 2007, σ. 45-47)

Πηγή: Σελίδα ενοριτών και φίλων Αγ. Γεωργίου Νεαπόλεως στο facebook

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Το «κατ' Οικονομίαν» στην εκκλησιαστική παράδοση

oodegr.com

6.1. Κείμενο

α) Εκκλησιαστική ακρίβεια και οικονομία

Ορισμοί της
ακρίβειας και της
οικονομίας

Μέσα στη ζωή της Εκκλησίας οφείλουμε να τηρούμε πιστά τις εντολές και τους κανόνες της. Αυτό ονομάζεται *εκκλησιαστική ακρίβεια*. Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως, παρατηρείται μια παρέκκλιση για κάποιο χρονικό διάστημα από την πλήρη τήρηση των κανόνων και αυτό ονομάζεται *εκκλησιαστική οικονομία*.

Η οικονομία
στην Κ. Διαθήκη

Τις απαρχές της εκκλησιαστικής οικονομίας μπορούμε να τις βρούμε στα λόγια του Χριστού προς τους γραμματείς και φαρισαίους που επέμεναν στην αυστηρή τήρηση των διατάξεων του μωσαϊκού νόμου: «Το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο»¹. Αλλά και ο Απόστολος Παύλος, ενώ στην *προς Γαλάτας επιστολή* εναντιώνεται στην

1. Βλ. *Μάρκ.* 2, 27.

αποδοχή των διατάξεων του Ιουδαϊσμού (όπως η τήρηση του μωσαϊκού νόμου και η περιτομή)², σε άλλη περίπτωση περιτέμνει τον Τιμόθεο, εξαιτίας των Ιουδαίων που ζούσαν στην ίδια περιοχή με αυτόν³.

Το ζήτημα της εφαρμογής της οικονομίας απασχόλησε και τους Πατέρες της Εκκλησίας. Ο άγ. Γρηγόριος Θεολόγος, για παράδειγμα, ενώ έβρισκε απαραίτητη τη χρήση της οικονομίας, ζήτησε να πληροφορηθεί από τον Μ. Βασίλειο μέχρι ποιο σημείο μπορεί να εφαρμόζει την οικονομία για να διασφαλίζει την αλήθεια, αλλά και να μην κατηγορείται από

Η οικονομία
στους Πατέρες
της Εκκλησίας

τους αντιπάλους του. Παρά τις συζητήσεις των Πατέρων και την ευρεία εφαρμογή της οικονομίας στη ζωή της Εκκλησίας, όμως, δεν διατυπώθηκε κάποιος κανόνας, που να καθορίζει ακριβώς τον τρόπο εφαρμογής της. Η οικονομία κυρίως βιώνεται και εφαρμόζεται κατά περίπτωση. Εκφράζει τη φιλανθρωπία, τη συγκατάβαση και την ελευθερία του Πνεύματος που υπάρχει στην Εκκλησία. Γι' αυτό προφανώς και δεν καθορίστηκε επακριβώς και με λεπτομέρειες κάποιος συνολικός όρος για την εφαρμογή της.

β) Ιστορικά παραδείγματα εφαρμογής της εκκλησιαστικής οικονομίας

Όπως γνωρίζουμε από την εκκλησιαστική ιστορία, ο Μέγας Βασίλειος απέφευγε για ένα χρονικό διάστημα να ονομάζει Θεό το Άγιο Πνεύμα, διότι φοβόταν τη μεγάλη δύναμη που είχαν τότε όσοι αρνούσαν τη θεότητα του Αγίου Πνεύματος (γνωστοί και ως «πνευματομάχοι»). Προφανώς επέλεξε αυτή τη στάση στο πλαίσιο της ποιμαντικής αντιαρειτικής θεολογίας του, επειδή η Εκκλησία της Καισαρείας, την οποία ποίμαινε, ήταν από τις ελάχιστες που είχαν διατηρήσει την ορθή πίστη και βρισκόταν σε κίνδυνο. Ανάλογους φόβους είχε διατυπώσει και ο άγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος, που είχε ακολουθήσει την ίδια ποιμαντική οδό⁴.

Η οικονομία
στον Μ.
Βασίλειο

Με ζητήματα εκκλησιαστικής ακρίβειας και οικονομίας ασχολήθηκε ιδιαίτερα ο άγ. Νικόδημος Αγιορείτης (1749-1809). Ένα θέμα που τον απασχόλησε είναι το βάπτισμα των βρεφών που είναι άρρωστα και κινδυνεύουν να πεθάνουν αβάπτιστα. Τα παιδιά αυτά πρέπει να βαπτίζονται ή από τον πατέρα του παιδιού, ή από τη μαία,

Βάπτισμα
ετοιμοθάντων
βρεφών

ή και από τον οποιονδήποτε. Αν πεθάνουν, πρέπει να θεωρούνται βαπτισμένα. Ο άγιος Νικόδημος στηρίζει την άποψή του στον άγ. Γρηγόριο το Θεολόγο, ο οποίος έλεγε ότι σε ζητήματα που υπάρχει αμφιβολία, «νικά» η φιλανθρωπία⁵. Αν όμως τα παιδιά επιζήσουν, πρέπει να βαπτισθούν από κανονικό ιερέα.

Ο άγ. Νικόδημος δεν συμφωνούσε και με το επιτίμιο της μακροχρόνιας στέρησης της θείας κοινωνίας.

Στέρηση θείας
κοινωνίας

2. Βλ. Γαλ. 2, 16 κ.ε. και 6, 12.

3. Βλ. Πράξ. 16, 1-3.

4. Βλ. Αγαπίου Ιερομονάχου - Νικοδήμου Αγιορείτου, Πηδάλιον, εκδ. Αστήρ, Αθήναι 71970, σ. 53.

5. Βλ. Νικοδήμου Αγιορείτου, Εξομολογητάριον, εκδ. Άγιος Νικόδημος, Αθήναι x.x., σ. 136.

Προτιμούσε την ασκητική οδό και τη διάθεση μετάνοιας, παρά την τυπική τήρηση των κανόνων. Πίστευε ότι αν υπάρχει γνήσια μετάνοια, ενάρετη ζωή, νηστεία, εγκράτεια και ελεημοσύνη, θα μπορούσε να ελαττωθεί το επιτίμιο της μακροχρόνιας αποχής από τη θεία Ευχαριστία⁶.

Έριδα των
κολλύβων

Τέλος, κατά το 18ο αιώνα ξέσπασε στο Άγιο Όρος η λεγόμενη «κολλυβαδική έριδα». Συγκεκριμένα, οι μοναχοί της Σκήτης της Αγίας Άννας είχαν αρχίσει να τελούν μνημόσυνα τις Κυριακές (αντί για τα Σάββατα, που ορίζει η εκκλησιαστική ακρίβεια) και γι' αυτό ελέγχονταν από τους λόγιους μοναχούς για την καινοτομία τους⁷. Οι διαφορετικές αυτές τοποθετήσεις δημιούργησαν σύγχυση και φιλονικίες. Τελικά, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, όρισε να τελούνται τα μνημόσυνα και το Σάββατο και την Κυριακή. Σχολιάζοντας την Πατριαρχική απόφαση ο άγ. Νικόδημος, εκτιμά πως όσοι τελούν τα μνημόσυνα το Σάββατο εφαρμόζουν την ακρίβεια, ενώ όσοι τα τελούν την Κυριακή ακολουθούν την οικονομία της Εκκλησίας. Και στο σημείο αυτό, επισημαίνει ότι μπορεί ο καθένας να ακολουθεί την ακρίβεια ή την οικονομία χωρίς να κατηγορεί τον άλλον⁸.

youtube.com

γ) Προϋποθέσεις εφαρμογής της εκκλησιαστικής οικονομίας

Προϋποθέσεις
εφαρμογής των
Ιερών Κανόνων

Η Εκκλησία και οι πνευματικοί πατέρες, λοιπόν, «οικονομούν» τα πράγματα με γνώμονα το σεβασμό της ελευθερίας των πιστών, τη σωτηρία του ανθρώπινου προσώπου, αλλά και το ευαγγελικό πνεύμα. Η αλήθεια στηρίζεται όχι σε ορισμένες γνώμες Πατέρων, αλλά στην Αγία Γραφή, στις Οικουμενικές Συνόδους και στην κοινή θέση των Πατέρων για διάφορα θέματα. Υπάρχουν πολλά θέματα, τα οποία οι Πατέρες αντιμετώπισαν με διαφορετικό τρόπο για ιστορικούς ή άλλους λόγους. Οι θέσεις τους αυτές δεν έχουν δογματικό χαρακτήρα.

Μελετώντας κάποιος την εκκλησιαστική παράδοση, διαπιστώνει ότι η ζωή του Πνεύματος είναι πέρα και πάνω από κανονιστικές διατάξεις. Οι ιεροί κανόνες δεν μπορεί να εφαρμόζονται και να κατανοούνται χωρίς να παίρνουμε υπόψη μας τα πρόσωπα των ανθρώπων και τη χριστιανική αλήθεια. Από την άλλη μεριά, δεν πρέπει να αγνοούνται επίσης και οι ιστορικές συνθήκες. Αφού οι Ιεροί Κανόνες εμπνέονται από το Άγιο Πνεύμα,

euxh.gr

6. Βλ. Εξομολογητάριον, σ. 116-117.

7. Οι λόγοι ήταν πρακτικοί: οι μοναχοί της Αγίας Άννας ήθελαν τα Σάββατα να παρευρίσκονται στην αγορά των Καρυών, για να πουλήσουν τα εργόχειρά τους και να αγοράσουν προμήθειες.

8. Βλ. Νικοδήμου Αγιορείτου, Ομολογία πίστεως ήτοι απολογία δικαιοσύνης, εκδ. Π. Β. Πάσχου, Εν ασκήσει και μαρτυρίω, Αθήνα x.x., εκδ. Αρμός, σ. 129.

pinterest.com

ανάλογη πρέπει να είναι η εφαρμογή και η ερμηνεία τους. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να παραθεωρείται το πνεύμα των κανόνων και να υποτιμάται η αξία του κάθε ανθρώπου ούτε και εκείνου που φαινομενικά δείχνει ασήμαντος. Σημαντικό επίσης είναι, πως μολονότι δεν υπάρχει συγκεκριμένος όρος εφαρμογής της οικονομίας, αυτή δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε βάρος της αλήθειας της πίστης. Δεν μπορεί δηλαδή η εκκλησιαστική οικονομία να αλλοιώνει ή να παραμορφώνει το νόημά της.

Η ακρίβεια και η οικονομία μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ποιμένες κατά περίπτωση και με τη συνεχή καθοδήγηση του Αγίου Πνεύματος. Για την επιτυχημένη ποιμαντική καθοδήγηση και την εφαρμογή της ακρίβειας και της οικονομίας κρίνονται απαραίτητα:

- η κάθαρση από τα πάθη,
- η άσκηση των πνευματικών αισθητηρίων, και
- ο φωτισμός του νου από το Άγιο Πνεύμα.

Ο ποιμένας καλείται να καταστεί απλανής σύμβουλος και χαρισματικός νομοθέτης. Για να γίνει όμως αυτό, χρειάζεται να υπακούει στους νόμους του Ευαγγελίου και να φωτίζεται από τη χάρη του Θεού.

Ποιος είναι όμως υπεύθυνος για την εφαρμογή της εκκλησιαστικής οικονομίας; Αυτό εξαρτάται από το ζήτημα που απασχολεί την Εκκλησία. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε πως την αρμοδιότητα έχει:

- Η Εκκλησία εν Συνόδω για πολύ σημαντικά θέματα
- Ο επίσκοπος για τοπικά θέματα
- Ο πνευματικός πατέρας για προσωπικά ζητήματα

**Τα απαραίτητα
ποιμαντικά
εφόδια**

**Αρμοδιότητα
εφαρμογής της
οικονομίας**

Στο προσωπικό επίπεδο γίνεται οικονομία ανάλογα με τη βαρύτητα του θέματος και λαμβάνονται υπόψη οι ιστορικές συνθήκες και η μοναδικότητα του ανθρώπινου προσώπου. Σε κάθε περίπτωση χρειάζεται η ποιμαντική αρχή της διάκρισης. Θεμέλιο πάντοτε είναι η ευαγγελική αλήθεια, οι αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων και η συμφωνία των αγίων Πατέρων. Οπότε, δεν μπορεί να γίνει οικονομία σε δόγματα ορθοδόξου πίστεως, αλλά σε πρακτικοθητικά ζητήματα και σε θέματα λειτουργικής ευταξίας.

6.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος εφαρμόζει την εκκλησιαστική οικονομία

α. Αφού διαβάσετε το παρακάτω κείμενο, να αναφέρετε τις διαστάσεις της εφαρμογής της εκκλησιαστικής οικονομίας στο ζήτημα της νηστείας.

β. Συζητήστε στην τάξη την ισορροπία μεταξύ ακριβούς τήρησης των Κανόνων της Εκκλησίας και της κατ' οικονομίαν εξαίρεσης από αυτούς

Απόσπασμα από το Κείμενο
της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
(Κολυμπάρι, Ιούνιος 2016)

«Η σπουδαιότητα της νηστείας και η τήρησής αυτής σήμερα»

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἔθετο ἄμα, κατά ποιμαντικήν διάκρισιν, καί ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διό καί προέβλεψε τήν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καί διὰ τήν χαλεπότητα τῶν καιρῶν ἀνάλογον ἐφαρμογήν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας κατά τήν ὑπεύθυνον κρίσιν καί ποιμαντικήν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν.

Εἶναι γεγονός, ὅτι σήμερον πολλοί πιστοί δέν τηροῦν ἀπάσας τάς περί νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγω τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἵαιδήποτε καὶ ᾧσιν αὗται. Ἀπασαί ὅμως αἱ περιπτώσεις αὗται τῆς χαλαρώσεως τῶν περί νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεροι, εἴτε ἀτομικοί, δέον ὅπως τυγχάνουν τῆς ποιμαντικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ Θεός «οὐ θέλει τόν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν» (πρβλ. Ἰεζ. λγ', 11), χωρίς ὅμως νά περιφρονῆται ἡ ἀξία τῆς νηστείας. Ὅθεν διὰ τούς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τήν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περί νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθηκαί ἐργασίας κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαί συνθηκαί ἐπικρατοῦσαι εἰς τινάς χώρας ἀπό πλευρᾶς κλίματος, καθώς καί κοινωνικο-οικονομικά ἰδιαιτερότητες τινῶν χωρῶν λ.χ. ἀδυναμία εὐρέσεως νησισίμων τροφῶν) ἐπαφίεται εἰς τήν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νά καθορίσουν τήν φιλόανθρωπον οἰκονομίαν καί ἐπιείκειαν, ἀπαλύνουσαι, κατά τάς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «στυφόν» τῶν ἱερῶν νηστικῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντός τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καί ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά μή ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας.

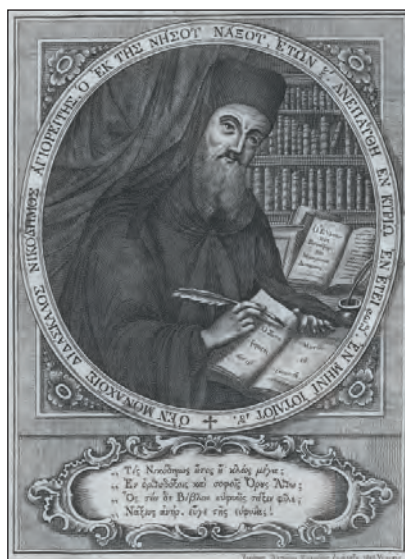
2η Δραστηριότητα

Προτεραιότητα της αδελφούσης έναντι της ακρίβειας ή της οικονομίας

«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο με Σκέψου, Συζήτησε και Μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες προβληματίζονται πάνω στο παρακάτω κείμενο, το οποίο συνδυάζει την τήρηση της ακρίβειας ή την εφαρμογή της οικονομίας με τις σχέσεις μεταξύ των πιστών.

«... ὅχι ὅμως καί μέ βίαν τινά, ἥ μέμψιν καί κατηγορίαν τοῦ ἑνός μέρους πρός τό ἄλλο, ἀλλά ἐλεύθερος πρέπει νά ᾖ ὁ κάθε ἕνας εἰς τό νά ἐνεργῇ τά μνημόσυνα· καί διὰ νά εἰπῶ καθαρώτερα: ἐάν ἐσύ, ἀδελφέ, θέλῃς νά ποιῇς τά μνημόσυνα ἐν Κυριακῇ, φυλάττων τήν οἰκονομίαν τῆς Ἐκκλησίας, καί συγκατάβασιν, ἡμεῖς δέν πρέπει νά σέ παρατηρῶμεν καί νά σέ κατηγορῶμεν διὰ τοῦτο, οὔτε νά σέ βιάζωμεν διὰ νά τά κάνῃς ἐν τῷ Σαββάτῳ· καί ἀντιστρόφως, ἐάν ἡμεῖς ποιῶμεν τά μνημόσυνα ἐν τῷ Σαββάτῳ, φυλάττοντες τήν ἀκρίβειαν καί τήν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν, ἐσύ δέν πρέπει νά μᾶς παρατηρῇς καί νά μᾶς κατηγορῇς διὰ τοῦτο, δυσφημῶν ἡμᾶς μέ ὀνόματα δύσφημα, ἀλλά μάλλον καί νά μᾶς ἐπαινῇς».

(Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Ὁμολογία πίστεως ἥτοι ἀπολογία δικαιοσύνης, ἔκδ. Π. Β. Πάσχου, Ἐν ἀσκήσει καί μαρτυρίῳ, Ἀθήνα x.x., ἔκδ. Ἀρμός,, σ. 129.)

Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749-1809)

3η Δραστηριότητα

Οι άγιοι λένε ψέματα;

«Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες λαμβάνουν υπόψη τους

1. από τη μια πλευρά την εντολή «ου ψευδομαρτυρήσεις», και από την άλλη
- 2α. τη στάση των Εβραίων μαιών που παρέβησαν την εντολή του Φαραώ και δεν σκότωσαν τα νεογέννητα εβραιόπουλα στην Αίγυπτο, παραπλανώντας τον Αιγύπτιο βασιλιά (Έξοδ. 1, 15-21), ή
- 2β. την περίπτωση του αγίου Διονυσίου Αιγίνης, ο οποίος παραπλάνησε τους εκπροσώπους

του Νόμου, που καταδίδωκαν το φονιά του αδελφού του, για να τον κρύψει στο μοναστήρι του και στη συνέχεια να τον φυγαδεύσει.

Στη συνέχεια ακολουθεί συζήτηση για τον τρόπο που συνυπάρχουν αυτές οι πραγματικότητες στην παράδοση της Εκκλησίας.

Ο Φαραώ εξαπατάται από τις μαίες των Εβραίων (Βρετανική Βιβλιοθήκη, έργο των αρχών του 14ου αι., από την Καταλονία. Πηγή: Wikimedia commons)

Ο άγιος Διονύσιος, ο Ζακυνθινός επίσκοπος Αιγίνης, συγχωρεί και φυγαδεύει το δολοφόνο του αδελφού του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Η διακονία του λόγου στην Εκκλησία

7.1. Κείμενο

α) Δόγμα και κήρυγμα στην εκκλησιαστική ζωή

Μία από τις πολύ σπουδαίες λειτουργίες του εκκλησιαστικού ποιμένα είναι η φροντίδα για τη μετάδοση του λόγου του Θεού προς τους πιστούς. Εξάλλου, η πίστη στον Χριστό προϋποθέτει το χριστιανικό κήρυγμα. Αυτό είναι θεμελιώδες καθήκον του κληρικού και μάλιστα οι Ιεροί Κανόνες της Εκκλησίας προβλέπουν αυστηρά επιτίμια για τους κληρικούς που το αμελούν¹. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι ο Απ. Παύλος το θεωρούσε ανώτερο όχι μόνο από τη διακονία των τραπεζών, αλλά και από την τέλεση του βαπτίσματος². Και σε άλλο σημείο τονίζει ότι αυτοί που κοπιάζουν για το έργο της διδασχής, πρέπει να ανταμείβονται διπλά³.

Μέσα από το λόγο του κηρύγματος, οι πιστοί γνωρίζουν τα βαθύτερα νοήματα που κρύβει το Ευαγγέλιο. Εισάγονται στις μεγάλες αλήθειες των δογμάτων της Εκκλησίας μας, αλλά και τη σημασία που έχουν στην καθημερινή ζωή τους σημαντικά περιστατικά από την εκκλησιαστική ιστορία και τη ζωή των Αγίων. Ο εκκλησιαστικός συγγραφέας Ωριγένης (3ος αιώνας) μάλιστα υποστηρί-

Το καθήκον του κηρύγματος

Η προσφορά του θείου κηρύγματος

1. Όπως ο 58ος Κανόνας των Αγίων Αποστόλων.

2. Βλ. Πράξ. 6, 2. Α' Κορ. 1, 17.

3. Βλ. Α' Τιμ. 5, 17.

ζει ότι εκτός από τη θεία κοινωνία του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, στη θ. Λειτουργία οι πιστοί κοινωνούν το λόγο του Θεού⁴.

Με τη βοήθεια του κηρύγματος, οι πιστοί μούνται σταδιακά στη ζωή της Βασιλείας του Θεού και «γυμνάζονται» πνευματικά στην εν Χριστώ ζωή και κοινωνία. Ουσιαστικά, ο θείος λόγος είναι ένας διάλογος κοινωνίας του ποιμένα με τους ανθρώπους, για να γνωρίσουν αυτοί την αλήθεια του Θεού. Όταν το κήρυγμα ασκείται με τρόπο συστηματικό και υπεύθυνο, μπορεί να βοηθήσει τον πιστό, ώστε αυτά που πρέπει να γνωρίζει (δηλαδή το δόγμα της Εκκλησίας) να φαίνονται στον τρόπο που ζει (δηλαδή στο ήθος του). Με την προϋπόθεση της αποδοχής, λοιπόν, του χριστιανικού κηρύγματος, ο πιστός μπορεί να μάθει να μη ζει υποκριτικά, ώστε άλλα πράγματα να πιστεύει και αλλιώς να ζει.

Παρεκκλίσεις του
κηρύγματος

Δυστυχώς, πολλές φορές το κήρυγμα κουράζει το εκκλησίασμα, διότι οι ιεροκήρυκες ηθικολογούν και μάλλον υποτιμούν τους πιστούς, θέλοντας να τους σωφρονίσουν εξωτερικά. Επίσης, η ερμηνεία που κάνουν στην Αγία Γραφή είναι αυθαίρετη και δεν συμφωνεί με τη δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας ούτε με τη σοφία της Παράδοσής της. Άλλοτε πάλι, κολακεύουν τα πάθη του εκκλησιάσματος ή εξάπτουν το θυμό του, εκφράζοντας τις προσωπικές τους κοινωνικές και πολιτικές αντιλήψεις. Έτσι αδυνατούν να βοηθήσουν τους ακροατές τους να γνωρίσουν το μεγαλείο σπουδαίων αρετών, όπως η ταπείνωση, η μετάνοια ή η συγχώρεση.

eremitic.org

socialmediajustforwriters.com

β) Η διακονία του λόγου του Θεού

Δυσκολίες του
κηρύγματος

Η διακονία του θείου λόγου δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Έργο του ποιμένα δεν είναι απλά να μεταδίδει κάποιες στερεότυπες πληροφορίες θρησκευτικού χαρακτήρα ή να επαναλαμβάνει στερεότυπα κάποια ευαγγελικά χωρία ή κείμενα της χριστιανικής παράδοσης. Πρωτίστως, ο πνευματικός ποιμένας καλείται να μεταδώσει ζωή και προφητικό πνεύμα. Καλείται να εκφράσει το λόγο του Θεού στην κοινωνική πραγματικότητα, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε να συναντηθεί το ευαγγελικό μήνυμα με τους ανθρώπους της σύγχρονης εποχής.

pinterest.com

4. Βλ. π. Αλεξάνδρου Σμέμαν, *Η λειτουργική αναγέννηση και η Ορθόδοξη Εκκλησία*, μετ. Ν. Χριστοδούλου, εκδ. Σημάτων, Λάρισα 1989, σ. 24.

poimnig

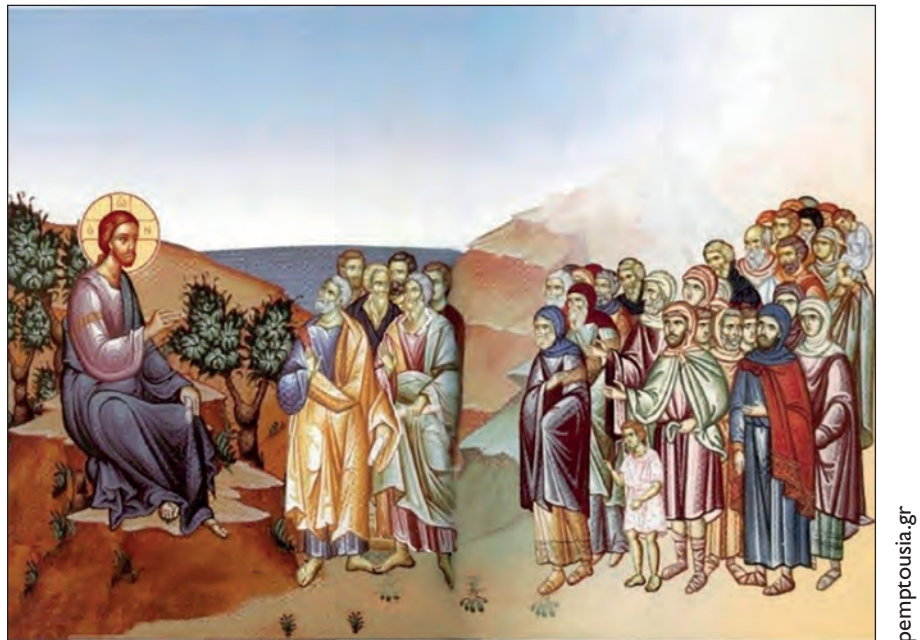
Είναι προφανές όμως, ότι το έργο αυτό είναι δύσκολο και πολυσχιδές. Καταρχήν ο ποιμένας πρέπει να μελετά τα βιβλικά κείμενα και να εμπνέεται από αυτά. Παράλληλα οφείλει να γνωρίζει την κοινωνική πραγματικότητα και να συνειδητοποιεί τα προβλήματά της. Στη συνέχεια καλείται να αφομοιώσει το χριστιανικό μήνυμα και να ζητά το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, για να το προσφέρει ζωντανό και σύγχρονο στο λαό του Θεού.

Ένα ζήτημα που οφείλει να λάβει υπόψη του ο διάκονος του κηρύγματος, είναι η σύνθεση του εκκλησιάσματος και οι ανάγκες που αυτό έχει. Συνήθως το εκκλησίασμα δεν είναι ομοιογενές. Έτσι ο κήρυκας του θείου λόγου έχει την ποιμαντική ευθύνη να εμπνεύσει τα παιδιά, τους ηλικιωμένους, τους μεσήλικες, τους νεοφώτιστους, τους πνευματικά καλλιεργημένους, τους λόγιους, τους απαίδευτους, τους άνδρες και τις γυναίκες λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική διαστρωμάτωση της κάθε ενορίας. Κυρίως όμως, έχει ευθύνη να μεταφέρει γνήσια και ατόφια την περί Χριστού διδασκαλία στο λαό του Θεού, ή καλύτερα να γίνει «στόμα του Λόγου». Γι' αυτό και χρειάζεται ιδιαίτερη προετοιμασία πριν την εκφώνηση του κηρύγματος. Απαιτείται μελέτη, προσευχή, περισυλλογή και ευαισθησία σχετικά με την κατάσταση του λαού του Θεού.

Σημαντικό επίσης είναι και το γεγονός ότι τα κοινωνικά δεδομένα αλλάζουν και προκύπτουν καινούριες προκλήσεις για την εκκλησιαστική ζωή, εντελώς άγνωστες μέχρι τώρα. Αυτό σημαί-

Ανομοιογένεια
εκκλησιάσματος

Νέες προκλήσεις και
θείο κήρυγμα

νει όμως, ότι και οι ποιμαντικές ανάγκες αλλάζουν και πολλές φορές γίνονται πρωτόγνωρες για την εμπειρία της Εκκλησίας. Το γεγονός αυτό συνήθως ωθεί τους ιεροκήρυκες να προσδώσουν κατεξοχήν απολογητικό χαρακτήρα στο κήρυγμα. Σε κάποιες περιστάσεις ίσως χρειάζεται και το απολογητικό κήρυγμα. Οι Χριστιανοί όμως που εκκλησιάζονται τακτικά δεν έχουν τόσο ανάγκη από απολογητικούς λόγους, όσο από παραμυθία, οικοδομή, παράκληση και πνευματικό προσανατολισμό, για να μνηθούν στις αλήθειες της πίστewς. Ας μην ξεχνάμε επίσης, ότι και η κοινωνία ευρύτερα δεν αποδέχεται εύκολα το απολογητικό κήρυγμα.

γ) Μορφές άσκησης του εκκλησιαστικού κηρύγματος

Προβληματικές
μέθοδοι
κηρύγματος

Σε πολλές περιπτώσεις το κήρυγμα γίνεται αδιάφορο για τους πιστούς. Οι κήρυκες επιλέγουν να μιλούν για πράγματα που δεν σχετίζονται με τα πνευματικά ενδιαφέροντά τους, οπότε ο θεϊός λόγος μετατρέπεται περισσότερο σε φιλοσοφικό στοχασμό. Άλλοτε ο εκκλησιαστικός λόγος χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανάλογου βιώματος, προσλαμβάνει κάποιο προσωπείο και γίνεται πολιτική καταγγελία. Προβληματικό επίσης είναι το γεγονός ότι στην Εκκλησία θέλουμε περισσότερο να μιλάμε και να διδάσκουμε τους άλλους, παρά να ζούμε τις αλήθειες του Θεού. Δημιουργείται έτσι ένας «κηρυγματικός πληθωρισμός» και το θείο κήρυγμα μοιάζει περισσότερο να απηχεί μια ιδεολογία παρά το λόγο του Θεού. Οι άνθρωποι όμως διδάσκονται περισσότερα όχι με αυτά που ακούν ή εκείνα που διαβάζουν, αλλά με το παράδειγμα που βλέπουν από τους ποιμένες τους.

Η μέριμνα του
ιεροκήρυκα

Ο διάκονος του θείου λόγου θα πρέπει λοιπόν να ζητά τη θεία χάρη και το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, προτού απευθύνει το λόγο στους πιστούς. Ακόμη, να φροντίζει να κρατά το ενδιαφέρον των ακροατών του και να μην τους ταλαιπωρεί με μακροσκελείς λόγους ούτε να επιλέγει να μιλήσει όταν εκείνοι νιώθουν κουρασμένοι. Η γλώσσα του θείου λόγου θα πρέπει να είναι απλή, κατανοητή και με αρκετά παραδείγματα, ώστε το περιεχόμενό του να μπορεί να αφομοιωθεί από τους πιστούς. Και βέβαια, πρότυπο εδώ για όσους διακονούν στην Εκκλησία το κήρυγμα είναι ο ίδιος ο Χριστός.

Χρειάζεται οπωσδήποτε να μην ξεχνάμε, επίσης, ότι ο πλούτος της λατρείας μας μπορεί να διδάξει με πολλούς τρόπους, και το θείο κήρυγμα είναι σε θέση να βοηθήσει προς την κατεύθυνση αυτήν. Η ανάπτυξη της θεολογίας των εικόνων, του νοήματος των ιερών μυστηρίων, των λειτουργικών πράξεων και συμβολισμών, των εορτών και των εκκλησιαστικών ύμνων συμβάλλει στην κατανόηση όσων τελούνται μέσα στο Ναό και τη συνειδητή μετοχή σε αυτά.

Ο χρόνος του κηρύγματος ανάλογα με τη μορφή του προτείνεται ως εξής:

- α) Να μην υπερβαίνει τα 10 λεπτά το λειτουργικό κήρυγμα, αφού απευθύνεται σε ένα ανομοιογενές εκκλησίασμα.
- β) Μπορεί να φθάνει μέχρι 20-25 λεπτά το εσπερινό κήρυγμα που συνοδεύεται από κάποια ακολουθία και αφορά ειδικότερες ομάδες χριστιανών
- γ) Περί τα 5 λεπτά ο σύντομος παραινετικός λόγος κατά την τέλεση των ιερών μυστηρίων.

Θεία λατρεία και
κήρυγμα

7.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Η σημασία του λόγου στην εκκλησιαστική ζωή

«Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου». Με τη φράση του Απ. Παύλου (Α΄ Κορ. 9,16): «οὐαὶ δὲ μοί ἐστιν ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι» (αλίμονό μου αν δεν κηρύττω το Ευαγγέλιο) και τον Κανόνα 58 των Αγίων Αποστόλων, που ορίζει ότι ο Κληρικός που δεν κηρύττει, καθαιρείται, καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να απαντήσουν ποια είναι η σημασία και ο ρόλος του κηρύγματος στην εκκλησιαστική ζωή.

2η Δραστηριότητα

Το αντίκτυπο του κηρύγματος και η προετοιμασία του

«Ιδεοθύελλα». Γράφεται στον πίνακα η λέξη «κήρυγμα». Καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις, τα οποία καταγράφονται στον πίνακα. Στο τέλος, διαβάζεται σχετικό κείμενο (π.χ. αυτό που ακολουθεί) και συζητείται σύντομα.

Οδηγίες π. Κωνσταντίνου Καλλινίκου για τον ιεροκήρυκα (Εκκλησιαστική Αλήθεια, τόμ. 6, ἔτος Ε΄ [1884-1885]), σ. 7 κ.έ.: «Ὅταν πρόκειται νά ἐκλέξης τό θέμα τοῦ λόγου σου, ἐξέτασον εἰ καλῶς γινώσκῃς αὐτό, ἢ δύνασαι ἐντός ὀλίγου νά μάθῃς καί νά χωνεύῃς αὐτό καλῶς· ... ἔπειτα μάθε ἐάν τό θέμα εἶναι κατάλληλον διά τό ἀκροατήριόν σου ... Τρίτον ἐρεῦνησον σεαυτόν καί ἴδε ἐάν πιστεύῃς εἰς τήν ἀλήθειαν ἐκείνων, ἅτινα θά διδάξῃς ἐάν σέ συγκινοῦσιν ἢ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ νοῦ καί τῆς καρδίας σου. Ἐάν τοῦτο δέν κατορθοῦσιν ἄπεχε· διότι οὐδεὶς δύναται νά ὁμιλήσῃ ἀποτελεσματικῶς περὶ πράγματος, ὅπερ εἰς ἑαυτόν ἀδιάφορον εἶναι».

Στην Παλαιά Διαθήκη, το θέλημα του Θεού μεταφερόταν στο λαό κυρίως μέσα από το λόγο των Προφητών.

Στην εικόνα: τοιχογραφία του Προφήτη Ησαΐα στην Ι. Μονή Σταυρονικήτα (Άγιο Όρος).

3η Δραστηριότητα

Ανάλυση ενός θείου κηρύγματος

«Θετικό-Αρνητικό»: Διαβάζεται σε ολομέλεια ένα κείμενο κηρύγματος ή ομιλίας. Στη συνέχεια, οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση στην αίθουσα ανάλογα με το πόσο συμφωνούν ή όχι με την κάθε πρόταση που διαβάζεται από τον/την εκπαιδευτικό (μπορεί να εξεταστεί π.χ. αν ο ομιλητής αφορμάται από την Αγία Γραφή και την ερμηνεύει / Αν αναφέρεται σε σύγχρονα ζητήματα / Αν ο λόγος του είναι σωφρονιστικός / Αν είναι σύντομος και σαφής κ.ο.κ.). Οι μαθητές/μαθήτριες θα πρέπει να είναι σε θέση να δικαιολογήσουν τη στάση τους.

4η Δραστηριότητα

Μελέτη ενός σύγχρονου κηρύγματος

«Μελέτη περίπτωσης – Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες παρακολουθούν ένα απόσπασμα από εκκλησιαστικό κήρυγμα ή από ομιλία εκκλησιαστικού περιεχομένου στο διαδίκτυο, είτε μελετούν το κείμενο μιας εγκυκλίου ή ενός κηρύγματος. Κατόπιν, τους δίνονται ερωτήσεις: Ποια είναι η κεντρική ιδέα που θέλει να αναπτύξει ο συγγραφέας/ομιλητής; Κατά πόσο το επιτυγχάνει; Είναι ελκυστικός ο λόγος του; Σε ποιο ακροατήριο κυρίως απευθύνεται; Παρουσίαση στην ολομέλεια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Το νόημα της Μετάνοιας και οι κίνδυνοι της νομικής αντίληψης της εκκλησιαστικής ζωής

8.1. Κείμενο

α) Η αγάπη και η δικαιοσύνη του Θεού

Ο Θεός δεν αναγκάζει το πλάσμα του να πιστέψει σ' Αυτόν ή και να τον αγαπήσει. Σέβεται την ελευθερία του. Ούτε όμως και ο κληρικός επιτρέπεται να χρησιμοποιήσει φυσική βία, για να σωφρονίσει Χριστιανούς που αμαρτάνουν ή απίστευτους που αδικούν. Σε αντίθετη περίπτωση προβλέπεται το επιτίμιο της καθαίρεσης¹. Μπορεί όμως να χρησιμοποιήσει τη διδασκαλία, τις νουθεσίες, τις παραινέσεις, αλλά και τα επιτίμια που στηρίζονται στους πνευματικούς νόμους. Κυρίως όμως ο ποιμένας καλείται να εμπνεύσει την ανυπόκριτη αγάπη για το Θεό και το συνάνθρωπο.

Η θεία
ελευθερία

1. Βλ. 27ος Κανόνας των Αγίων Αποστόλων.

Σε σχέση με τον κόσμο, ο Θεός είναι δίκαιος αλλά και ελεήμων και φιλόανθρωπος. Η δικαιοσύνη του Θεού εκφράζεται ως αγαθότητα και φιλανθρωπία. Μια ποιμαντική θεολογία που θέλει να σωφρονίσει με απαγορεύσεις, αφορισμούς, απειλές και τιμωρίες οδηγεί σε αδιέξοδα. Επίσης, βρίσκεται έξω από την αγιοπνευματική μας παράδοση και μια ποιμαντική θεολογία, η οποία με το πρόσχημα της αγάπης, αφήνει τον άνθρωπο δούλο των παθών του.

slideplayer.es

Ο κίνδυνος του ηθικισμού

Επειδή κατά τα πρώτα κυρίως στάδια της πνευματικής ζωής οι χριστιανοί αγωνίζονται για την τήρηση των εντολών και την υπακοή στους κανόνες της εκκλησίας, και δεν έχουν φθάσει στην ωριμότητα και την ελευθερία των τέκνων του Θεού, κινδυνεύουν να εκτραπούν στο δικανισμό² και τον ηθικισμό. Ηθικισμός είναι να πιστεύει κάποιος ότι σώζεται με τα έργα του. Ηθικιστές ήταν οι Φαρισαίοι που πίστευαν ότι με την τήρηση των νομικών διατάξεων υποχρέωναν το Θεό να τους ανταμείψει. Ηθικιστές γίνονται και οι χριστιανοί, όταν πιστεύουν ότι με την ευσεβή συμπεριφορά τους και με την εξωτερική τήρηση εκκλησιαστικών τύπων και κανόνων έχουν δικαίωμα στη βασιλεία του Θεού. Έτσι όμως απολυτοποιούν τις εντολές και τους κανόνες και περιορίζουν την πνευματική ζωή στα όρια της κτιστής πραγματικότητας και της ανθρώπινης ικανότητας.

Η αναγκαιότητα των Ιερών Κανόνων

Η πνευματική ωριμότητα των χριστιανών ποικίλλει. Υπάρχουν οι δυνατοί και οι ασθενείς στην πίστη³, ενώ ορισμένοι διαθέτουν κάποιο πνευματικό χάρισμα. Άλλοι τηρούν τις εντολές από φόβο, άλλοι ως μισθωτοί περιμένουν ανταπόδοση⁴, ενώ άλλοι απλά αγαπούν το Θεό

inag.gr

2. Ως δικανισμός εννοείται η νοοτροπία επιφανειακής ρύθμισης της πνευματικής ζωής με βάση συγκεκριμένους και απαρασάλευτους κανόνες.

3. Βλ. Ρωμ. 14, 1. 15, 1 κ.ε.

4. Βλ. Ματθ. 5, 12· 46.

ως γνήσια τέκνα Του. Αν όλοι διέθεταν την κενωτική αγάπη του Χριστού, δε θα χρειάζονταν νόμους, κανόνες και εντολές. Αυτό όμως δε συμβαίνει. Όχι μόνο όσοι αγγίζουν την τελειότητα, αλλά και όλοι οι άλλοι χριστιανοί αθλούνται πνευματικά και αγωνίζονται εντός της Εκκλησίας. Ασκούνται, μαθαίνουν να μετανοούν και χρειάζονται δείκτες στην πορεία τους. Αυτοί οι δείκτες είναι οι κανόνες και οι θείες εντολές.

β) Η παιδαγωγία του νόμου και ο ρόλος της υπακοής

Σημαντικό ρόλο στη χριστιανική ζωή παίζουν οι εντολές και ο θεϊός νόμος. Απαιτείται όμως διάκριση και προσοχή, διότι ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος δημιουργίας δικανικής και νομικιστικής αντίληψης. Ελλοχεύει δηλαδή ο κίνδυνος υποχώρησης του χαρισματικού πνεύματος της Εκκλησίας και κυριαρχίας του νόμου. Η έννοια του νόμου είναι ιδιαίτερα γνωστή στην Παλαιά Διαθήκη. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι απουσιάζει από τα κείμενα της Καινής Διαθήκης. Κάθε άνθρωπος επίσης διαθέτει τον έμφυτο φυσικό νόμο. Έτσι έχουμε τη βασική τριμερή διάκριση: φυσικός νόμος, παλαιός νόμος και νέος νόμος ή νόμος της χάριτος. Μεταξύ τους οι τρεις νόμοι συνδέονται, καθώς έχουν θεία προέλευση.

Με την παρουσία του Χριστού στον κόσμο, ο παλαιός νόμος υποχωρεί και δίνει τη θέση του στη χάρη. Αποκαλύπτεται το πρόσκαιρο του παλαιού νόμου και η επικράτηση της θείας χάριτος. Εν τούτοις ο νόμος διατηρεί την παιδαγωγική του αξία και στην Εκκλησία. Οποιοσδήποτε όμως περιορισμός της χάριτος σε νομικά πλαίσια αποτελεί επιστροφή στον Ιουδαϊσμό. Ο Απόστολος Παύλος, ειδικότερα, καταφέρεται σε πολλά σημεία των επιστολών του εναντίον της προσκόλλησης στο γράμμα του νόμου. Τα έργα του νόμου δεν είναι ικανά να δικαιώσουν τον άνθρωπο, αλλά χρειάζεται η πίστη στον Χριστό. Από το άλλο μέρος ο Παύλος δεν αρνείται τη θεία προέλευση του νόμου, που είναι «παιδαγωγός εις Χριστόν» και συμβάλλει στην επίγνωση της αμαρτίας.

Η ζωή του Πνεύματος είναι πέρα και πάνω από κανονιστικές διατάξεις. Στην επίπονη πορεία του Χριστιανού για την πνευματική ωρίμανση βοηθά ο πνευματικός πατέρας, όχι ως νομοφύλακας αλλά ως εκείνος που εισάγει τα πνευματικά του παιδιά στην εν Χριστώ ζωή. Η πνευματική γνώση, που αποκτάται με τη μαθητεία, είναι ευρύτερη από τη μελέτη και τη συμβατική διδασκαλία. Με τη μαθητεία και την άσκηση δεν αποβάλλεται η θέληση του Χριστιανού, αλλά το «ίδιον θέλημα», το εγωιστικό και φίλαυτο φρόνημα. Έτσι ο Χριστιανός οικειώνεται τη Χάρη του Θεού και κάνει το θέλημα του Θεού δικό του θέλημα. Η μαθητεία ισχυροποιεί την θέληση και την ελευθερία και δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να νοθεύσει την ικμάδα της αληθινής ζωής. Και η υπακοή είναι άθλημα πνευματικό, που βοηθά στην ωρίμανση και τη χειραφέτηση. Σε αντίθετη περίπτωση, πίσω από το μυστήριο της μετανοίας και με το πρόσχημα της υπακοής, μπορεί να κρύβονται δικανικές αντιλήψεις, αυτοδικαιωτικές νοοτροπίες, ψυχοπαθολογικές εξαρτήσεις, που αφορούν κατά κύριο λόγο τους πνευματικούς πατέρες αλλά και τα πνευματικά τέκνα.

Νόμος και χάρη

Ο ρόλος του πνευματικού πατέρα

slideplayer.gr

γ) Ο θεραπευτικός χαρακτήρας των επιτίμων

Δικανισμός και οικονομία

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο κατανοούνται οι ιεροί κανόνες, αλλά και τα εκκλησιαστικά επιτίμια. Φαινομενικά οι ιεροί κανόνες δείχνουν ότι στην Εκκλησία κυριαρχεί κάποιο νομικό καθεστώς, που τρέφει το δικανισμό. Στην πραγματικότητα όμως οι κανόνες αυτοί, όπως και οι ευαγγελικές εντολές, ρυθμίζουν τη ζωή των μελών της Εκκλησίας και διαγράφουν τα όρια της εν Χριστώ ελευθερίας. Βοηθούν επίσης στην καλλιέργεια αρμονικών σχέσεων μεταξύ των μελών του εκκλησιαστικού σώματος. Για να αποτραπεί ο κίνδυνος τυποποίησης της πνευματικής ζωής, υπάρχει η αρχή της οικονομίας, την οποία εξετάσαμε στο 6ο Κεφάλαιο. Γι' αυτό και τα επιτίμια δεν επιβάλλονται αορίστως και ομοιόμορφα προς όλους τους Χριστιανούς, αλλά έχουν προσωπικό χαρακτήρα. Λαμβάνονται υπόψη οι ιστορικές συνθήκες και το πνεύμα των κανόνων, χωρίς να υποτιμάται η αξία του κάθε ανθρώπου. Και ο φαινομενικά ελάχιστος άνθρωπος θεωρείται μοναδικός και ανεπανάληπτος.

Τα επιτίμια που συναντάμε στην παράδοση της Εκκλησίας είναι η στέρηση της Θ. Ευχαριστίας, η νηστεία, η αγρυπνία, οι γονυκλισίες, η προσευχή, η εγκράτεια, η ελεημοσύνη, η εξαγορά αιχμαλώτων και η ανάγνωση ψυχωφελών βιβλίων κ.ά. Τα παραπάνω επιτίμια συνδέονταν και με τη μείωση του χρόνου αποχής από τη θεία Ευχαριστία. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είχαμε το επιτίμιο του εξωεκκλησιασμού. Στους κληρικούς οι αποφάσεις είναι πιο αυστηρές· επιβάλλεται η προσωρινή αργία ή η καθαίρεση.

wikiart.org

agiosnikolaosalimou.gr

Τα επιτίμια επίσης στην ορθόδοξη παράδοση έχουν παιδαγωγικό, φιλόνητο, θεραπευτικό και εκκλησιολογικό χαρακτήρα. Με τα επιτίμια επιδιώκεται όχι η τιμωρία του αμαρτωλού, αλλά η θεραπεία του από τη νόσο της αμαρτίας. Η επιφανειακή θεώρηση των επιτιμίων δημιουργεί την αντίληψη ότι πρόκειται για ποινές. Οι Πατέρες όμως της Εκκλησίας τονίζουν με έμφαση ότι σκοπός των επιτιμίων είναι η γιατρεία και η θεραπευτική επιμέλεια του αμαρτωλού. Ο πνευματικός πατέρας που έχει το χάρισμα της διάκρισης οικονομεί τα πράγματα, δηλαδή τα ρυθμίζει για χάρη του πνευματικού συμφέροντος του ανθρώπου. Άλλοτε επιμένει στην ακριβή τήρηση των εντολών και των κανόνων, ενώ άλλοτε εφαρμόζει το «κατ' οικονομίαν». Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στην ενεργοποίηση των χαρισμάτων του μετανοούντος πιστού και αποφεύγει δύο ακρότητες:

Ο ρόλος των επιτιμίων

α) να οδηγήσει δηλαδή τον Χριστιανό στην απόγνωση, και

β) να τον αφήσει αθεράπευτο και δούλο των παθών του.

Σήμερα συνηθίζουμε να συνδέουμε το μυστήριο της Μετανοίας με την πρακτική της ιερής εξομολόγησης. Όμως η μετάνοια είναι κάτι πολύ ευρύτερο: εξομολογείται κάποιος ίσως ελάχιστα φορές, αλλά μετανοεί για όλη τη ζωή του. Η μετάνοια γίνεται τρόπος ζωής του ανθρώπου της πτώσεως και είναι αναγκαία, αφού ο άνθρωπος καθημερινά αμαρτάνει, είτε με το λόγο, είτε με πράξεις και έργα, είτε με εμπαθείς λογισμούς. Ο καθημερινός χρόνος γίνεται λοιπόν καιρός μετανοίας. Με την έννοια αυτή, η συμμετοχή σε όλη τη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας και η αγάπη προς τον πλησίον είναι σημεία μετανοίας.

Μετάνοια και Εξομολόγηση

8.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Η αξία της Μετανοίας στη ζωή μας

«Έντεχνος συλλογισμός»: Με βάση το παρακάτω κείμενο, οι μαθητές/μαθήτριες αναστοχάζονται τη σημασία της Μετανοίας και συζητούν τις παρατηρήσεις τους.

Δεν υπάρχει ανώτερο πράγμα από αυτό που λέγεται μετάνοια και εξομολόγηση. Αυτό το μυστήριο είναι η προσφορά της αγάπης του Θεού στον άνθρωπο. Με αυτόν τον τέλειο τρόπο απαλλάσσεται ο άνθρωπος από το κακό. Πηγαίνουμε, εξομολογούμαστε, αισθανόμαστε τη συνδιαλλαγή με το Θεό, έρχεται η χαρά μέσα μας, φεύγει η ενοχή. Στην ορθοδοξία δεν υπάρχει αδιέξοδο... Όταν συνέβαινε να αμαρτήσω το εξομολογιόμουν και μου έφευγαν όλα. Πετούσα από τη χαρά μου! Είμαι αμαρτωλός, αδύνατος, καταφεύγω στην ευσπλαχνία του Θεού, σώζομαι, γαληνεύω, τα ξεχνάω όλα. Κάθε μέρα σκέφτομαι ότι αμαρτάνω, αλλά επιθυμώ ό,τι μου συμβαίνει να το κάνω προσευχή και να μην το κλείνω μέσα μου

...Ας μη γυρίζουμε πίσω στις αμαρτίες που έχουμε εξομολογηθεί. Η ανάμνησή τους κάνει κακό. Ζητήσατε συγγνώμη; Τελείωσε! Ο Θεός όλα τα συγχωρεί με την εξομολόγηση. Δεν πρέπει να γυρίζουμε πίσω και να κλεινόμαστε σε απελπισία. ...Να αισθανόμαστε χαρά και ευγνωμοσύνη για την άφεση των αμαρτιών μας.

Δεν είναι υγιές να λυπάται κανείς υπερβολικά για τις αμαρτίες του και να επαναστατεί εναντίον του κακού εαυτού του, φθάνοντας μέχρι την απελπισία. Η απελπισία και η απογοήτευση είναι το χειρότερο πράγμα... Και εγώ σκέπτομαι ότι αμαρτάνω. Δεν βαδίζω καλά. Ότι όμως

με στεναχωρεί, το κάνω προσευχή. Δεν το κλείνω μέσα μου, πάω στον πνευματικό, το εξομολογούμαι, τελείωσε! Να μη γυρίζουμε πίσω και να λέμε τι δεν κάναμε. Σημασία έχει τι θα κάνουμε τώρα, από αυτή τη στιγμή και έπειτα.

(Οσίου Πορφυρίου του Κausοκαλυβίτου, *Βίος και λόγοι*, έκδ. Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2005, σ. 367, 372-373)

2η Δραστηριότητα

Η σχέση της υπακοής με την ελευθερία στην Ι. Εξομολόγηση

«Ομαδοσυνεργασία: Στοχασμός σε ερώτημα»: «Ποια είναι τα όρια της ανθρώπινης ευθύνης σε σχέση με την Ι. Εξομολόγηση;». Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες και με τη βοήθεια του κειμένου που ακολουθεί, επεξεργάζονται το παραπάνω ερώτημα και προτείνουν τις δικές τους απαντήσεις.

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο προσεγγίζεται ακροθιγώς είναι η σύνδεση της εξομολόγησης με την υπακοή. Αναφέρομαι ειδικά στη σύγχυση που προκαλούμε ως πνευματικοί όταν προβάλλουμε χωρίς διάκριση τη μοναχική υπακοή. Είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε ποτέ ότι η ελευθερία και η ευθύνη του ανθρώπου δεν αναιρούνται με τίποτε. Η υπακοή είναι πράξη ελευθερίας και ευθύνης, αλλά δεν εκβιάζεται. Γίνεται αποδεκτή από τον άνθρωπο. Ο απόλυτος έλεγχος του άλλου δεν συνάδει με την εν Χριστώ ελευθερία του ανθρώπου.

Κάποτε με ρώτησε ένα πνευματικό μου παιδί τι αυτοκίνητο να πάρει και του είπα: «Γιατί με ρωτάς; Σου έχει πει κανείς ότι είμαι ειδικός στα αυτοκίνητα; Αν σου το έχει πει, είναι λάθος. Αν μου πεις τι μάρκα είναι το αυτοκίνητο που οδηγώ, δεν θυμάμαι. Αν λοιπόν με ρωτάς για αυτό, χτύπησες λάθος πόρτα, ψάξε κάποιον ειδικό». «Όχι», μου λέει, «σας ρωτάω σαν πνευματικό». «Δηλαδή τι θα πει αυτό; Τι δουλειά έχει το ένα με το άλλο; Αυτό είναι δική σου ευθύνη. Εσύ ξέρεις τι χρήματα έχεις, δεν είναι δική μου δουλειά ως πνευματικού να σου πω τι αυτοκίνητο θα πάρεις, ούτε σε ποιο σπίτι θα πας». Μερικές φορές όμως δημιουργούνται τέτοιου είδους εξαρτήσεις. Το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν ήρθε τυχαία να μου θέσει το ερώτημα. Ήρθε επη-

ρεασμένο και οδηγημένο από άλλους. Είναι καιρός να συνειδητοποιήσουμε ότι κάποια πράγματα μέσα στις ψυχές των ανθρώπων είναι πάρα πολύ λεπτά.

(Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης Παύλου (†), «Το Μυστήριο της Ιεράς Εξομολογήσεως στην εποχή μας», *Εξομολογητική: Το μυστήριο της Μετάνοιας στην Ποιμαντική Θεολογία*, έκδ Ιδρύματος Ποιμαντικής Επιμορφώσεως της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, Αθήνα 2013, σ. 110)

diakonia.gr

3η Δραστηριότητα

Αξιολόγηση του ρόλου των επιτιμίων στο Μυστήριο της Μετάνοιας

«Κείμενο με έμπνευση»: «Η διάκριση στην επιβολή των επιτιμίων» Οι μαθητές/μαθήτριες κλείνουν τον κύκλο των αρχικών τους προβληματισμών με τα δεδομένα που φέρνει το ακόλουθο κείμενο.

Ερμηνευτικά Σχόλια του Κανονικού σχολιαστή Ζωνará στον Κανόνα 102 της Πενθέκτης Συνόδου:

Για πολλά και διάφορα επιτίμια συζήτησε η Σύνοδος και σ' όλα αυτά τα αμαρτήματα καθόρισε το κατάλληλο φάρμακο και στο τέλος με τον Κανόνα τον τελευταίο (102) ανέθεσε στην κρίση των επισκόπων το όλο θέμα.

Και δίδαξε ότι χρειάζεται να παρατηρούμε αναλυτικά, όχι μόνο το μέγεθος και την βαρύτητα της αμαρτίας, αν είναι μεγάλη δηλαδή ή μέτρια, αλλά και τη διάθεση του αμαρτήσαντος, και πώς αυτός διάκειται προς την μετάνοια. Αν δηλαδή, δέχεται και αντέχει φάρμακα που ενοχλούν και είναι πικρά ή είναι αδιάφορος και νωθρός στο να θεραπευτεί, και κατόπιν να του χορηγούμε το κατάλληλο θεραπευτικό. Γιατί δεν επιτρέπεται, σε δύο ανθρώπους που έχουν κάνει την ίδια αμαρτία, αλλά ο ένας είναι αποφασισμένος να περπατήσει την μετάνοια, ο άλλος όμως είναι νωθρός και αδιάφορος, ο ιερέας θεραπευτής να αξιολογεί μόνο το αμάρτημα και να τους αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο! Σε αυτήν την περίπτωση θα αποτύχει να τους βοηθήσει στην σωτηρία. Αυτός μεν που έχει αποφασίσει την μετάνοια, ακόμα κι αν είναι αυστηρό το επιτίμιο, θα το δεχθεί και θα υποτάξει τον εαυτό του στην υπόδειξη του ιερέα που τον

βοηθάει. Ο άλλος δε που αντιμετωπίζει νωθρά την μετάνοια αποθαρρύνεται και παραιτείται εξαιτίας της δυσάρεστης και δύσκολης θεραπείας και, όχι μόνον δεν θεραπεύεται, αλλά και, επειδή ίσως πέφτει σε απόγνωση, καταλήγει σε χειρότερα αμαρτήματα.

(Πηγή: Αρχιμ. Θεοδόσιου Μαρτζούκου, *Ο πνευματικός πατέρας σήμερα: Ισχύς και όρια της διακρίσεως*, <http://enoriako.info/index.php/2017-12-03-18-32-08/869-2018-12-29-17-14-43>)

Μετάνοια σημαίνει αλλαγή στον τρόπο που βλέπουμε τα πράγματα.

Πηγή: ifees.net

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Η Ποιμαντική της Νεότητας και των κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων

katixitiko.gr

9.1. Κείμενο

α) Νέοι και Εκκλησία

Στη νεότερη εποχή, η Ποιμαντική των νέων ασκήθηκε κυρίως μέσω του θεσμού των Κατηχητικών Σχολείων. Ο θεσμός αυτός παρότι αμφισβητήθηκε έντονα, για διάφορους λόγους υιοθετήθηκε από την Εκκλησία της Ελλάδος και καθιερώθηκε στον ελλαδικό χώρο. Ανεξάρτητα από την άποψη που έχει κάποιος για το θεσμό αυτό, γεγονός είναι ότι η περίοδος της αίγλης τους έχει παρέλθει και υπάρχει δυσκολία ακόμη και στη χρήση του όρου, λόγω της αρνητικής του φόρτισης. Γι' αυτόν προφανώς το λόγο έχουν εφευρεθεί και χρησιμοποιούνται νέες ονομασίες, όπως: Ενοριακές νεανικές εστίες, χριστιανικές συνάξεις νέων, χριστιανικές κινήσεις νέων, χριστιανικές νεολαίες, χριστιανικές μαθητικές ομάδες, νεανικές χριστιανικές συντροφίες κ.ά.

Τα Κατηχητικά
Σχολεία

vradini.gr

Αίτια δυσλειτουργίας

Ως κυριότερα αίτια της δυσλειτουργίας του Κατηχητικού Σχολείου έχουν εντοπιστεί τα εξής:

- Η αυτονόμησή του από την ενορία
- Ο ηθικοπρακτικός και σωφρονιστικός χαρακτήρας του περιεχομένου της κατήχησης και ο μονομερής τονισμός των ηθικών αξιών. Αγνοήθηκε δηλαδή σε μεγάλο βαθμό η δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας και κυριάρχησαν η απολογητική και οι ηθικές παραινήσεις
- Η αυτονόμηση της μελέτης της Αγίας Γραφής από τη λατρεύουσα κοινότητα της Εκκλησίας. Αν και προτρέπονταν τα παιδιά να εκκλησιάζονται τακτικά, ιδιαίτερη βαρύτητα αποδιδόταν στην εξομολόγηση, η οποία προσλάμβανε δικανικό χαρακτήρα, τις αυτοσχέδιες προσευχές και την κατ' ιδίαν προσευχή
- Ο χαρακτηρισμός των κατηχητικών ως «σχολείων», αφού δημιούργησε πολλά προβλήματα, που σχετίζονταν με το χαρακτήρα και τη μέθοδο διδασκαλίας. Χρειάζονται ειδικευμένοι παιδαγωγοί-κατηχητές, που δεν υπάρχουν πάντοτε
- Η παραγνώριση της εμπειρικής μεθόδου μύησης στο μυστήριο του Χριστού και της Εκκλησίας. Υποτιμήθηκε επίσης η μεταμορφωτική και παιδαγωγική αξία του εκκλησιαστικού εορτολογίου και δόθηκε βαρύτητα στο κήρυγμα και τη μελέτη της Αγίας Γραφής
- Η αλλαγή των δεδομένων στην ψυχαγωγία των νέων, τα οποία δεν μπόρεσε να ακολουθήσει έγκαιρα η ποιμαντική φροντίδα της Εκκλησίας.

Δράσεις Νεότητας

Η νεότητα είναι όμως ένας πολύ σημαντικός τομέας ποιμαντικής δραστηριότητας της Εκκλησίας. Είναι ένα πολύ ζωντανό κομμάτι της Εκκλησίας, η ελπίδα της και το αύριό της. Οι Επίσκοποι και οι εφημέριοι των Ενοριών οφείλουν να ασχοληθούν συστηματικά με τη νεότητα, να αφιερώσουν χρόνο, χρήματα και υπομονή για να αφουγκρασθούν τις ανάγκες των νέων πιστών και να ανταποκριθούν σε αυτές. Τέλος, να ορίσουν ειδικούς υπεύθυνους που θα αναπτύξουν τις κατάλληλες δραστηριότητες, ώστε να προσελκυσθούν οι νέοι στους κόλπους της Εκκλησίας. Για αυτό οφείλουν να χρησιμοποιήσουν κάθε διαθέσιμο μέσο (δημιουργία προσωπικών σχέσεων, ανοιχτή-αγαπητική ατμόσφαιρα, ελκυστικές υποδομές, νέες τεχνολογίες, κατασκηνώσεις κ.ά.)

β) Η στάση της Εκκλησίας απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα

Η Εκκλησία δεν μπορεί να παραμένει αδιάφορη απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία. Η διδασκαλία της δεν αφορά το περιθώριο της κοινωνικής ζωής, αλλά ενδιαφέρεται για κάθε θέμα που απασχολεί την καθημερινή ζωή των πιστών. Έτσι η διακονία της προς τον άνθρωπο γίνεται ουσιαστική. Οι ποιμένες της Εκκλησίας καλούνται λοιπόν να γνωρίζουν τα προβλήματα του ποιμνίου τους και να συνεργούν κατά το δυνατόν στην ανακούφισή τους.

Η πρόταση της Εκκλησίας δεν μπορεί να αποκρυσταλλωθεί σε ένα συγκεκριμένο σύστημα προτάσεων που θα βελτιώσουν τις κοινωνικές συνθήκες, αλλά ούτε να είναι αφηρημένη και μόνο θεωρητική. Οφείλει να καταδικάζει τις κοινωνικές δομές που δημιουργούν αδικία και εξευτελίζουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπινου προσώπου. Δεν εξαναγκάζει, αλλά περισσότερο εμπνέει σε μία μεταμόρφωση του κόσμου, κατά την οποία κάθε άνθρωπος θα αντιμετωπίζει με σπλαχνικότητα τον πλησίον του, κατά το μέτρο του παραδείγματος του Ιησού Χριστού. Καθώς όλο και πιο πολύ η κοινωνία μας γίνεται ατομοκεντρική, οι εκκλησιαστικοί ποιμένες και οι πιστοί μπορούν να δείξουν ότι ο κόσμος μπορεί να αλλάξει, αν ο κάθε ένας άνθρωπος ενδιαφερθεί για τον διπλανό του και πολύ περισσότερο αν δεχθεί να θυσιάσει κάτι από τον εαυτό του για να ωφεληθεί ο διπλάνος του και το κοινωνικό σύνολο. Η ιστορία έχει δείξει ότι πολλοί άδικοι θεσμοί καταργήθηκαν μετά από την επίδραση του κηρύγματος της χριστιανικής αγάπης, αλλά και της εφαρμογής του από τα τέκνα της Εκκλησίας.

Σήμερα βλέπουμε ότι πολλές μητροπόλεις και ενορίες ασκούν ένα σημαντικό κοινωνικό έργο. Μπορεί το πρώτιστο καθήκον της Εκκλησίας να είναι ο αγιασμός του κόσμου, ωστόσο και η κοινωνική προσφορά της (ιδίως όταν δεν υπάρχει άλλος φορέας που να είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στα κοινωνικά προβλήματα) είναι ανυπολόγιστης σημασίας. Πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας έδωσαν

Το ενδιαφέρον
της Εκκλησίας

Η εκκλησιαστική
φιλανθρωπία

λαμπρά παραδείγματα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, προστασίας των κατατρεγμένων και αδικημένων απέναντι στους κοινωνικά ισχυρούς και έντονης προσπάθειας για την απάλειψη του κοινωνικού κακού.

Η λέξη «φιλανθρωπία» σήμερα έχει παρεξηγηθεί από το κοσμικό πνεύμα. Ισοδυναμεί περίπου με την αλαζονική παροχή μικρής βοήθειας σε όσους έχουν ανάγκη, έτσι ώστε αυτοί να χάνουν την αξιοπρέπειά τους. Στην Εκκλησία όμως, εκφράζει κυρίως την απεριόριστη αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο. Σε μίμηση αυτής της αγάπης, ο πιστός προσφέρει στον πλησίον του, όχι με την αίσθηση ότι δίνει κάτι δικό του, αλλά ότι μοιράζεται τα αγαθά που ο Θεός έδωσε για όλους τους ανθρώπους.

Η Εκκλησία
ως ενότητα

Εξίσου σημαντικός είναι και ο ενοποιητικός ρόλος κάθε τοπικής Εκκλησίας απέναντι στις διαιρέσεις που ταλαιπωρούν την κοινωνία. Για τους ποιμένες όλοι οι πιστοί είναι ανεξαιρέτως παιδιά τους και οφείλουν οι ίδιοι να μη μεροληπτούν, αλλά να εργάζονται για χάρη της συνοχής του κοινωνικού συνόλου. Με το λόγο και τη στάση τους πρέπει να γίνονται όχι μέρη των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά παράγοντες της λύσης τους. Ακόμη μπορούν να ενθαρρύνουν την εθελοντική προσφορά των μελών της Εκκλησίας, ώστε οι ενορίες να γίνονται εστίες αλληλεγγύης και κέντρα ανακούφισης όσων αδελφών υποφέρουν.

ikivotos.gr

γ) Η ποιμαντική της Εκκλησίας απέναντι στους ανθρώπους του κοινωνικού περιθωρίου

Οι «ελάχιστοι»
αδελφοί

Στην παραβολή της Τελικής Κρίσης¹ βλέπουμε ότι ο Χριστός εξισώνει τον εαυτό Του με τους «ελάχιστους αδελφούς». Αυτοί είναι όσοι μπαίνουν στο περιθώριο από τη συμβατική ηθική της κοινωνίας μας, εκείνοι που δεν θέλουμε να τους δώσουμε σημασία και αποφεύγουμε τη συναναστροφή μαζί τους. Είναι αυτοί που από δικές τους επιλογές ή εξαιτίας συγκυριών δεν κατάφεραν να θεωρηθούν κοινωνικά επιτυχημένοι.

Για τον εκκλησιαστικό ποιμένα, όμως, δεν μπορούν να υπάρχουν διακρίσεις. Η Εκκλησία φροντίζει και μεριμνά για όλα τα παιδιά του Θεού και πολύ περισσότερο για εκείνα που δεν καταφέρνουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της καθημερινότητας. Οι ποιμένες αλλά και κάθε πιστός οφείλουν να συνδράμουν όλους τους ανθρώπους που νιώθουν μόνοι, εγκαταλειμμένοι και ανήμποροι.

pemptousia.gr

¹ Ματθ. 25, 31-46.

Σε προσωπικό επίπεδο, κανένας χριστιανός δεν μπορεί να αρνηθεί τη σχέση με τον Άλλον, αφού στο πρόσωπό του οφείλουμε να βλέπουμε τον ίδιο τον Χριστό. Και όπως δείχνει η εμπειρία της ζωής, σε πολλές περιπτώσεις ένας καλός λόγος ή η διάθεση λίγου από τον προσωπικό χρόνο μας μπορεί να είναι περισσότερο απαραίτητα για τον πλησίον μας. Αλλά και η συγκρότηση ομάδων από ενορίτες, οι οποίοι από κοινού θα προσεγγίσουν άστεγους, άπορους, εθισμένους σε ουσίες, φυλακισμένους, μοναχικούς, πρόσφυγες και άλλες περιπτώσεις ανθρώπων που βρίσκονται σε ανάγκη, μπορούν να γίνουν πολύ αποτελεσματικές. Τέλος, η συμμετοχή σε προγράμματα εξειδικευμένων εκκλησιαστικών ή άλλων Ιδρυμάτων που ασχολούνται στους τομείς αυτούς, μπορεί να επεκτείνει το εύρος της δράσης των φορέων αυτών και να ωφεληθούν περισσότερο και καλύτερα πιο πολλοί πάσχοντες αδελφοί.

Ο Χριστός μάς καλεί να μιμηθούμε το παράδειγμά Του. Και ένα από τα πράγματα που έκανε, ήταν το γεγονός ότι δεν απαρνήθηκε εκείνους που περιφρονούσε το κοινωνικό σύνολο μέσα στο οποίο έζησε (πόρνες, τελώνες, μοιχαλίδα, Σαμαρείτιδα κ.ά.). Όποιος θέλει λοιπόν να λέγεται μαθητής Του, δεν θα αρνηθεί τη σχέση και την κοινωνία με όσους δεν είναι «καθώς πρέπει», όπως λέγεται. Η αυταπάρνησή του θα προεκτείνεται και στα λεγόμενα «περιθωριακά» άτομα. Εξάλλου, άνθρωποι που βρίσκονται σε κατάσταση ηθικής εξασθλίωσης έχουν πολλές φορές μεγαλύτερη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς τους και διαθέτουν ταπεινό φρόνημα και μεγαλύτερη διάθεση μετάνοιας. Γι' αυτό και είναι πιο δεκτικοί στο λόγο του Θεού².

Μορφές
μέριμνας

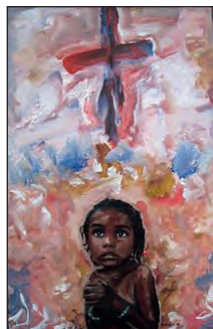
pemptousia.gr

9.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα Νέοι και Εκκλησία

«Ομαδοσυνεργασία: Στοχασμός σε ερώτημα»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες και με τη βοήθεια υλικού από τις δραστηριότητες Ι. Μητροπόλεων και ενοριών (π.χ. από αντίστοιχες ιστοσελίδες ή εκκλησιαστικά ημερολόγια) επεξεργάζονται το ερώτημα «Τι μπορεί να προσφέρει η Εκκλησία στη νεότητα;» και προτείνουν δράσεις που καλύπτουν τις ανάγκες της σύγχρονης νεότητας. Εναλλα-

κτικά, διενεργούν σχετική έρευνα μεταξύ των συνομηλίκων τους και συζητούν στην τάξη τα αποτελέσματά της.

Έργα της Τάσας Μπιτζάνη-Πέτρου
(Μικτής τεχνικής)
Αριστερά: Η προσευχή ενός αθώου.
Δεξιά: Esperanza (Ελπίδα)

2. Πρβλ. Ματθ. 21, 31-32: «λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ».

2η Δραστηριότητα

Η στάση των πιστών απέναντι στη δυστυχία των συνανθρώπων τους

«Έντεχνος συλλογισμός – Βλέπω-Ισχυρίζομαι-Αναρωτιέμαι»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το απόσπασμα του αγ. Γρηγορίου Νύσσης που ακολουθεί και το συσχετίζουν με το κείμενο που δημοσίευσαν ιερείς χωριών της Άρτας τα Χριστούγεννα του 2011, επιχειρώντας να ευαισθητοποιήσουν τους χριστιανούς σχετικά με τις τραγικές ανάγκες κάποιων συνανθρώπων μας (Ο σύνδεσμος για το πλήρες κείμενο είναι: <https://www.pemptousia.gr/2017/12/o-christos-ke-fetos-gennithike-sti-gefira/>, ενώ παρατίθεται απόσπασμά του στη συνέχεια). Προβληματίζονται για την ευθύνη των πιστών απέναντι στην εξαθλίωση του πλησίου και ακολουθεί ελεύθερη συζήτηση για το ρόλο της Εκκλησίας στην αποκατάσταση της αξιοπρέπειας των ανθρώπων που βρίσκονται σε ανάγκη.

(Εναλλακτικά, μπορεί να μελετηθεί η περίπτωση του μακαριστού παπα-Στρατή στη Λέσβο. Ενδεικτική παρουσίαση του έργου του, στο σύνδεσμο: <https://www.pemptousia.gr/2015/09/papastratis-apo-ti-lesvo-o-papas-ton-prosfigon/>)

α. Αγ. Γρηγορίου Νύσσης, Περί Φιλοπτωχίας και Ευποιΐας (απόσπασμα)

(πλήρες κείμενο στο σύνδεσμο: <https://www.pemptousia.gr/2016/04/thes-na-nistepsis-des-to-chali-ton-prosfigon-ke-pigene-voithise-tous/>)

Εσύ που νηστεύεις, μπορείς να τους βοηθήσεις όσο χρειάζεται. Δείξε γενναιοδωρία στους αδελφούς σου που τους συνέβησαν αυτές οι ατυχίες. Ότι στέρησες από την κοιλιά σου, δώσ' το στον πεινασμένο. Ο θεός φόβος μπορεί έτσι να επανορθώσει δίκαια τα πράγματα... Μαζί μ' αυτούς υπάρχουν κι άλλοι φτωχοί και άρρωστοι, πεσμένοι εδώ και εκεί. Ας προσέξει λοιπόν ο καθένας τους γείτονές του. Μην αφήσεις ο δικός σου γείτονας να θεραπευτεί από άλλον! Ας μην πάρει άλλος το θησαυρό που έπεσε κοντά σου! Αγκάλιασε τον ταλαιπωρημένο σαν να είσαι χρυσός, αγκάλιασε τον χτυπημένο σαν να πρόκειται για τη δική σου υγεία, τη σωτηρία της γυναίκας σου, των παιδιών σου, των υπηρετών σου και όλου του σπιτιού σου. Πηγή: Ελληνική Πατρολογία [Patrologia Graeca] 44, 457B-460C

β. Ο Χριστός και φέτος γεννήθηκε στη γέφυρα

Απόσπασμα από το κείμενο των ιερέων των χωριών της Άρτας

Όπως και «τότε» έτσι και φέτος δεν βρισκόταν χώρος για να γεννηθεί. Όλα τότε ήταν γεμάτα, έτσι και τώρα. Καρδιές, στομάχια, χέρια! Ούτε να συμπονέσουν (καρδιές), ούτε να αισθανθούν (στομάχια), ούτε να δώσουν (χέρια) μπορούσαν. Οι άνθρωποι την εποχή της γέννησης του Ιησού Χριστό δε «χώραγαν» κανέναν... Έτσι ο Χριστός αφού δεν έγινε δεκτός από καμιά καρδιά κατέφυγε να γεννηθεί σ' ένα στάβλο για να τον ζεστάνουν οι καρδιές των ζώων. Όπως κάθε χρονιά έτσι και φέτος... γιορτάσαμε την γέννησή Του. Σαν γεγονός ή σαν επέτειο;

... Δεν είμαστε χριστιανοί αν δεν γίνει ο πόνος και η ανάγκη τους δικός μας πόνος και ανάγκη. Δεν είμαστε χριστιανοί αν απλώς γράφουμε και συζητάμε το θέμα στα ζεστά μας σπίνια. Δεν είμαστε χριστιανοί αν δεν πιέσουμε όπου μπορούμε, νομικά και κοινωνικά, να σταματήσει αυτό το δαιμονικό κυριολεκτικά δουλεμπόριο. Δεν είμαστε χριστιανοί αν δε κάνουμε έγνοια μας την ανάγκη τους (τροφή, ρούχα, φάρμακα). Δεν είμαστε χριστιανοί αν φοβόμαστε να βάλουμε το χέρι στην τσέπη και να δώσουμε όχι κάτι για να βγούμε από την ντροπή, αλλά ό,τι μπορούμε για τον Χριστό και την συνείδηση. Δεν είμαστε χριστιανοί αν δεν βλέπουμε στα πρόσωπα αυτών των δύστυχων τον ίδιο τον Χριστό, αφού ο Χριστός ταύτισε τον εαυ-

τό του και με τους μετανάστες και τους ξένους. Δεν είμαστε χριστιανοί αν μπορούμε να φάμε και να κοιμηθούμε όταν κυριολεκτικά δίπλα μας κάποιοι αργοπεθαίνουν από την εξαντλητική δουλειά – δουλειά και τις αρρώστιες. Δεν είμαστε χριστιανοί αν μπορούμε να πούμε δεν με νοιάζει. Και φυσικά δεν είμαστε χριστιανοί αν πούμε: ναι οι καημένοι αλλά τι να κάνεις; Πολλά μπορούμε να κάνουμε...

Ο παπα-Στρατής από τη Λέσβο, ο ιερέας των προσφύγων

3η Δραστηριότητα

Ποιμαντική των ανθρώπων του περιθωρίου

«Κείμενο με έμπνευση»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το κείμενο που ακολουθεί και προβληματίζονται για τον τρόπο που μπορεί η Εκκλησία να προσεγγίσει τους ανθρώπους που ζουν στο κοινωνικό περιθώριο.

π. Χαράλαμπος Παπαδόπουλος (Λίβυος)

Οι «άνθρωποι του περιθωρίου» και η Εκκλησία – απόσπασμα

Πλήρες κείμενο: <https://www.pemptousia.gr/2012/09/i-anthropi-tou-perithorou-ke-i-ekkl/>

Εγώ αυτό που μπορώ να πω, είναι ότι η Εκκλησία δεν σώζει με αυτό που κάνει αλλά με αυτό που είναι. Εάν η Εκκλησία είναι όντως Εκκλησία δηλαδή κοινότητα προσώπων, με όνομα και επώνυμο, που κοινωνούν οι βίοι των ανθρώπων, οι χαρές, τα βάσανα και οι καημοί τους, τα χαρίσματα και πάθη τους, και όχι ένας χώρος όπου, όπως αναφέρει σύγχρονος θεολόγος, οι άνθρωποι φροντίζουν ο καθένας τον εαυτό του, εκεί που ο καθένας κρατάει τα αγαθά του, τη χαρά του, την δύναμή του, την ελπίδα του, την πίστη του, την αρετή του για τον εαυτό του και δεν τη μοιράζεται με τους άλλους, τότε όλο το ονομαζόμενο «περιθώριο» όχι απλώς χωράει, αλλά θεραπεύεται και σώζεται. ...Στα κείμενά μου κυριαρχούν όντως και άνθρωποι του «περιθωρίου» Δεν ξέρω, αλλά εγώ τους αγαπώ πολύ. Βρίσκω μέσα τους μια καθαρότητα που δεν υπάρχει στα μάτια πολλών «καθώς πρέπει» πολιτών.

Θεωρώ ότι μέσα στις ψυχές τους κυριαρχεί σε μεγάλο ποσοστό η ειλικρίνεια και η ταπείνωση. Σε ένα κόσμο που νομίζει ότι τα ξέρει όλα, αυτοί σου λένε δεν ξέρω τίποτα. Σε μια κοινωνία που τουλάχιστον τις τελευταίες δεκαετίες αισθανόταν «επιτυχημένη» γιατί έκανε την «αρπακτή», αυτοί σου λένε είμαι ένα τίποτα.

...Μη λησμονείτε ότι πάντοτε στην καρδιά ενός μαθητή θα κρύβεται ένας προδότης και στην καρδιά μιας πόρνης μια αγία

Έργα της Τάσσας Μπιτζάνη-Πέτρου (Μικτής τεχνικής)

Αριστερά: Deported! (Απελαθείσα)

Δεξιά: Affection (Στοργή)

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Ποιμαντική αντιμετώπιση της ασθένειας και του πόνου

10.1. Κείμενο

α) Η παρουσία του πόνου στην ανθρώπινη ζωή

Ο πόνος είναι ένας «επισκέπτης», που έρχεται ανεπιθύμητος συνήθως και «ενοχλεί» τόσο το σώμα όσο και την ψυχή μας. Είναι φυσικό οι άνθρωποι να προσπαθούν να τον αποφύγουν και να τον αντιμετωπίζουν με διάφορα μέσα όταν προκύπτει, π.χ. με παυσίπονα. Όσο όμως είναι δεμένος κανείς σε μια ζωή απολαύσεων και επιδιώκει με κάθε τρόπο την αποφυγή του πόνου, ούτε μπορεί να σταθεί με γενναιότητα απέναντί του αλλά ούτε και μπορεί να προχωρήσει στη ζωή του, αφού δεν είναι διατεθειμένος να κάνει τις απαραίτητες θυσίες για να πετύχει τους στόχους του.

Πόνος και
άνθρωπος

**Το μυστήριο
του πόνου**

Ένα σημαντικό ζήτημα είναι επίσης ότι ο πόνος αντιμετωπίζεται ως ένα παράδοξο στη ροή των πραγμάτων. Ο άνθρωπος δυσκολεύεται να αντιληφθεί και να κατανοήσει το νόημα της παρουσίας του πόνου στη ζωή του. Σε ορισμένες περιπτώσεις, βέβαια, καταλαβαίνει ότι μια σωματική ενόχληση ισοδυναμεί με ένα «σήμα» που δίνει ο οργανισμός για ένα βαθύτερο πρόβλημά του, το οποίο δεν μπορεί να γίνει γνωστό με άλλο τρόπο. Και πάλι όμως, ο πόνος αποτελεί ένα ενοχλητικό αίσθημα. Σε ένα βαθμό βέβαια, ο πόνος υπενθυμίζει και την αδυναμία πλήρους ελέγχου στο σώμα μας, άρα και τα όρια της δύναμής μας.

diakonima.gr

**Πόνος και
απελπισία**

Σε ακραίες μάλιστα περιπτώσεις, οδηγεί τον άνθρωπο μέχρι την απόγνωση. Ο άνθρωπος που υποφέρει, δεν ζει μια κανονική ζωή. Δεν νιώθει ικανός για να προσφέρει, μένει έξω από την κοινωνική δραστηριότητα, χάνει τις αγαπημένες του συνήθειες, θλίβεται και νιώθει διαρκώς ότι εξαρτάται από άλλους. Γι' αυτό και η βοήθεια που θα του προσφερθεί είναι ανεκτίμητη.

β) Η εκκλησιαστική αντιμετώπιση της ασθένειας

**Σημείο του
«αιώνος
τούτου»**

Η προσβολή του ανθρώπου από τις αρρώστιες είναι μία ακόμη υπενθύμιση ότι η φύση του είναι εύθραυστη και ευάλωτη. Η άποψη ότι η ασθένεια οφείλεται στην αμαρτία προέρχεται από την Παλαιά Διαθήκη και απαντά στην εκκλησιαστική παράδοση. Δεν συνδέονται όμως όλες οι ασθένειες με την αμαρτία, όπως φαίνεται στο θαύμα του εκ γενετής τυφλού. Σε πολλά θαύματά του ο Χριστός αποκαθιστά την ανθρώπινη υγεία, σηματοδοτώντας έτσι τον ερχομό της Βασιλείας του, στην οποία γιατρεύεται η φθορά της σάρκας μας. Στο ίδιο πνεύμα, έδωσε εξουσία και εντολή στους μαθητές του να γιατρεύουν τις ανθρώπινες ασθένειες.

nif.gr

**Η ασθένεια
της ψυχής**

Στη λατρεία της η Εκκλησία εύχεται για την υγεία των ανθρώπων. Δεν επιθυμεί την ταλαιπωρία τους. Καλεί όμως επίσης και τον άνθρωπο να «κοιτάξει» πέρα από τα όρια του σώματός του. Του επισημαίνει ότι εκτός από την αρρώστια του σώματος υπάρχει και η αρρώστια της ψυχής, η οποία προκύπτει όταν τα πάθη και η αμαρτία κατακλύζουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Και από τη στιγμή που ο άνθρωπος είναι αιώνιος, ο άνθρωπος θα πρέπει να φροντίζει περισσότερο την υγεία της ψυχής του. Εφόσον δηλαδή η είσοδος στη Βασιλεία των Ουρανών δεν θα εξαρτηθεί από την κατάσταση του βιολογικού οργανισμού μας, αλλά από την καθαρότητα της καρδιάς μας, θα πρέπει να φροντίζουμε κυρίως, ώστε τα έργα και οι σκέψεις μας να ανταποκρίνονται στο θείο κάλεσμα.

**Το νόημα
του πόνου**

Είναι πολύ σημαντικό ακόμη να καταφέρει να δει ο άνθρωπος τον πόνο και την ασθένεια με πνευματικό νόημα. Και αυτό το νόημα μπορεί να το δώσει μόνο η εκκλησιαστική διδασκαλία, αφού ο ρόλος

iatropedia.gr

ekklisiaonline.gr

της ιατρικής φτάνει μέχρι την αποκατάσταση της σωματικής υγείας. Καταρχάς, οι περιπτώσεις των μαρτύρων και των αγίων που υπέμεναν καρτερικά τα βασανιστήρια και τις ασθένειες, αναφέρονται σε χαρισματικές καταστάσεις που έρχονται ύστερα από μεγάλη πίστη και πολλή προσευχή. Επίσης, δεν είναι οικεία στην παράδοσή μας η σκόπιμη πρόκληση πόνου (π.χ. για λόγους άσκησης). Όταν όμως ο πόνος και η ασθένεια επισκεφθούν τον πιστό, παράλληλα με την ιατρική αγωγή του εκείνος τους αποδέχεται ως ένα πειρασμό, στον οποίο καλείται να δείξει το μέγεθος της πίστης και της ελπίδας του στο Θεό¹. Και βέβαια, νόημα στον πόνο μπορεί να βρεθεί μόνο όταν υπάρχει και νόημα στη ζωή.

Με τον πόνο ο άνθρωπος μαθαίνει να γίνεται ταπεινός και μαλακώνει ο εγωισμός του. Μέσα από τη σωματική εξασθένηση έλκεται η χάρη του Θεού, ο πιστός συναισθάνεται ευκολότερα τα σφάλματά του, φτάνει στη μετάνοια και την προσευχή και αναδεικνύει τις αρετές του². Όταν ο άνθρωπος αντιμετωπίζει με καρτερικότητα τις σωματικές δοκιμασίες, καθαρίζει η ψυχή του και ανακαινίζεται πνευματικά.

Η παιδαγωγία
του πόνου

γ) Ποιμαντική αξιοποίηση του πόνου και της ασθένειας

Σε γενικές γραμμές, όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως φανερώνουν και τον τρόπο με τον οποίο ο ποιμένας της Εκκλησίας θα αντιμετωπίσει τα φαινόμενα του πόνου και της ασθένειας στο ποίμνιό του. Καταρχάς οφείλει, τόσο ο ίδιος όσο και οι συνεργάτες του ενοριακού έργου, να στέκονται δίπλα στον άνθρωπο που νοσεί. Ο πόνος και η απόγνωση που προκαλεί η αδυναμία του σώματός μας μεγαλώνουν από το αίσθημα της μοναξιάς μας, από τη συναίσθη-

Ο ρόλος
του ιερέα

1. Πρβλ. τη φράση: «... γενηθήτω το θέλημά σου...» από την Κυριακή Προσευχή.

2. Πρβλ. Β' Κορ. 12, 10: «όταν γάρ ασθενῶ, τότε δυνατός εἰμι».

ση ότι είμαστε ανήμποροι, εγκαταλειμμένοι και μόνοι. Πολλές φορές, συγγενείς, γνωστοί και οι φίλοι δεν μπορούν ή δεν θέλουν να συμπαρασταθούν σε κάποιον που είναι άρρωστος και αδύναμος. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι ο άρρωστος γίνεται δύστροπος ή ότι η επαφή και η επικοινωνία μαζί του προκαλούν αμηχανία, άγχος και κατάθλιψη.

Ο ποιμένας όμως, και γενικά κάθε πιστός, δεν μπορούν να απουσιάζουν. Η οδύνη του αδελφού αφορά και τους ίδιους³. Η συμπαράσταση λοιπόν σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελεί καθήκον κάθε χριστιανού⁴. Πώς μπορεί να εκδηλωθεί όμως αυτή η συνδρομή;

Τρόποι
συμπαράστασης

Καταρχάς, φροντίζοντας να αποκτήσει μια προσωπική σχέση με τον ασθενή. Αυτή είναι η βάση της προσφοράς του και αυτό λείπει συνήθως από τα πρόσωπα που νοσοούν. Κατόπιν, να βοηθήσει τον αδελφό που υποφέρει να καταλάβει την παιδαγωγία του πόνου και της νόσου, σύμφωνα με αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Να ασκηθεί ακόμη, ώστε να μπορέσει να καταλάβει τι είναι αυτό που χρειάζεται ο ασθενής και πώς μπορεί να του το προσφέρει (κάτι που επίσης αποτελεί ένα είδος ταπείνωσης).

Ειδικά η παρουσία του ιερέα σηματοδοτεί εκείνη την ελπίδα του πιστού, που υπερβαίνει τα σχήματα αυτού του κόσμου. Στο πρόσωπό του υπενθυμίζεται η θεία ευσπλαχνία. Μπορεί να βοηθήσει τον ασθενή να σηκώσει το σταυρό του, διώχνοντας το εσωτερικό του βάρος, αλλά και να αποκαταστήσει μια υγιή σχέση με το περιβάλλον του. Μπορεί ακόμη να ενισχύσει την αδελφосύννη ανάμεσα στα μέλη της ενορίας, ενεργοποιώντας τα στη συμπαράσταση των νοσοούντων, αποδεικνύοντας ότι όλοι μαζί μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες του καθενός. Σε κάποιον που νιώθει αδικημένος από τη ζωή, ακόμη και η απλή παρουσία, η ηθική και υλική συμπαράσταση και η διάθεση να ακούσεις τα παράπονά του αποτελούν μεγάλη προσφορά.

Σημεία
αποφυγής

Καλό θα ήταν επίσης να αποφύγει να μπει στον πειρασμό να υποσχεθεί στο όνομα του Θεού, ότι ο ασθενής θα απαλλαγεί από την αρρώστια του. Η παρουσία του να μην είναι εξωτερική, τυπική και «υπηρεσιακή», προσφέροντας μόνο ένα κήρυγμα που δεν μπορεί να αγγίξει τις ψυχές των πασχόντων ή παρέχοντας απρόσωπα τα ιερά μυστήρια. Οι ασθένειες αξιοποιούνται ποιμαντικά όταν φανερώνουμε το ζωντανό Θεό (Εκείνον που βρίσκεται διαρκώς δίπλα μας) και όχι όταν κρυβόμαστε στην ψυχρή τέλεση ενός «καθήκοντος».

10.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Το νόημα του ανθρώπινου πόνου

«Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες σε σύνοψη το βιβλίο του Ιώβ από την Παλαιά Διαθήκη και το απόσπασμα που ακολουθεί. Στη συνέχεια, τίθενται ερωτήσεις σχετικά με τις προσεγγίσεις που τίθενται σχετικά με το νόημα του πόνου (ειδικά στη συζήτηση του Ιώβ με τους φίλους του που τον επισκέφθηκαν).

«Ο πόνος δεν είναι εχθρός, αλλά ο πιστός πρόσκοπος που μας ειδοποιεί για τον εχθρό... Είναι στ' αλήθεια το δώρο που κανένας δεν θέλει. Δεν μπορώ να σκεφθώ τίποτε πιο πολύτιμο για κείνους που τον στερούνται. Όμως οι άνθρωποι που ήδη έχουν το δώρο αυτό σπάνια το εκτιμούν.

3. Πρβλ. Β' Κορ. 11, 29: «τίς ἄσθενεῖ, καὶ οὐκ ἄσθενῶ;».

4. Πρβλ. στην Παραβολή της Τελικῆς Κρίσης: «ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με», Ματθ. 25, 36.

Συνήθως το απεχθάνονται. Δεν μπορούμε να ζήσουμε καλά χωρίς τον πόνο, αλλά πως μπορούμε να ζήσουμε καλύτερα μ' αυτόν; Μόνο αν μάθουμε να κυριαρχούμε πάνω του μπορούμε να τον εμποδίσουμε να μας δυναστεύει» (Γωλ Μπραντ και Φιλίπ Γιάνσεϋ, *Πόνος ένα δώρο που κανένας δεν θέλει*, μετάφρ. Αντώνης Παπαγιάννης, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2006).

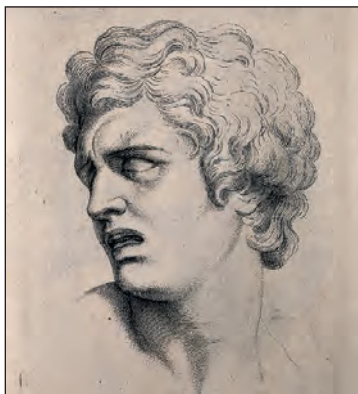

Ο Δίκαιος Ιώβ, λεπτομέρεια από τοιχογραφία της Ι. Μονής Γκρατσάνιτσα, στο Κοσσυφοπέδιο

2η Δραστηριότητα

Ποιμαντική προσέγγιση του πόνου

«Δραματοποίηση»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες σχεδιάζουν σύντομες σκηνές από φανταστικές περιπτώσεις ασθένειας και πόνου και τις αντίστοιχες προσπάθειες παρηγοριάς του νοσούντος. Ακολουθεί σύντομος σχολιασμός.

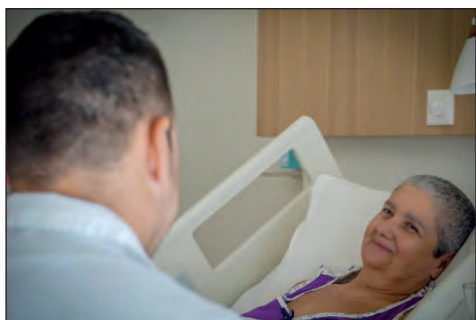

Πορτρέτο ανθρώπου που υποφέρει, με τον πόνο να έχει παραμορφώσει τα χαρακτηριστικά του. Έργο πιθανότατα του Martin Engelbrecht (1732).
Πηγή: Wikimedia commons

3η Δραστηριότητα

Η προσευχή της Εκκλησίας για τους ασθενείς και τους νοσούντες

«Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται αποσπάσματα από 1) το κείμενο Ιακ. 5, 14-15, 2) τις Ευχές που διαβάζονται στο Μυστήριο του Ευχελαίου και 3) δεήσεις/πληρωτικά των ιερών ακολουθιών της Εκκλησίας. Οι μαθητές καλούνται να τα συσχετίσουν και να εντοπίσουν τη διάσταση του ενδιαφέροντος της κοινότητας των πιστών έναντι του πάσχοντος αδελφού.

Στιγμιότυπο από τις δράσεις των Προγραμμάτων της Μονάδας Ανακουφιστικής Φροντίδας «Γαλιλαία», της Ι. Μητροπόλεως Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (www.galilee.gr).

Στιγμιότυπο από την εκπαίδευση των εθελοντών που προσφέρουν στη «Γαλιλαία»

4η Δραστηριότητα *Η Ενορία και οι ασθενούντες*

«Κείμενα με έμπνευση»: Με ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες συντάσσουν κείμενο ανακοίνωσης στο οποίο προτρέπονται οι ενορίτες να οργανώσουν ομάδες συμπαράστασης σε μέλη της ενορίας, τα οποία υποφέρουν από μακροχρόνιες ασθένειες.

Από τη ζωή στο «Αννουςάκειο Θεραπευτήριο» της Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου (www.annousakeio.gr).

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

Ποιμαντική προσέγγιση του μυστηρίου του θανάτου και του πένθους

youtube.com

11.1. Κείμενο

α) Ο άνθρωπος και το νόημα του θανάτου

Για την Εκκλησία μας, αιτία του θανάτου δεν είναι ο Θεός, αλλά ο άνθρωπος. Ο Θεός δεν δημιούργησε εξ αρχής το θάνατο, αλλά έκανε τον άνθρωπο αυτεξούσιο. Η αποτυχία του ανθρώπου να αξιοποιήσει τις δυνατότητες με τις οποίες τον προίκισε ο Θεός, τον οδήγησε στα χέρια του διαβόλου. Πριν από την παρακοή, άρχοντας του κόσμου ήταν ο άνθρωπος. Λόγω της εκτροπής, εισήλθε στον κόσμο η αμαρτία και διά της αμαρτίας ο θάνατος. Έτσι ο άνθρωπος έγινε δούλος της φθοράς και του θανάτου. Αυτό διακρίνεται καθαρά στη γέννηση και το θάνατό του. Με πόνους και ωδίνες έρχεται ο άνθρωπος στον κόσμο. Με αγωνία και οδύνη τον εγκαταλείπει.

Ο αίτιος του
θανάτου

imra.gr

Θάνατος και πάθη

Όμως η λογική ψυχή έχει ως γνώρισμά της τη ζωή. Ωστόσο, όταν παραδίνεται στα πάθη και τις ηδονές, νεκρώνεται. Ο δρόμος της ζωής περνάει μέσα από τη στενή και τεθλιμμένη οδό της μετάνοιας, ενώ ο δρόμος του θανάτου μέσα από τα πάθη. Εδώ συμβαίνει ακριβώς ό,τι και με τις σωματικές αισθήσεις. Όταν π.χ. χάνεται η όραση, η ακοή, η όσφρηση και οι άλλες αισθήσεις, ο άνθρωπος είναι μισοπεθαμένος. Το ίδιο συμβαίνει και με τις δυνάμεις της ψυχής. Όταν εκείνες νεκρώνονται από τα πάθη, αδυνατούν να μετέχουν στα μυστήρια του Πνεύματος. Εξάλλου, και ο Θεός ανέχθηκε το θάνατο για να μη γίνει αθάνατο το κακό¹.

Ο άνθρωπος έχει πλασθεί για τη ζωή. Πηγή της ζωής είναι ο Τριαδικός Θεός. Κι ο άνθρωπος προέρχεται από αυτόν και σε αυτόν κατευθύνεται. Έξω από αυτή την κοινωνία Θεού και ανθρώπου γεννιέται και γιγαντώνεται ο φόβος του θανάτου.

Υπέρβαση μέσα από τη μετάνοια

Αντίθετα, η ανιδιοτελής και ανυπόκριτη αγάπη ανοίγει το δρόμο για την υπέρβαση του φόβου του θανάτου. Η μετάνοια επίσης λυτρώνει τον Χριστιανό και τον απαλλάσσει από κάθε δειλία και φόβο. Αντίθετα η αμετανοησία επιτείνει την αγωνία και την οδύνη. Η πρόγευση του θανάτου και η συνειδητοποίηση της θνητότητας μπορούν να οδηγήσουν στη μετάνοια, αν αξιοποιηθούν δημιουργικά. Στη μετάνοια και την αγάπη βρίσκεται το κλειδί της λύτρωσης από το φόβο του θανάτου.

β) Ποιμαντική αντιμετώπιση του θανάτου

Μνήμη θανάτου

Η Εκκλησία καλεί τον άνθρωπο να μην ξεχνά ότι είναι θνητός. Στην κατά Χριστόν ζωή σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει η μελέτη του μυστηρίου του θανάτου. Αν αξιοποιηθεί σωστά, λειτουργεί λυτρω-

1. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 45, Εἰς τό Ἅγιον Πάσχα, 8, PG 36, 633A.

τικά. Παιδαγωγεί τον άνθρωπο και τον βοηθά να προκόψει στην εν Χριστώ ζωή. Βλέπει την παρούσα ζωή ως σκιά θανάτου. Η συνεχής ενθύμηση του θανάτου αποδιώχνει τα πάθη και την αμαρτία. Παράλληλα, συντελεί στην καλλιέργεια των αρετών και στη μετάνοια. Μέσω του πόνου και της οδύνης ενώπιον του θανάτου προκαλείται το μακάριο πένθος και η στροφή προς τα επουράνια αγαθά.

Ο λόγος της Εκκλησίας βοηθά τον άνθρωπο να μην οδηγηθεί στην απόγνωση, αλλά να ισοσκελίσει τον πόνο με την πρόγευση της χαράς της ανάστασης. Αν το σαρκικό φρόνημα αποβληθεί και εκριζωθεί με την άσκηση (νηστείες, αγρυπνίες, εκούσιες κακοπάθειες κ.λπ.), τα ψυχικά πάθη συντρίβονται με τη μελέτη του θανάτου.

Ουσιαστικά, θάνατος είναι ο αποχωρισμός από το Θεό. Η αμαρτία ειδικότερα απομακρύνει τον άνθρωπο από το Θεό και τον φέρνει πιο κοντά στο θάνατο. Από την άλλη πλευρά, ο Χριστός ανοίγει την οδό της νίκης εναντίον του θανάτου. Με την ενανθρώπηση του Χριστού, το σταυρό, την ανάστασή Του και την κάθοδό του στον άδη, νικήθηκε ο θάνατος. Ο χριστιανός δέχεται λοιπόν ένα μεγάλο δώρο: την εν Αγίω Πνεύματι ζωή. Αυτή είναι η μετοχή στην αγιαστική χάρη των μυστηρίων, η άσκηση, η τήρηση των εντολών και η καλλιέργεια των αρετών, που ελευθερώνουν τον άνθρωπο από τη φθορά και το θάνατο. Όταν ο πιστός σταυρώνει τα πάθη του, ανασταίνεται με τον Χριστό. Πεθαίνει για τη ζωή της αμαρτίας, για να γευθεί από την παρούσα ζωή τα αγαθά της ανάστασης.

Εκείνος που δεν φοβάται τον θάνατο βρίσκεται έξω από την τυραννίδα του διαβόλου. Υπερβαίνει κάθε φυσική ή άλλη αναγκαιότητα. Πεθαίνει χριστιανικά. Μέτρο και κριτήριο του κατά πόσο ζει κανείς χριστιανικά, είναι η αντιμετώπιση του φόβου του θανάτου. Ο θάνατος, αν και είναι καθολικό φαινόμενο και αφορά αμαρτωλούς και δικαίους, αντιμετωπίζεται εντελώς διαφορετικά από αυτούς. Η δειλία και ο φόβος του θανάτου υπερβαίνονται λοιπόν με τη βίωση της εν Χριστώ ζωής μέσω των μυστηρίων. Η αποκατάσταση των σχέσεων και της κοινωνίας του χριστιανού με το Θεό και τους συνανθρώπους χορηγεί την παρηγοριά.

Συμμετοχή στην
ανάσταση

Νικώντας
το φόβο

epanosifi.blogspot.com

Συμφιλίωση

Είναι σημαντικό πάντως για τον άνθρωπο που αντιμετωπίζει το θάνατο, να μην εγκαταλείπεται μόνος του, να μη δέχεται το βάρος ενοχών, αλλά να διατηρεί την αξιοπρέπειά του και την αίσθηση της προσωπικής του αξίας, και κυρίως να συμφιλιωθεί με τους συνανθρώπους του και να συγχωρεθεί μαζί τους.

Ο θάνατος ως ταμπού

Αυτό προϋποθέτει βέβαια την εξοικείωση με το θάνατο και τη σωστή διαπαιδαγώγηση για την αντιμετώπισή του. Σήμερα παρατηρείται επίσης η αποσιώπηση του γεγονότος του θανάτου και η μετατροπή του σε ταμπού. Η απώθηση όμως της πραγματικότητας του θανάτου δεν απαλλάσσει από το φόβο, αλλά αντίθετα τον επιτείνει. Μόνο μέσα από την ανάσταση του Χριστού υπερβαίνεται ο φόβος του θανάτου και δίδεται διέξοδος στο αδιέξοδο που αυτός δημιουργεί.

γ) Η διαχείριση του πένθους στην Εκκλησία

Η ουσιαστική βοήθεια

Η απώλεια αγαπημένων προσώπων είναι οδυνηρή εμπειρία για τον άνθρωπο. Για να μπορέσει να την ξεπεράσει, απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα, στο οποίο ο άνθρωπος θα χρειαστεί να θρηνηήσει, να εκτονωθεί και να εξοικειωθεί με τη νέα πραγματικότητα. Σε αυτό το διάστημα δεν είναι ενδεδειγμένη συνήθως η προσέγγισή του μέσα από το λόγο (κήρυγμα, τυπική παρηγοριά, χειραγώγηση κ.λπ.). Η καρδιά αυτού που πενθεί «μαλακώνει» όταν αισθάνεται το έλεος και την αγάπη του Θεού. Και αυτά μπορεί να τα νιώσει με μια απλή παρουσία και με βοήθεια σε πρακτικά ζητήματα.

omospamari.gr

Ο ιερέας και μαζί του η εκκλησιαστική κοινότητα μπορούν να παρηγορήσουν το «πληγωμένο» από το πένθος μέλος της με τη διακριτική συνδρομή τους στην καθημερινότητά του. Η συμμετοχή αυτού που πενθεί στα μυστήρια της Εκκλησίας και σταδιακά και στις δράσεις της ενορίας, μπορούν να απαλύνουν την οδύνη του και να τον βοηθήσουν να επανέλθει στην κανονικότητα της ζωής του.

Συλλογική
διάσταση

Βέβαια, δεν πενθούν όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο. Σε γενικές γραμμές όμως, αναγνωρίζεται ότι είναι σημαντικό να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να συμφιλιωθούν με το γεγονός του θανάτου και να βοηθηθούν να προχωρήσουν προς μία ολοκλήρωση του πένθους τους. Σε αυτό μπορεί να συντελέσει η αποδοχή της ελπίδας για τη Βασιλεία των Ουρανών, όπου όλοι οι «φίλοι» του Κυρίου θα ξανασυναντηθούν στο ανέσπερο φως της χάρις Του.

Πένθος
και ελπίδα

11.2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Οι χριστιανοί μπροστά στο θάνατο

«Σύγκριση κειμένων – Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν και συγκρίνουν χωρία που περιέχουν συγκεκριμένες προτροπές για τη στάση των πιστών απέναντι στο θάνατο και το πένθος, λ.χ. του Απ. Παύλου: «κλαίετε μετά κλαιόντων» (Ρωμ. 12, 15) και «ου θέλομεν δε υμάς αγνοεῖν ἀδελφοί περί των κεκοιμημένων ἵνα μη λυπήσθε καθὼς και οι λοιποί οι μη έχοντες ἐλπίδα. εἰ γαρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανεν και ἀνέστη οὕτως και ο Θεός τους κοιμηθέντας δια του Ἰησοῦ ἄξει συν αὐτῶ» (Α΄ Θεσσ. 4, 13-14).

2η Δραστηριότητα

Η ματαιότητα της εγκόσμιας δόξας

«Ομαδοσυνεργασία: Απεικονίσεις με φαντασία – Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου: Σε ομαδοσυνεργασία γίνεται σύνταξη σύντομης λίστας για τις σκέψεις που κατακλύζουν έναν ασκητή μπροστά στη θέα του τάφου ενός μεγάλου στρατηλάτη, όπως δείχνει η παρακάτω εικόνα του αββά Σισώη μπροστά στα «γεγυμνωμένα οστά» του Μ. Αλεξάνδρου. Οι μαθητές/μαθήτριες στοχάζονται, σημειώνουν τις σκέψεις τους και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

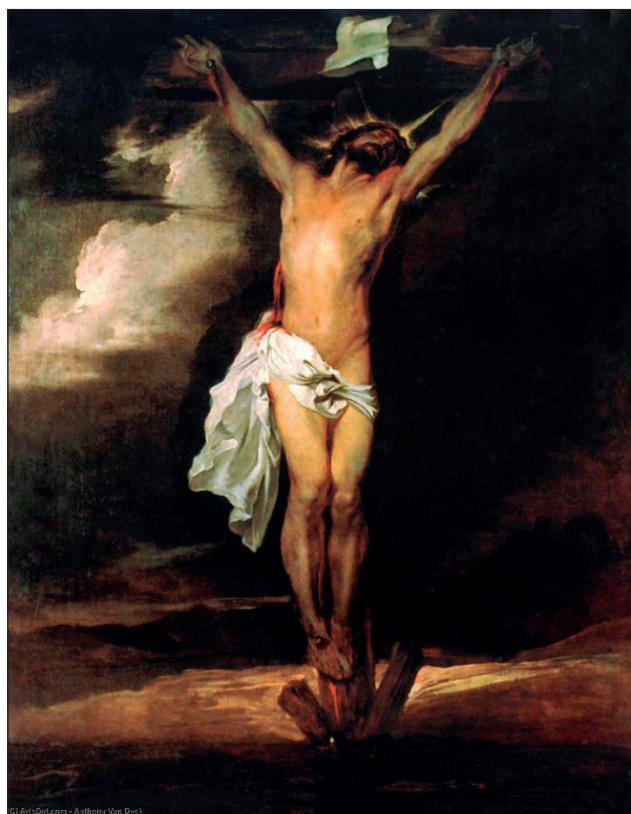
3η Δραστηριότητα

Ο θάνατος ως συλλογικό γεγονός

«Έντεχνος συλλογισμός – Ερμηνεία και αιτιολόγηση»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες εικόνες της Σταύρωσης από την Ορθόδοξη και από τη δυτική παράδοση και τίθεται η ερώτηση: Τι σηματοδοτεί ο αριθμός των προσώπων που παρίστανται στον Εσταυρωμένο; Ακολουθεί συζήτηση, στην οποία συσχετίζεται η σύγχρονη πραγματικότητα (παρουσία του νεκρού στο σπίτι ή σε νεκροστάσιο κ.λπ.).

Εικόνα του Θεοφάνη Στρελίτσα (1546). Καθολικό της Ι.Μ. Σταυρονικήτα (πηγή: pinterest.com)

Έργο του Van Dyck (1622). Μουσείο Αγ. Ζαχαρία, Βενετία (Πηγή: wikiioo.org)

4η Δραστηριότητα

Ο θάνατος στη διδασκαλία της Εκκλησίας

«Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις». Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες το παρακάτω κείμενο σχετικά με τον θάνατο και την αιώνια ζωή. Οι μαθητές/μαθήτριες με φύλλο εργασίας και συγκεκριμένες ερωτήσεις τα επεξεργάζονται σε συνάφεια με τα υμνολογικά κείμενα (π.χ. Ακολουθία της Αναστάσεως, Εγκώμια Επιταφίου Θρήνου, Ευλογητάρια Εξόδιου Ακολουθίας) και παρουσιάζουν σύντομα στην ολομέλεια τις κεντρικές έννοιες, καταγράφοντας τη δική τους ματιά και ερμηνεία ή τυχόν προβληματισμούς.

Κατά τη θεολογία της Εκκλησίας, οι άνθρωποι μετά την κρίση γεύονται τον παράδεισο ή την κόλαση, όχι την ανυπαρξία. Έλεγε ο άγιος Παΐσιος, «Πρέπει να καταλάβουμε ότι ο άνθρωπος στην πραγματικότητα δεν πεθαίνει. Ο θάνατος είναι απλώς μετάβαση από τη μια ζωή στην άλλη». Είναι ένας αποχωρισμός για ένα μικρό διάστημα. Το ζητούμενο λοιπόν δεν είναι εάν μετά τον βιολογικό μας θάνατο απλά θα υπάρχουμε αλλά εάν θα ζούμε. Και το ζω, το υπάρχω στην Εκκλησία, είναι συνώνυμο με τον Χριστό. Αυτός είναι η ζωή και η Ανάσταση.

(π. Χαράλαμπος Παπαδόπουλος. Πηγή: plibyos.blogspot.com)

ΕΝΟΤΗΤΑ 12

Η Εκκλησία μπροστά στις προκλήσεις της επιστημονικής προόδου

Ο Χριστός μετράει τον κόσμο (χειρόγραφο 13ου αιώνα από τη Γαλλία).
Πηγή: pinterest.com

12.1. Κείμενο

α) Χριστιανική διδασκαλία και επιστημονική σκέψη

Σε όλους τους παραδοσιακούς πολιτισμούς η ανάπτυξη της γνώσης συνδεόταν με τη θρησκεία. Από την εποχή της Αναγέννησης (15ος – 17ος αι.) όμως και στη συνέχεια, δημιουργήθηκε μία απόσταση ανάμεσά τους. Κατά την εποχή εκείνη, οι άνθρωποι ένιωθαν περισσότερο ότι η συμπεριφορά της (Ρωμαιοκαθολικής) Εκκλησίας ήταν αυταρχική και καταπιεστική

Από τη
συνεργασία
στην καχυποψία

Ο Γαλιλαίος αντιμετωπίζει τις κατηγορίες του. Έργο του C. Banti, 1857. Πηγή: planetary.org

Η περίπτωση
του Γαλιλαίου

και άρχισαν να πιστεύουν ότι με τη νέα γνώση που έφερναν οι επιστημονικές ανακαλύψεις, θα μπορούσε να περιοριστεί η ισχύς του εκκλησιαστικού οργανισμού. Αυτό έγινε πιο έντονο στην εποχή του Διαφωτισμού (τέλη 17ου – 18ος αι.), κατά την οποία θεωρήθηκε ότι η χρήση του ορθού λόγου και της επιστημονικής γνώσης θα οδηγούσε στην εξάλειψη των προλήψεων και των δεισιδαιμονιών – μέσα στις οποίες συμπεριλάμβαναν και τις θρησκευτικές αντιλήψεις.

Το γεγονός που κατεξοχήν σημάδεψε τις σχέσεις μεταξύ της Εκκλησίας και της επιστήμης ήταν οπωσδήποτε η καταδίκη του Γαλιλαίου (Galileo Galilei, 1564 – 1642). Στην πραγματικότητα οι απόψεις του Γαλιλαίου έπλητταν το κύρος της αριστοτελικής επιστήμης, που ήταν κυρίαρχη εκείνη την περίοδο. Προτιμήθηκε όμως να τονιστεί ότι οι αντιλήψεις του διέψευδαν τη Βίβλο, επειδή υποστήριζε ότι η Γη περιστρέφεται γύρω από τον Ήλιο (ηλιοκεντρικό μοντέλο) και όχι αντίθετα, όπως φαίνεται να προκύπτει από την Π. Διαθήκη. Μολονότι εκείνος πίστευε ότι η Αγία Γραφή δεν έρχεται σε σύγκρουση με το ηλιοκεντρικό σύστημα, του απαγορεύτηκε δύο φορές να διαδίδει τις απόψεις του, απειλώντας τον με βασανιστήρια από την Ιερά Εξέταση.

Η θεωρία
της εξέλιξης

Δυσκολίες προέκυψαν επίσης με τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών του Κ. Δαρβίνου (Charles Darwin, 1809 – 1882). Αν και αρχικά οι αντιδράσεις ήταν περιορισμένες, τις επόμενες δεκαετίες εκδηλώθηκαν έντονη πολεμική (ειδικά από τον Προτεσταντικό κόσμο), η οποία φτάνει μέχρι τις μέρες μας, καθώς η συγκεκριμένη θεωρία χρησιμοποιήθηκε εναντίον του Χριστιανισμού. Ωστόσο, δεν είναι λίγοι οι ειδικοί επιστήμονες που αποδέχονται το γεγονός της εξέλιξης και θεωρούν ότι δεν έρχεται σε αντίθεση με την Αγία Γραφή. Εξάλλου, τόσο ο Μ. Βασίλειος όσο και ο άγ. Γρηγόριος Νύσσης είχαν εκφράσει εξελικτικές απόψεις.

Alexander Friedman.
Πηγή: pixels.com

Σε ένα άλλο πεδίο, η θεωρία της δημιουργίας του Σύμπαντος μέσω μιας Μεγάλης Έκρηξης (Big Bang) προήλθε – όχι τυχαία μάλλον – από δύο επιστήμονες που είχαν στενές σχέσεις με την Εκκλησία. Ο πρώτος ήταν ο Ορθόδοξος Ρώσος φυσικός και μαθηματικός Α. Φρίντμαν (Alexander Friedmann, 1888 – 1925), ο οποίος διαπίστωσε μέσω μαθηματικών εξισώσεων τη διαστολή του Σύμπαντος. Ο δεύτερος ήταν ο Ρωμαιοκαθολικός αββάς Ζ. Λεμέτρ (Georges Lemaître, 1894 – 1966), ο οποίος εισηγήθηκε ουσιαστικά τη θεωρία ενός διαστελλόμενου Σύμπαντος, επομένως και τη δημιουργία του μέσω μιας αρχικής έκρηξης. Αυτό σήμαινε ότι υπήρξε κάποια στιγμή που δημιουργήθηκε το σύμπαν (όπως αναφέρεται και στην Αγία Γραφή), κάτι που ήρθε σε αντίθεση με τη διαδεδομένη στον επιστημονικό κόσμο άποψη περί αιωνιότητας τους Σύμπαντος. Ωστόσο, η θεωρία της Μεγάλης Έκρηξης επιβεβαιώθηκε από πλήθος παρατηρήσεις και σήμερα είναι η επικρατούσα στον κλάδο της Κοσμολογίας.

Δημιουργία
από μια
Μεγάλη Έκρηξη

β) Ποιμαντική αντιμετώπιση των τεχνολογικών προκλήσεων

Στις ημέρες μας η ανθρωπότητα γνωρίζει μια πρωτοφανή έξαρση της χρήσης νέων τεχνολογιών. Στις περισσότερες χώρες του κόσμου οι άνθρωποι χρησιμοποιούν καθημερινά συσκευές νέας τεχνολογίας, συνδέονται με το διαδίκτυο και πραγματοποιούν πλήθος ασχολίες που εξαρτώνται από την τεχνολογική αυτή εξέλιξη. Η νέα αυτή κατάσταση της ανθρωπίνης συμπεριφοράς δεν

Τεχνολογική εξέλιξη
και χριστιανική
διδασκαλία

Ο αββάς Λεμέτρ ανάμεσα στον Α. Αϊνστάιν και τον Ρ. Μίλικαν, τον μεγαλύτερο Αμερικανό φυσικό της εποχής (1933). Πηγή: futura-sciences.us

μπορεί να αφήσει αδιάφορο τον εκκλησιαστικό λόγο, ο οποίος οφείλει να γνωρίζει τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζει ο σημερινός άνθρωπος και να συμβουλεύει ανάλογα τους πιστούς.

Κίνδυνοι

Ασφαλώς η τεχνολογία αξιολογείται από τον τρόπο χρήσης της. Εάν χρησιμοποιείται προς όφελος του ανθρώπου, δεν μπορεί παρά να εκτιμηθεί θετικά. Αν όμως η χρήση της προκαλεί κινδύνους για την ανθρώπινη υπόσταση, οφείλουμε να το αναγνωρίσουμε και να το επισημάνουμε. Υπάρχουν όμως και κάποιες περιπτώσεις, στις οποίες η υπερβολική εξοικείωση με τις τεχνολογικές συσκευές φαίνεται πως επηρεάζει τον τρόπο που σκέφτεται και λειτουργεί ο άνθρωπος. Η ποιμαντική ευθύνη οφείλει και σε αυτές τις περιπτώσεις να προειδοποιεί για τους κινδύνους που κρύβει για το ανθρώπινο πρόσωπο η αλόγιστη χρήση των νέων τεχνολογιών.

Ελεγχόμενη χρήση

Συγκεκριμένα, πρέπει να προσεχθεί τότε απειλείται η ανθρώπινη ελευθερία από την κυριαρχία των λεγόμενων «έξυπνων» συσκευών στη ζωή μας. Επίσης, τότε η προσήλωση στη χρήση τους υποβαθμίζει την ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων. Οι νέες μορφές επικοινωνίας ορισμένες φορές γίνονται αντικείμενο ανθρώπων που θέλουν να εξαπατήσουν, να εκμεταλλευθούν ή να εκβιάσουν άλλους ανθρώπους, και γι' αυτό χρειάζεται διαρκής ενημέρωση για τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών ή και έλεγχος στη χρήση τους. Ενδεχομένως, μία σύγχρονη μορφή χριστιανικής άσκησης μπορεί να αποτελεί η επιλογή της χρήσης τους για συγκεκριμένες ώρες και ημέρες και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις που θα εξασφαλίζουν μία κατά το δυνατόν «υγιή» εξοικείωση μαζί τους.

Οι επιστημονικοί κλάδοι με τους οποίους συνδέεται η Βιοηθική. Από το βιβλίο των Τ. Βιδάλη - Β. Μολλάκη, *Τι ξέρω για τη Βιοηθική*, έκδ. Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, Αθήνα 2016. Πηγή: rev. Gr

γ) Ζητήματα χριστιανικής βιοηθικής

Βιοηθικά διλήμματα

Πολλές φορές οι επιστημονικές εφαρμογές, εκτός από τις ευεργετικές τους επιπτώσεις, δημιουργούν νέα διλήμματα για την ανθρώπινη ζωή. Η κοινωνία καλείται τότε να αποφασίσει για τον τρόπο που θα χρησιμοποιούνται οι εφαρμογές αυτές. Η πιο συνηθισμένη περίπτωση είναι αυτή που προκύπτει από την πρόοδο της ιατρικής επιστήμης, και την ανάπτυξη της ιατρικής τεχνολογίας και προκαλεί τα λεγόμενα *βιοηθικά* ζητήματα. Αυτά σχετίζονται με ευαίσθητες και οριακές καταστάσεις της ανθρώπινης ύπαρξης, όπως η γέννηση (π.χ. υποβοηθούμενη αναπαραγωγή), ο θάνατος (π.χ. ευθανασία), αλλά και επιμέρους πτυχές του βίου του (π.χ. μεταμοσχεύσεις, νευροηθική, νανοηθική, ρομποηθική).

Επιτροπές Βιοηθικής

Για την εξέταση των ζητημάτων αυτών δημιουργούνται Επιτροπές Βιοηθικής, στις οποίες συμμετέχουν ειδικοί από διάφορους κλάδους (γιατροί, βιολόγοι, νομικοί, θεολόγοι, φιλόσοφοι κ.ά.). Με βάση τη γνώμη που εκφράζουν οι Επιτροπές αυτές δημιουργείται αργότερα το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται.

Αρχές Βιοηθικής

Η συζήτηση πάνω στα βιοηθικά ζητήματα στρέφεται κυρίως σε 4 αρχές, που αποδέχονται οι περισσότεροι ειδικοί. Οι αρχές αυτές είναι:

- α) της αυτονομίας,
- β) της ωφέλειας,
- γ) της αποφυγής πόνου ή βλάβης, και
- δ) της δικαιοσύνης.

Οι αρχές αυτές χρησιμεύουν ως βάση για το βιοηθικό διάλογο, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι προκύπτει πάντοτε συμφωνία. Π.χ. πόσο αυτόνομος μπορεί να θεωρηθεί ένας ασθενής, ο οποίος υπό το βάρος του πόνου που του δημιουργεί η ασθένειά του, ζητά να του αφαιρεθεί η ζωή (ευθανασία); Σε περιπτώσεις αντιδικιών, επίσης, κάθε πλευρά θεωρεί ότι το δίκιο βρίσκεται με το μέρος της, επομένως η δικαιοσύνη είναι μία σχετική έννοια. Αλλά και από θεολογική πλευρά, η ωφέλεια έχει μία διαφορετική βαρύτητα σε σχέση με την κοσμική θεώρηση: η ταλαιπωρία του σώματος μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να έλθει πιο κοντά στη μετάνοια, συνεπώς μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει θετικό χαρακτήρα. Γι' αυτό και από την πλευρά μιας χριστιανικής βιοηθικής, θα μπορούσαν να προστεθούν και άλλες αρχές, όπως της ανιδιοτελούς αγάπης ή της αξίας του ανθρώπινου προσώπου.

Προβληματισμός όμως μπορεί να δημιουργηθεί και από τη γενικότερη παρουσία των επιστημονικών εφαρμογών στην ανθρώπινη ζωή. Συγκεκριμένα, προκαλείται ένα αίσθημα παντοδυναμίας του ανθρώπου, το οποίο αυξάνει την αλαζονεία του. Επίσης, η είσοδος τόσο πολλών και εξειδικευμένων μηχανών στην ανθρώπινη καθημερινότητα ευνοεί τον απομονωτισμό και διαταράσσει τις κοινωνικές σχέσεις.

Βιοηθικά προβλήματα προκύπτουν και στη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Η ψευδαίσθηση της κυριαρχίας που δημιουργεί η τεχνολογική πρόοδος επιτείνει τον αλόγιστο τρόπο με τον οποίο συμπεριφερόμαστε στο περιβάλλον, προκειμένου να ικανοποιήσουμε τεχνητές και πρόσκαιρες ανάγκες μας και να επεκτείνουμε τη δύναμή μας. Δημιουργούνται έτσι πολλά οικολογικά προβλήματα που υποβαθμίζουν την ποιότητα της ζωής μας και υπονομεύουν το μέλλον της παρουσίας μας στη γη (μόλυνση, κλιματική αλλαγή κ.ά.). Όσο ο άνθρωπος δεν στέκεται με σεβασμό απέναντι στη φύση και δεν την αποδίδει ευχαριστικά στο Θεό-Δημιουργό της, αποδεικνύεται ως ένας κακός φύλακας της και στερεί από τις επόμενες γενιές το δώρο του φυσικού κάλλους (ομορφιάς) της κτίσης.

Ψευδαίσθηση
παντοδυναμίας

Περιβαλλοντική
Ηθική

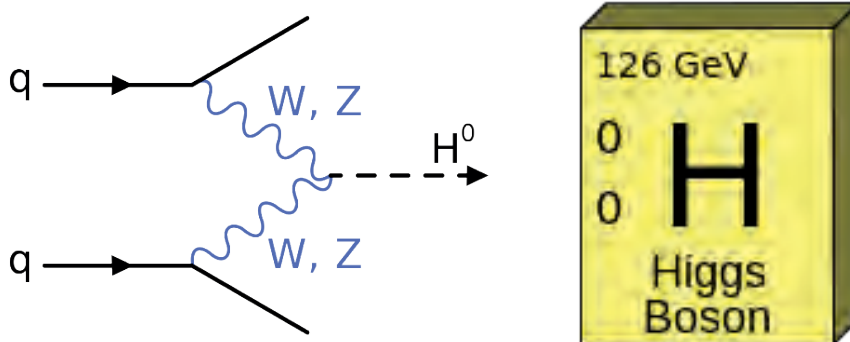
Το ενδεχόμενο
επεμβάσεων στον
ανθρώπινο εγκέφαλο
γεννά πολλά βιοηθικά
ζητήματα. Πηγή:
bioethics.org.au

12. 2. Δραστηριότητες

1η Δραστηριότητα

Ανάμιξη της Εκκλησίας στις επιστημονικές συζητήσεις

«Ανοικτή συζήτηση σε ομάδες»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε τρεις ομάδες, μία υπέρ του Γαλιλαίου, μία εναντίον του και η τρίτη να υποβάλλει ερωτήματα στις άλλες δύο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και με τα επιστημονικά δεδομένα της εποχής του, η πρότασή του δεν μπορούσε να γίνει εύκολα αποδεκτή.

Η παραγωγή (αριστερά) και το «προφίλ» (δεξιά) του σωματιδίου Χιγκς (πηγή: Wikimedia commons). Παρότι η ύπαρξη του συγκεκριμένου σωματιδίου είχε προταθεί το 1964 από ομάδα φυσικών, συμπεριλαμβανομένου του Πίτερ Χιγκς, για δεκαετίες οι προσπάθειες να εντοπιστεί ήταν ανεπιτυχείς. Γι' αυτό και ο φυσικός Λ. Λίντερμαν το είχε χαρακτηρίσει σαν «καταραμένο» σωματίδιο (Goddamn particle). Ο εκδότης του δεν το θεώρησε καλή ιδέα και αντιπρότεινε τον τίτλο «το σωματίδιο - Θεός» (God particle), καθώς αυτό συνδέεται με την απόδοση συγκεκριμένης μάζας σε όλα τα υπόλοιπα σωματίδια. Στην Ελλάδα πήρε το όνομα «Σωματίδιο του Θεού». Η ανακοίνωση του εντοπισμού του από το ερευνητικό κέντρο CERN της Ελβετίας το καλοκαίρι του 2012 συνοδεύτηκε από αρνητικές αντιδράσεις θρησκευτικών κύκλων σε όλο τον κόσμο, που το θεώρησαν βλασφημία εναντίον του Θεού, χωρίς να γνωρίζουν προφανώς τις ιδιότητές του και την ιστορία της ονομασίας του.

2η Δραστηριότητα

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της χρήσης του διαδικτύου

«Τροχιά της μάθησης»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες επεξεργάζονται περιπτώσεις όπου η χρήση του διαδικτύου ανοίγει τους ανθρώπινους ορίζοντες είτε κρύβει νέους κινδύνους για το ανθρώπινο πρόσωπο. Ακολουθεί συζήτηση για τις δυνατότητες διαφύλαξης του χριστιανικού ήθους στο νέο τεχνολογικό περιβάλλον που δημιουργείται. Έμφαση μπορεί να δοθεί στο νέο ρόλο που διαδραματίζουν τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα.

Άγιος Λουκάς ο ιατρός, αρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως (1877-1961).
Παρά το πλήθος των ταλαιπωριών που πέρασε, έθεσε την επιστήμη της Ιατρικής στην υπηρεσία του ανθρώπου που υποφέρει, χωρίς να δέχεται χρήματα για την προσφορά του.

3η Δραστηριότητα

Βιοηθικά διλήμματα και χριστιανική διδασκαλία

«Καθοδηγούμενος διάλογος». Δίνεται και διαβάζεται ένα βιοηθικό δίλημμα (π.χ. παρένθετη μητρότητα, εγκεφαλικός θάνατος/μεταμόσχευση, ευθανασία). Οι μαθητές/μαθήτριες απαντούν σε στοχευμένες ερωτήσεις με σκοπό να αναγνωρίσουν τις ανάγκες που οδηγούν τους ανθρώπους στις συγκεκριμένες επιλογές, τις επιπλοκές που μπορεί να έχει η απόφασή τους, ή τις απαντήσεις που μπορεί να εμπνεύσει η εκκλησιαστική διδασκαλία στα εν λόγω ζητήματα. Ο/Η εκπαιδευτικός ενεργεί διερευνητικά μαζί με τους μαθητές/τις μαθήτριες κάνοντας ερωτήσεις και εμπυκλώνοντας το διάλογο.

Μόλυνση του Περιβάλλοντος. Οι σύγχρονοι άνθρωποι χρησιμοποιούν αλόγιστα τις πηγές ενέργειας, καταστρέφοντας την υγεία τους, υποβαθμίζοντας την ποιότητα της ζωής τους και στερώντας από τις επόμενες γενιές πολύτιμους πόρους.
(Πηγή φωτογραφίας: Wiki-media commons)

4η Δραστηριότητα

Βιοηθικά διλήμματα και χριστιανική διδασκαλία

«Θετικό-Αρνητικό»: Διαβάζονται από τον/την εκπαιδευτικό θέσεις ή ερωτήσεις σχετικά με την ευθύνη του χριστιανού ως πολίτη του κόσμου. Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση και επιχειρηματολογούν (π.χ. :

- Ανοίγει ένα εργοστάσιο σε περιοχή υψηλής ανεργίας. Πολλοί κάτοικοι θα βρουν δουλειά, αλλά θα μολυνθεί το περιβάλλον τους
- Εταιρεία κινητής τηλεφωνίας βάζει κεραία σε πυκνοκατοικημένη περιοχή. Οι κάτοικοι διαμαρτύρονται έντονα, αλλά η μεγάλη πλειονότητά τους χρησιμοποιεί κινητό τηλέφωνο και διαμαρτύρονται για τη χαμηλή ποιότητα του σήματός του).

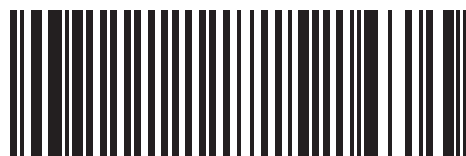
Τα αποτελέσματα της κακομεταχείρισης του σύγχρονου ανθρώπου στο περιβάλλον έχουν δυστυχώς αρχίσει να γίνονται ορατά. Εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και της υπερθέρμανσης του πλανήτη, οι πάγοι στους πόλους έχουν αρχίσει να λιώνουν διαταράσσοντας τα οικοσυστήματα. Οι συγγάτοικοί μας στη γη, τα ζώα, υποφέρουν φανερώνοντας ότι ο άνθρωπος έχει αποδειχθεί «κακός οικονόμος» της κτίσης. Στη φωτογραφία, πολική αρκούδα που πεθαίνει από την πείνα (Ο φωτογράφος Κέρστιν Λανγκεμπέργκερ την τράβηξε στο Σβάλμπαρντ της Νορβηγίας, στη Θάλασσα του Μπάρεντς).

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-52-0009
ISBN 978-960-06-6224-5

(01) 000000 0 52 0009 2